

Ministerstwo
Rozwoju i Technologii

Badanie dotyczące świadomości i gotowości na wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju
w sektorze MŚP w Polsce

RAPORT | 2023

Projekt zrealizowano na zlecenie Ministerstwa Rozwoju i Technologii

ZAMAWIAJĄCY BADANIE:

**Ministerstwo
Rozwoju i Technologii**

WYKONAWCA BADANIA:

EDBAD pracownia doradczo-badawcza

Kpt. Franciszka Żwirki 6

AUTORZY RAPORTU:

mgr Maciej Mroczek – koordynator badania

mgr Jagoda Przybysz

mgr Karolina Szczepaniak

SPIS TREŚCI

Spis treści.....	4
Wprowadzenie	5
Zrównoważony rozwój w sektorze MŚP.....	5
Charakterystyka projektu badawczego.....	7
Wyniki badania.....	9
1. Poziom identyfikacji problematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem.....	9
2. Wiedza na temat uwarunkowań prawnych zrównoważonego rozwoju.....	19
3. Działania, strategię i polityki zrównoważonego rozwoju.....	30
4. Zrównoważony rozwój w relacjach biznesowych.....	47
5. Wsparcie w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju.....	50
Podsumowanie ustaleń badania	58
Wnioski i rekomendacje.....	68
Bibliografia.....	72
Spis elementów graficznych.....	74
Spis tabel	74
Spis wykresów	74
Aneks – Narzędzia badawcze	77
Kwestionariusz – wspomagany komputerowy wywiad telefoniczny (CATI)	77
Aranżacja	77
Pytania ankietowe.....	77
Metryczka.....	83
Scenariusz pogłębionego wywiadu jakościowego (IDI)	85
Aranżacja	85
Część zasadnicza wywiadu	85
Zakończenie wywiadu	87

WPROWADZENIE

Niniejszy raport stanowi podsumowanie ustaleń analitycznych projektu badawczego dotyczącego świadomości i gotowości na wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju w sektorze MŚP w Polsce. Badanie zostało zrealizowane w okresie od września do grudnia 2023 roku przez firmę Pracownia Doradczo-Badawczą EDBAD Maciej Mroczek na zlecenie Ministerstwa Rozwoju i Technologii.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W SEKTORZE MŚP

„Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa to koncepcja prowadzenia biznesu, w której ekonomiczne potrzeby firmy są zaspokajane przy zachowaniu uważności jej decydentów i pracowników na wpływ organizacji na środowisko naturalne i klimat, dobrostan pracowników, społeczności lokalnych i odbiorców końcowych.” Jest to podejście zakładające, że przedsiębiorstwo wnosi w gospodarkę, środowisko i społeczność przynajmniej tyle samo, co czerpie z tych obszarów. Chociaż przez długi czas zrównoważony rozwój przedsiębiorstw miał podstawę w pojęciu społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR), obecnie coraz częściej mówi się również o takich koncepcjach jak ESG (Environmental, Social and Governance), due dilligence (należyta staranność), greenwashing, GOZ (gospodarka obiegu zamkniętego).¹

Konsumenci coraz częściej kierują się troską o środowisko naturalne przy podejmowaniu decyzji. W związku z tym, zwracają uwagę na etykiety z hasłami takimi jak „eko”, „green”, „organiczny” zamieszczonymi na produktach. Jednakże konsumenci często nie zdają sobie sprawy z ryzyka manipulacji, której producenci używają w celu zachęty do zakupu produktu, bez faktycznego podparcia swoich deklaracji konkretnymi działaniami proekologicznymi. Konieczność przełożenia obietnic na praktykę w ramach walki z tzw. greenwashingiem będzie dotyczyć nie tylko międzynarodowych gigantów, ale również rodzimych przedsiębiorców z wielu branż o zróżnicowanym zakresie i skali prowadzonej działalności².

Jak pokazują najnowsze badania (badanie EY: *Czy polski biznes jest zrównoważony?*), w zakresie rozumienia i wdrażania zrównoważonego rozwoju istnieje obecnie w Polsce zauważalna różnica pomiędzy deklaracjami a realnymi działaniami przedsiębiorców. Aż 90% przedsiębiorstw twierdzi, że ich misja zawiera aspekty związane z ESG, 67% realizuje je w codziennej aktywności, 48% firm przełożyło założenia strategii zrównoważonego rozwoju na poszczególne obszary funkcjonowania biznesu. Jako główne czynniki motywacyjne w tych obszarach wymieniane są oczekiwania konsumentów (71%) oraz partnerów handlowych (59%). Równocześnie jedynie 17% ankietowanych przedsiębiorstw publikuje raporty dotyczące ESG. Ale presja na ten aspekt będzie rosła, gdyż już dla 57% organizacji istotne jest, czy wybrany przez nich kontrahent spełnia kryteria zrównoważonego rozwoju, czy nie³.

¹ Nowy kurs Akademii PARP: „Zrównoważony rozwój w MŚP”. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/85051:nowy-kurs-akademii-parp-zrownowazony-rozwoj-w-msp> [19.12.2023].

² Greenwashing – czym jest i jak się przed nim bronić? Analiza zjawiska z perspektywy przedsiębiorców i konsumentów. Climate Strategies Poland, <https://climatestrategiespoland.pl/blog/czym-jest-greenwashing-i-jak-sie-przed-nim-bronic-analiza-zjawiska-z-perspektywy-przedsiębiorców-i-konsumentów/> [16.01.2022].

³ Badanie EY: *Czy polski biznes jest zrównoważony? Strategie zrównoważonego rozwoju polskich przedsiębiorstw*. EY Polska, https://www.ey.com/pl_pl/climate-change-sustainability-services/badanie-ey-czy-polski-biznes-jest-zrownowazony [16.01.2024]

W ślad za istotnymi zmianami społecznymi i świadomościowymi podążają w ostatnich latach coraz to nowe rozwiązania legislacyjne nakładające obowiązki wynikające z wdrażania rozwiązań zrównoważonego rozwoju na kolejne grupy przedsiębiorstw.

Znaczenie zrównoważonego rozwoju i ESG wzrasta i dzieje się tak za sprawą legislacji, która jest wdrażana na całym świecie. W Europie ramą legislacyjną jest przede wszystkim strategia Europejskiego Zielonego Ładu. (...) Oczywiście te zmiany legislacyjne nie dzieją się w próżni. To jest wynik zwiększającej się świadomości decydentów, wiedzy naukowców, ale też potrzeb konsumentów, żeby kupować produkty zrównoważone.

Anna Gonera, ekspertka do spraw strategii ryzyka ESG w Banku Gospodarstwa Krajowego⁴

Mikro, małe i średnie firmy, w liczbie przekraczającej 2 miliony podmiotów, stanowiące blisko 99% firm polskich, zatrudniają ok. 100 mln osób i są odpowiedzialne za produkcję blisko połowy krajowego PKB⁵. Ich wpływ na środowisko, niezależnie od skali działania, jest zatem bezdyskusyjny i ogromny. Wydaje się, że w dalszej perspektywie to właśnie kwestie związane z ESG w obecnych realiach prawnych będą w stanie znacząco zwiększyć konkurencyjność, a nawet staną się elementem niezbędnym do utrzymania się na rynku firm MŚP. Już obecnie zagadnienia te dotyczą ich pośrednio, poprzez współpracę z dużymi firmami, w relacjach z którymi firmy MŚP stanowią element łańcucha dostaw, i jako takie, chcąc kontynuować współpracę, będą musiały przestrzegać standardów oraz dbać o kwestie raportowania i sprawozdawczości⁶.

Transformacja w kierunku zrównoważonego rozwoju nie ominie zatem także polskiego sektora MŚP. Zgodnie z unijną dyrektywą sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) od 2027 r. obowiązek raportowania ESG w ramach Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (ESRS) będzie dotyczył także małych i średnich firm notowanych na giełdzie. Warto przy tym zwrócić uwagę, że w listopadzie 2023 r. EFRAG zatwierdził projekt dobrowolnych wytycznych do raportowania zrównoważonego rozwoju dla nienotowanych MŚP (ESRS VSME), zaś w grudniu 2023 r. zatwierdził projekt standardów ESRS dla MŚP notowanych na giełdzie (ESRS LSME). Oba projekty zostały skierowane do konsultacji publicznych w styczniu 2024 r.⁷.

Znaczenie tej grupy we wdrażaniu ESG dostrzegła także Komisja Europejska, wskazując, że „obywatele jako inwestorzy detaliczni lub konsumenci oraz małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) mają zasadnicze znaczenie dla transformacji w stronę modelu zrównoważonego. Wiele zrównoważonych projektów będzie małymi projektami rozwijanymi na szczeblu lokalnym, niezbędnymi jednak dla wspierania ekologicznej odbudowy gospodarki. Unia

⁴ Za: *Zrównoważony rozwój nie taki łatwy. MSP wciąż mają pod górkę.*

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Zrownowazony-rozwoj-nie-taki-latwy-MSP-wciaz-maja-pod-gorke-8626891.html> [16.01.2024].

⁵ *2022 Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce.* Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ROSS_2022_ost.pdf [16.01.2024].

⁶ *Zrównoważony rozwój i wyzwania MŚP.* GazetaPrawna.pl, <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/9372031,zrownowazony-rozwoj-i-wyzwania-msp.html> [19.01.2024].

⁷ [Draft] *Voluntary ESRS for non-listed Small- and Medium-Sized Enterprises – Exposure Draft (VSME ESRS ED).* <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F2305101045339288%2F03-02%20EFRAG%20SR%20TEG%20231108%20VSME%20ESRS%20ED%20clean.pdf> [16.01.2024];

[Draft] *European Sustainability Reporting Standard for listed SMEs (LSME ESRS ED)* <https://www.efrag.org/Meetings/2302241039480334/EFrag-SRB-Meeting-13-December-2023> [25.01.2024];

<https://www.efrag.org/News/Public-479/EFrag-public-consultation-on-two-Exposure-Drafts-on-sustainability-r> [25.01.2024].

rynków kapitałowych i ramy zrównoważonego finansowania będą miały na celu zapewnienie MŚP większych możliwości finansowania i zachęcenie inwestorów detalicznych do większego udziału w rynkach kapitałowych”⁸.

Jednocześnie nie budzi wątpliwości, że małe i średnie przedsiębiorstwa napotykać na tej ścieżce o wiele więcej barier niż pozostałe firmy. Zielona transformacja oraz wdrażanie rozwiązań z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym są dla MŚP istotnym wyzwaniem przede wszystkim ze względu na ich relatywnie duże do bezpośrednich zysków koszty inwestycyjne, trudności z ich bieżącym finansowaniem, a także brak odpowiednich zasobów kadrowych oraz wiedzy, związanych z wdrażaniem w swojej działalności aspektów ESG⁹.

Wdrażanie rozwiązań gospodarki cyrkularnej w duchu ESG (kwestie związane z ochroną środowiska, odpowiedzialnością społeczną i ładem korporacyjnym) w firmach kształtowane jest regulacjami prawnymi. Ich znajomość w sektorze MŚP jest obecnie kluczowa do tego, by efektywnie wspierać te firmy w implementowaniu oraz optymalizowaniu zrównoważonych procesów zarówno w samym przedsiębiorstwie, jak i w jego otoczeniu biznesowym. Jednoczesne prowadzenie biznesu i znajomość regulacji stanowi wyzwanie, które wymaga od przedsiębiorstw elastyczności, ciągłego doskonalenia oraz alokacji zasobów, aby zarządzać tym obszarem skutecznie, niezależnie od jego złożoności i zmienności. Dlatego kluczowe jest wsparcie ze strony organów regulacyjnych, dostarczanie narzędzi szkoleniowych oraz promowanie świadomości w zakresie korzyści płynących z takiego podejścia¹⁰.

CHARAKTERYSTYKA PROJEKTU BADAWCZEGO

Celem badania było pogłębienie wiedzy na temat świadomości przedsiębiorstw działających w sektorze MŚP na temat zmian wynikających z wymogów regulacyjnych w zakresie zrównoważonego rozwoju, zbadanie gotowości na wdrożenie wymaganych zmian oraz poziomu zaawansowania MŚP w zakresie wdrażania nowych wymogów regulacyjnych, w tym Dyrektywy o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD) czy Dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDD, Directive on Corporate Sustainability Due Diligence).

Badanie pozwoliło pozyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy przedsiębiorstwo orientuje się w podstawowej terminologii dotyczącej zrównoważonego rozwoju: ESG, CSR, Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030, Taksonomia UE, gospodarka obiegu zamkniętego, ślad węglowy, ślad wodny, greenwashing, zrównoważony łańcuch dostaw, należyta staranność (due dilligence)?
2. Czy przedsiębiorstwo jest świadome bezpośredniego lub pośredniego wpływu przepisów z zakresu zrównoważonego rozwoju (CSRD, CSDD) na jego działalność biznesową?
3. Czy przedsiębiorstwo zna zakres europejskich standardów raportowania zrównoważonego rozwoju?
4. Czy w danym przedsiębiorstwie zostały wdrożone (lub są planowane) działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG?

⁸ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów EMPTY. Strategia dotycząca finansowania transformacji w stronę gospodarki zrównoważonej. Komisja Europejska, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0390>, [16.01.2024].

⁹ Zrównoważony rozwój nie taki łatwy. MSP wciąż mają pod górke, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Zrownowazony-rozwoj-nie-taki-latwy-MSP-wciaz-maja-pod-gorke-8626891.html> [16.01.2024].

¹⁰ Zrównoważony rozwój i wyzwania MŚP. GazetaPrawna.pl, <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/9372031,zrownowazony-rozwoj-i-wyzwania-msp.html> [19.01.2024].

5. Czy przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju?
6. Jakie zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są aktualnie najważniejsze dla przedsiębiorstwa (w podziale na kwestie środowiskowe, społeczne, ładu korporacyjnego)?
7. Dlaczego dane przedsiębiorstwo zdecydowało się na wdrożenie działań, polityk bądź strategii w zakresie zrównoważonego rozwoju / ESG?
8. Czy przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności?
9. Czy w dostosowaniu działalności przedsiębiorstwa do regulacji zrównoważonego rozwoju potrzebne byłoby wsparcie finansowe, kadrowe, edukacyjne, inne?
10. Czy przedsiębiorstwo korzysta z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG?

W realizacji projektu wykorzystano następujące metody i techniki pozyskiwania danych:

Analiza danych zastanych (desk research)

W analizie desk research wykorzystano zarówno źródła danych surowych, jak i istniejące już opracowania dotyczące m.in. aktów legislacyjnych dotyczących kontekstu prawnego, instytucjonalnego i społecznego, dane pochodzące ze statystyk oraz wybrane dokumenty, raporty i publikacje naukowe.

Telefoniczne wywiady wspomagane komputerowo (CATI, computer-assisted telephone interviewing)

W badaniu zastosowano **dobór kwotowy**, w którym uwzględnione zostały: wielkość firmy, branża oraz sektor jej działalności, główna sekcja PKD, a także dominujący model biznesowy (B2B lub B2C), w których działała firma. Badanie zostało zrealizowane na reprezentatywnej kwotowo próbie **1300 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw**.

Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI, telephone in-depth interview)

Wywiady TDI w swoich założeniach nie miały charakteru reprezentatywnego, a ich zadaniem było zgromadzenie wypowiedzi rozmówców, którzy posiadają istotne z punktu widzenia badania doświadczenia, kompetencje i opinie. W badaniu zastosowano zatem **dobór celowy**, w którym ogólna struktura społeczno-demograficzna uwzględniała najważniejsze podgrupy populacji zróżnicowane pod względem cech społeczno-demograficznych oraz profilu działalności przedsiębiorstwa. Wywiady zostały zrealizowane w **110 średnich przedsiębiorstwach działających w Polsce**.

WYNIKI BADANIA

W poniższym rozdziale przedstawiono wyniki zrealizowanych w projekcie badań. Zaprezentowane treści stanowią syntezę informacji pozyskanych od przedstawicieli sektora MŚP w Polsce w:

- badaniu ankietowym, które zostało zrealizowane na reprezentatywnej kwotowo próbie przedstawicieli 1300 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw;
- pogłębionych wywiadach telefonicznych zrealizowanych wśród przedstawicieli 110 średnich przedsiębiorstw działających w Polsce.

Ustalenia badania podzielono na 5 rozdziałów, omawiających kolejne obszary tematyczne. Są to:

1. Poziom identyfikacji problematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem.
2. Wiedza na temat uwarunkowań prawnych zrównoważonego rozwoju.
3. Działania, strategie i polityki zrównoważonego rozwoju.
4. Zrównoważony rozwój w relacjach biznesowych.
5. Wsparcie w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju.

1. POZIOM IDENTYFIKACJI PROBLEMATYKI ZWIĄZANEJ ZE ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJEM

Celem pierwszych pytań w badaniu ankietowym była identyfikacja, na ile problematyka zrównoważonego rozwoju jest rozpoznawana w sektorze MŚP działających w Polsce. Wśród poruszanych problemów znalazła się kwestia znajomości najważniejszych terminów dotyczących zrównoważonego rozwoju.

Na wstępie respondenci udzielili odpowiedzi na pytanie o to, czy w ich przedsiębiorstwie znane są poszczególne określenia. Poszczególne z nich były identyfikowane (łącznie odpowiedzi „raczej tak” i „zdecydowanie tak”) w najlepszym wypadku przez niewiele ponad połowę respondentów:

- ślad węglowy – 56% badanych;
- należyta staranność (due dilligence) – 51% badanych;
- ślad wodny – 49% badanych;
- zrównoważony łańcuch dostaw – 46% badanych;
- gospodarka obiegu zamkniętego – 44% badanych;
- ESG (environmental, social responsibility, corporate governance) – E – środowisko, S – społeczna odpowiedzialność, G – ład korporacyjny – 28% badanych;
- greenwashing – 26% badanych;
- Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030 – 24% badanych;
- CSR (corporate social responsibility) – społeczna odpowiedzialność biznesu – 22% badanych;
- Taksonomia UE – 19% badanych.

NAJWAŻNIEJSZE TERMINY ZWIĄZANE ZE ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJEM (1/3)

→ ESG (environmental, social responsibility, corporate governance)

ESG to zbiór standardów działania firmy świadomej środowiskowo i społecznie. ESG to czynniki pozafinansowe, które firmy wdrażają do swoich strategii biznesowych i które raportują. Kwestie ESG można podzielić na trzy główne obszary: środowisko, społeczeństwo i ład korporacyjny.

- czynniki środowiskowe (E) odnoszą się do tego, jak firma korzysta z zasobów naturalnych lub wpływa na środowisko poprzez swoją działalność biznesową;
- czynniki społeczne (S) odnoszą się do tego, w jaki sposób spółka wpływa na ludzi w jej otoczeniu – pracowników, klientów, dostawców, społeczności lokalne i innych interesariuszy – oraz w jaki sposób oni mogą oddziaływać na firmę;
- ład korporacyjny (G) odnosi się do systemu wewnętrznych praktyk, mechanizmów kontroli i procedur, które spółka wprowadza w celu zarządzania swoją działalnością, podejmowania skutecznych decyzji, przestrzegania prawa i odpowiadania na potrzeby swoich interesariuszy.

Źródło: *Wytyczne do raportowania ESG. Przewodnik dla spółek*. GPW, https://gpw.pl/pub/GPW/ESG/Wytyczne_do_reportowania_ESG.pdf [19.01.2024].

→ CSR (corporate social responsibility) – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw

Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, zwana także społeczną odpowiedzialnością biznesu, to koncepcja, dzięki której przedsiębiorstwa na etapie budowania strategii uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska, a także relacje z różnymi grupami interesariuszy. Zgodnie z definicją Komisji Europejskiej z 2011 r. zawartą w dokumencie „Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw” (COM (2011) 681), CSR to „odpowiedzialność przedsiębiorstw za ich wpływ na społeczeństwo”. CSR to strategia zarządzania, zgodnie z którą firmy w swoich działaniach uwzględniają interesy społeczne, aspekty środowiskowe czy relacje z różnymi grupami interesariuszy, w szczególności z pracownikami.

Źródło: *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw – CSR – Dialog Społeczny*. Gov.pl, www.gov.pl [19.12.2023]; *CSR – Społeczna odpowiedzialność biznesu*. PARP, <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/csr> [19.01.2024].

→ Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030

Przekształcamy nasz świat. Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 – w skrócie Agenda 2030 – jest dokumentem przyjętym przez 193 państwa członkowskie ONZ jako Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 25 września 2015 r. Jest to strategia rozwoju świata definiująca model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym, której głównym celem jest wyeliminowanie ubóstwa, przy równoczesnej realizacji szeregu celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych. Dla każdego celu rozpisano zadania do osiągnięcia do 2030 roku (169 zadań i 231 wskaźników mierzących postępy ich realizacji). 17 celów podzielono na 5 obszarów tzw. 5×P: ludzie (people), planeta (planet), dobrobyt (prosperity), pokój (peace), partnerstwo (partnership).

Źródło: Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030”, www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf [19.01.2024]; *Cele Zrównoważonego Rozwoju*. UN, <https://www.un.org.pl/> [19.01.2024].

→ Taksonomia UE

Taksonomia to potoczna nazwa nowego aktu prawnego Unii Europejskiej, tj. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje. Celem Taksonomii jest zwiększenie poziom ochrony środowiska poprzez przekierowanie kapitału z inwestycji szkodzących środowisku na bardziej ekologiczne. Taksonomia wskazuje, czy dana działalność gospodarcza kwalifikuje się jako zrównoważona środowiskowo (więcej w ramce: **„Najważniejsze uwarunkowania prawne zrównoważonego rozwoju”**).

Źródło: Maruszkin R., *Czym jest Taksonomia? O nowym prawie UE dotyczącym klasyfikowania działalności gospodarczej jako zrównoważonej środowiskowo*, PARP Biuletyn Euro Info 2021, 7.

NAJWAŻNIEJSZE TERMINY ZWIĄZANE ZE ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJEM (2/3)

→ Gospodarka obiegu zamkniętego

Gospodarka o obiegu zamkniętym to model produkcji i konsumpcji, który polega na dzieleniu się, pożyczaniu, ponownym użyciu, naprawie, odnawianiu i recyklingu istniejących materiałów i produktów tak długo, jak to możliwe. W ten sposób wydłuża się cykl życia produktów. W praktyce oznacza to ograniczenie odpadów do minimum. Kiedy cykl życia produktu dobiega końca, surowce i odpady, które z niego pochodzą, powinny zostać w gospodarce, dzięki recyklingowi. Takie podejście kontrastuje z tradycyjnym, liniowym modelem ekonomicznym, który opiera się na schemacie „weź – wyprodukuj – użyj – wyrzuć”.

Źródło: *Gospodarka o obiegu zamkniętym: definicja, znaczenie i korzyści*. Parlament Europejski,

<https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/economy/20151201STO05603/gospodarka-o-obiegu-zamknietym-definicja-znaczenie-i-korzysci-wideo> [19.01.2024].

→ Ślad węglowy

CFP (carbon footprint of a product) to całkowita ilość wyemitowanego dwutlenku węgla oraz pozostałych gazów cieplarnianych (GHG, greenhouse gases) względem emisji, która wynika z cyklu życia danego produktu, przy jednoczesnym uwzględnieniu procesu jego składowania i unieszkodliwiania. (...) Oprócz CO₂ do gazów cieplarnianych (zgodnie z protokołem z Kioto) zalicza się także: tlenek diazotu/podtlenek azotu (N₂O), metan (CH₄), fluorowane gazy przemysłowe: fluowęglowodory (HCFS), sześćiofluorek siarki (SF₆), perfluorowęglowodory (PFCS). Ślad węglowy to wskaźnik pokazujący, ile gazów zostaje wytworzonych przez każdego człowieka, przedsiębiorstwo, państwa lub do wyprodukowania i transportowania konkretnego przedmiotu. Ślad węglowy opisuje wszystkie gazy cieplarniane, ale dla uproszczenia wyraża się go w postaci ekwiwalentu tony dwutlenku węgla – tCO₂e, stąd jego nazwa. Dzięki śladowi węglowemu wiadomo, za jaką emisję gazów odpowiada podróż autem do pracy lub na przykład produkcja butelki na wodę. Można nim opisać w zasadzie każde działanie i jego skutek środowiskowy.

Źródło: Zarczuk J., Klepacki B., *Pojęcie, znaczenie i pomiar śladu węglowego (carbon footprint)*, Economics and Organization of Logistics 2021, 6(1), 85-95.

→ Ślad wodny

Ślad wodny to suma pośredniego i bezpośredniego zużycia wody przez konsumenta. Dotyczy on produktów, do których wytwarzania potrzebna jest woda. Bezpośrednie zużycie wody dotyczy wszystkich codziennych czynności, takich jak: picie, kąpiel, pranie, gotowanie. Pośrednie zużycie wody dotyczy wszystkich etapów produkcji, na których jest potrzebna woda. Ślad wodny obejmuje:

- zielony ślad wodny – objętość wody opadowej, która nie spływa powierzchniowo (ewapotranspiracja);
- niebieski ślad wodny – objętość zużytej wody powierzchniowej i podziemnej (parowanie, transfer, produkcja);
- szary ślad wodny – objętość wody, która byłaby konieczna do rozcieńczenia zanieczyszczeń do takiego stopnia, aby jakość wody nie była gorsza od obowiązujących standardów.

Źródło: Wróbel-Jędrzejewska M., Steplewska U., Pola E., *Analiza śladu wodnego przykładowych produktów rolno-spożywczych*, Postępy Nauki i Technologii Przemysłu Rolno-Spożywczego 2019, 74(2).

→ Greenwashing

Rozpowszechnianie dezinformacji, aby przekonać konsumentów do tego, że dana organizacja działa społecznie odpowiedzialnie w zakresie środowiska naturalnego. Greenwashing to wprowadzanie w błąd konsumentów poprzez podawanie im informacji, przez które mają nieprawidłowy lub niepełny obraz firmy i jej produktów, postrzegają je jako ekologiczne, podczas kiedy takie nie są.

Źródło: Jakubczak A., *Strategie greenwashing w wybranych sieciach handlowych w Polsce*, Polityki

Europejskie, Finanse i Marketing 2018, 20(69); Climate Strategies Poland, *Greenwashing – czym jest i jak się przed nim bronić? Analiza zjawiska z perspektywy przedsiębiorców i konsumentów*,

<https://climatestrategiespoland.pl/blog/czym-jest-greenwashing-i-jak-sie-przed-nim-bronic-analiza-zjawiska-z-perspektywy-przedsiębiorców-i-konsumentów/> [16.01.2024].

NAJWAŻNIEJSZE TERMINY ZWIĄZANE ZE ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJEM (3/3)

→ Zrównoważony łańcuch dostaw

Zrównoważony rozwój łańcucha dostaw to „zarządzanie wpływem na środowisko, społeczeństwo i gospodarkę oraz zachęcanie do stosowania dobrych praktyk zarządzania, w całym cyklu życia towarów i usług”. Łańcuch dostaw obejmuje planowanie, realizację i kontrolę wszelkich czynności dotyczących przepływu towarów (zakup surowców, produkcja, magazynowanie, dystrybucja, transport, obsługa zamówień i zwrotów, utylizacja odpadów). Kluczową ideą zrównoważonego łańcucha dostaw jest poszukiwanie możliwości redukcji kosztów związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska, przy wprowadzaniu intensywnych programów na rzecz jego ochrony.

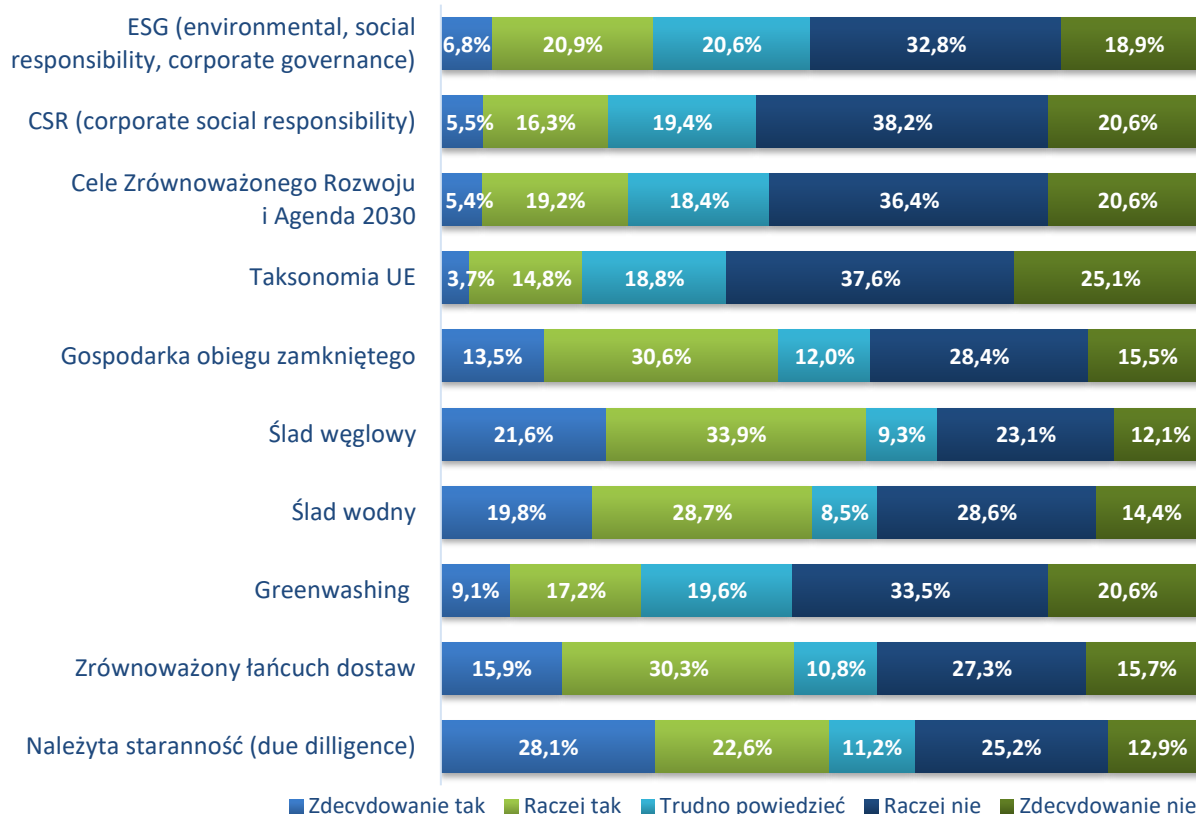
Źródło: Kołosowski A., Józwiak A., *Zrównoważony łańcuch dostaw*, Systemy Logistyczne Wojsk 2012, 38; Brdulak H. (red.), *Logistyka przyszłości*, PWE; *Zrównoważony łańcuch dostaw: Twój przewodnik po budowaniu zrównoważonego łańcucha dostaw*. Fourkites, <https://www.fourkites.com/pl/sustainable-supply-chain/> [19.01.2024]; *Analiza tematyczna „Zrównoważony łańcuch dostaw: trendy i innowacje”*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu 2013, 3, https://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2014/04/FOB_AnalizaTematyczna_3_2013_%C5%82a%C5%84cuch-dostaw.pdf [19.01.2024].

→ Należyta staranność (due dilligence)

Należyta staranność to proces, za pośrednictwem którego przedsiębiorstwa identyfikują, zapobiegają, łagodzą i ponoszą odpowiedzialność w zakresie swoich rzeczywistych i potencjalnych wpływów. Oznacza postępowanie z odpowiednią dbałością, diagnozowanie zagrożeń oraz uwzględnianie działań naprawczych przed podjęciem decyzji. To proces obejmujący identyfikowanie, zapobieganie, łagodzenie i naprawę rzeczywistych oraz potencjalnych zagrożeń wynikających z przyczynienia się przez działalność przedsiębiorstwa do działań, które bezpośrednio lub pośrednio prowadzą do nadużyć w zakresie praw człowieka oraz negatywnie oddziałują na środowisko. Pojęcie obejmuje obowiązek zachowania należytej staranności przez przedsiębiorstwa, który polegać ma m.in. na identyfikowaniu, zapobieganiu i eliminowaniu niekorzystnego wpływu zarówno na środowisko, jak i prawa człowieka w ramach całego łańcucha dostaw.

Źródło: OECD, *„Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w odpowiedzialnym prowadzeniu działalności biznesowej”*; Komisja Europejska https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/due-diligence-ready/due-diligence-explained_pl [16.01.2024].

Wykres 1. Znajomość terminów dotyczących zrównoważonego rozwoju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Poziom rozpoznawania terminów związanych ze zrównoważonym rozwojem wśród respondentów nie był wysoki. Można je podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich to pojęcia rozpoznawane przez około połowę badanych. Najwyższy odsetek znajomości dotyczył w tej grupie śladu węglowego (55,5%), a w dalszej kolejności: należytej staranności (50,7%), śladu wodnego (48,5%), zrównoważonego łańcucha dostaw (46,2%) oraz gospodarki obiegu zamkniętego (44,1%). Druga grupa to terminy, które rozpoznawał jedynie jeden na czterech lub pięciu ankietowanych przedstawicieli firm: ESG (environmental, social responsibility, corporate governance) – (27,7%); greenwashing (26,3%); Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030 (24,6%); CSR (corporate social responsibility) (21,8%) oraz Taksonomia UE (18,8%).

Warto zauważyć, że najlepiej identyfikowanymi przez przedstawicieli firm sektora MŚP terminami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju wydają się te, które posiadają łatwo identyfikowalne polskojęzyczne nazwy, których rozumienie może być nie tylko wyuczone i związane z oficjalnym sposobem definiowania w ramach problematyki, ale także intuicyjne. Są to też pojęcia częściej występujące w medialnej narracji na różne tematy (np. ekologia, gospodarka itd.), z którymi badani mogli mieć częściej styczność także w sferach pozabiznesowych. Jako rzadziej rozpoznawane określane są natomiast nazwy anglojęzyczne oraz skrótowce, a także nazwy konkretnych dokumentów (Agenda 2030, Taksonomia UE).

W ślad za poziomem znajomości terminów dotyczących zrównoważonego rozwoju idzie ważność przypisywana tej kwestii w przedsiębiorstwie. Blisko połowa (47,3%) przedstawicieli badanych przedsiębiorstw uważa, że jest to ważna kwestia w działalności biznesowej ich firmy, a jeden na trzech (33,2%), że nie jest. Co piąty badany (19,5%) udzielił odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Znajomość terminów związanych ze zrównoważonym

rozwojem pokrywa się z jego wagą dla przedsiębiorstwa – im ważniejszy jest w opinii badanych zrównoważony rozwój, tym częściej identyfikują oni znaczenie związanych z nim terminów.

Wykres 2. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ważne są kwestie zrównoważonego rozwoju?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Analiza rozkładu odpowiedzi według cech przedsiębiorstw pokazuje, że problematyka zrównoważonego rozwoju staje się coraz ważniejsza wraz ze wzrostem przedsiębiorstwa (jako ważna jest określana zdecydowanie częściej w firmach średnich, a najrzadziej w firmach mikro). Jednocześnie zrównoważony rozwój jest ważniejszy dla firm przemysłowych niż firm o pozostałych profilach, a najczęściej jako nieważny określają go przedsiębiorstwa z branży budowlanej. Znaczenie zrównoważonego rozwoju w działalności biznesowej firmy rośnie także wraz z rozwojem zasięgu jej działania – najczęściej jako istotny jest określany przez firmy o zasięgu międzynarodowym, a najrzadziej przez firmy lokalne.

Tabela 1. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ważne są kwestie zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	16,1%	25,7%	22,3%	28,1%	7,8%
	Małe przedsiębiorstwo	20,0%	43,1%	10,8%	23,8%	2,3%
	Średnie przedsiębiorstwo	25,0%	50,0%	6,8%	15,2%	3,0%
Profil działalności	Profil budowlany	17,7%	20,7%	20,2%	32,0%	9,4%
	Profil handlowy	17,3%	28,6%	19,9%	25,4%	8,8%
	Profil przemysłowy	20,6%	35,8%	16,7%	19,8%	7,1%
	Profil usługowy	16,7%	32,1%	19,7%	26,3%	5,2%
Zasięg działania	Lokalny	15,0%	20,4%	25,5%	31,1%	8,0%
	Regionalny	15,2%	32,5%	19,0%	26,5%	6,8%
	Ogólnopolski	22,0%	40,9%	11,2%	21,0%	4,9%
	Międzynarodowy – eksporter	28,0%	44,0%	8,0%	8,0%	12,0%
	Międzynarodowy – importer	16,7%	50,0%	0,0%	33,3%	0,0%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	27,1%	49,1%	8,5%	13,6%	1,7%
OGÓŁEM		17,4%	29,9%	19,5%	26,4%	6,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Zdania uczestników badań jakościowych (IDI, n = 110), co do znaczenia kwestii zrównoważonego rozwoju w prowadzonej przez siebie działalności biznesowej były podzielone i różnorodne. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby, które w ogóle nie znały terminu „zrównoważony rozwój” lub spotkały się z nim, ale nie znały jego znaczenia. W konsekwencji ocena kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem w działalności biznesowej własnych przedsiębiorstw była dla tych rozmówców znacznie utrudniona.

Niektórzy z rozmówców błędnie utożsamiali zrównoważony rozwój z ogólnym rozwojem firmy, który przebiega w sposób harmonijny, a definiując go, wymieniali wszelkie działania, które w ich ocenie sprzyjają wzrostowi prowadzonego przedsiębiorstwa.

Wśród (zdecydowanie mniej licznej) grupy średnich przedsiębiorców, którzy deklarowali choćby pobieżną znajomość problematyki zrównoważonego rozwoju, byli zarówno tacy, którzy przyznawali, iż nie ma on realnego znaczenia w działalności firmy (zarówno ze względu na profil jej działań, jak i na brak zainteresowania ze strony kierownictwa), jak i tacy, dla których wynikające z niego postulaty są realizowane w firmie jako zgodne ze strategią i misją firmy.

Wśród niezbyt licznych przedsiębiorców prawidłowo identyfikujących istotę zrównoważonego rozwoju najliczniejsi znali to znaczenie dość pobieżnie i kojarzyli najczęściej z działaniami i rozwiązaniami proekologicznymi.

Rozbudowane definicje prawidłowo wskazujące na różne aspekty problematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem zdarzały się bardzo rzadko, a ich autorzy byli zazwyczaj osobami silnie zaangażowanymi w tę problematykę.

„Na pewno nie znam pełnej odpowiedzi, bo przy większych firmach, większych zakładach ten zrównoważony rozwój oznacza wiele rzeczy. Ja rozumiem ten termin (...) jako połączenie takich rzeczy, chyba takim najlepszym określeniem jakie znam to jest angielskie ESG, czyli ecology, society, governance, czyli generalnie rozwój firmy nie tylko w kierunku maksymalizacji zysków i obrotów, ale także w kierunku minimalizacji wpływu na społeczeństwo, maksymalizacji aktywności pro-ekologicznych i wszystkich rzeczy społeczno-ludzkich, (...) czyli równych szans, równouprawnienia, zwracania uwagi na ludzi z różnymi potrzebami i pochodzących z różnych miejsc świata i tego typu rzeczy.”

O wadze zrównoważonego rozwoju dla niektórych badanych świadczy np. podniesiona przez jednego z bardziej zaangażowanych w problematykę zrównoważonego rozwoju rozmówców potrzeba wpisywania celów zrównoważonego rozwoju w politykę, misję i strategię firmy – bo spójność w tym zakresie w znaczącym stopniu umożliwia i ułatwia rzeczywistą realizację tych idei w działaniach przedsiębiorstwa.

„Każdy core biznesowy musi działać w zgodzie z celami zrównoważonego rozwoju, strategiczne cele wynikają z założeń – są wpisywane w projekty i wpływają na politykę i strategię firmy. To ma kluczowe znaczenie (...) Ogólnie jesteśmy zwolennikami tego, żeby jak najbardziej wiązać strategię biznesową właśnie ze strategią zrównoważonego rozwoju, aby te cele, które przyświecają osiągnięciu tych założeń wynikały też z naszej działalności.”

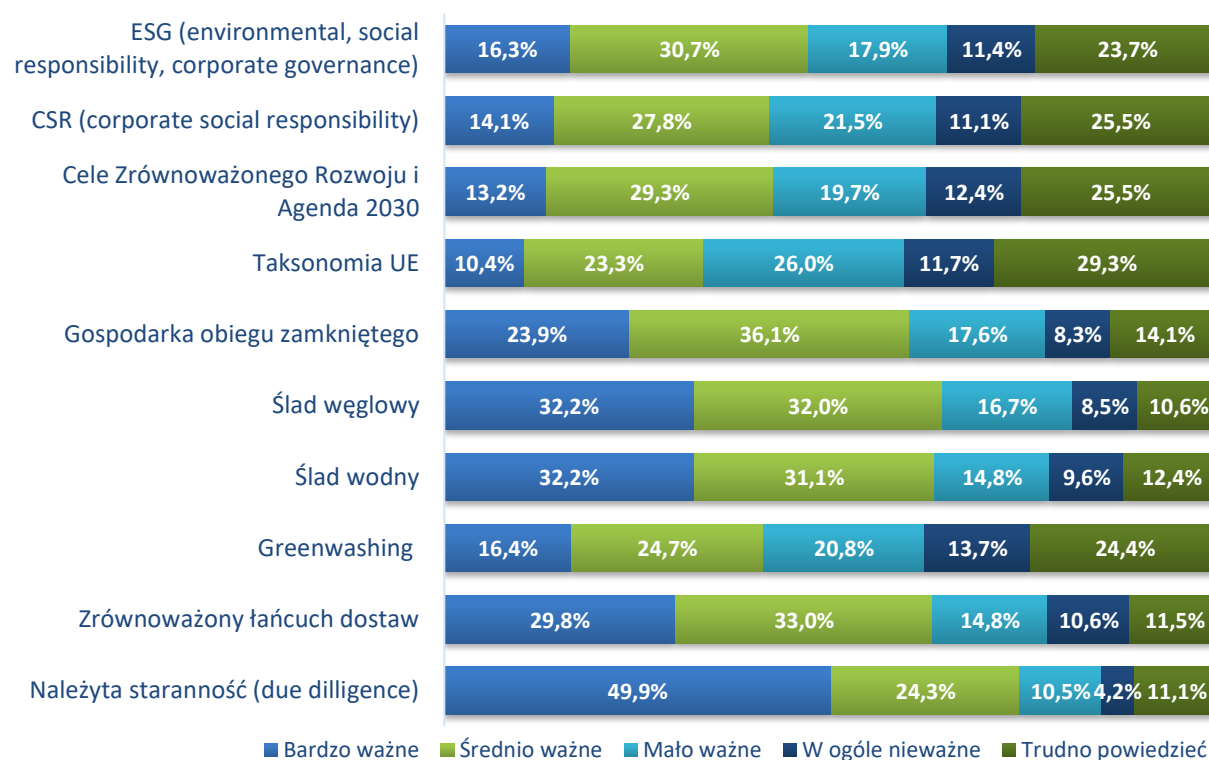
Warto zwrócić uwagę na grupę przedsiębiorstw, w których realizacja postulatów zrównoważonego rozwoju nie idzie w parze ze znajomością samej problematyki. Są to przede wszystkim sytuacje, w których w firmie wdrażane są rozwiązania typowe dla zrównoważonego rozwoju, wynikające z ogólnego przekonania o ich słuszności, ale nie są one definiowane przez wdrażających je przedsiębiorców jako zrównoważony rozwój ze względu na ich niewystarczającą znajomość tego terminu i związanych z nim kwestii teoretycznych i definicyjnych.

„Myślę, że rozumiem. (...) wiele praktyk w przedsiębiorstwach jest stosowanych, ale nie nazwanych. Czy mówimy o jakimś zrównoważonym rozwoju, czy innej ochronie środowiska to wiele przedsiębiorstw robi te rzeczy, ale nawet nie wie, że to jest w jakiś sposób ubrane już w definicje.”

Przedsiębiorców biorących udział w ankiecie, którzy zadeklarowali, że kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem są istotne w działalności biznesowej ich firmy poproszono o ocenę, na ile ważne są w niej poszczególne obszary tego zagadnienia. Najczęściej jako ważne (bardzo ważne lub średnio ważne) określone były obszary związane z takimi pojęciami, jak: należyta staranność (74,2%), ślad węglowy (64,2%) ślad wodny (63,3%), zrównoważony łańcuch dostaw (62,8%) oraz gospodarka obiegu zamkniętego (60%), dla których odsetek odpowiedzi „mało ważne” wahał się od 10% do 18%, a odpowiedzi „w ogóle nieważne” od 4% do 11%. Są to też terminy, które były przez wszystkich badanych wcześniej najlepiej identyfikowane.

Po raz kolejny najwięcej odpowiedzi niezdecydowanych („trudno powiedzieć”) odnotowały terminy anglojęzyczne i skrótowce (wcześniej także najrzadziej wskazywane jako znane w firmie): Taksonomia UE (29,3%); Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030 (25,5%); CSR (corporate social responsibility) (25,5%); ESG (environmental, social responsibility, corporate governance) (23,7%) oraz greenwashing (24,4%).

Wykres 3. Na ile ważne w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa są obszary związane z poniższymi określeniami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 615.

O znaczenie poszczególnych obszarów zapytano także przedstawicieli średnich przedsiębiorstw biorących udział w wywiadach IDI. Przekazane przez badanych informacje po raz kolejny pokazują, że większość z przytaczanych terminów nie jest w ich firmach znana i prawidłowo identyfikowana. Poszczególne kwestie nie tylko wymagały dodatkowych wyjaśnień ze strony moderatorów, ale także nie były najczęściej przedmiotem ugruntowanych opinii przedstawicieli firm. Ponownie jednak w toku rozmowy okazywało się czasem, że za deficytami w wiedzy teoretycznej i umiejętności zdefiniowania wymienianych pojęć kryją się prowadzone w tych obszarach działania, którym przedsiębiorcy nie przypisywali znaczenia w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Podsumowując przemyślenia rozmówców, na pierwszy plan wysuwa się fakt, że zdecydowana większość z nich, odwołując się do konkretnych obszarów problematyki zrównoważonego rozwoju, wskazywała przede wszystkim na ekologiczny/środowiskowy wymiar zrównoważonego rozwoju. Rozmówcy łączyli go najczęściej z tematyką gospodarowania odpadami; recyklingiem, ograniczaniem emisji dwutlenku węgla lub zeroemisyjnością; modernizacjami cieplnymi prowadzonymi na terenach siedziby firmy oraz pozyskiwaniem energii z alternatywnych źródeł: paneli fotowoltaicznych, solarów, turbin, elektrowni wiatrowych. W swoich wypowiedziach wymieniali różnorodne rozwiązania i działania proekologiczne, które starają się wdrażać ich firmy.

„Znaczenie w przedsiębiorstwie ma gospodarka obiegu zamkniętego, czyli brak nadprodukcji, wprowadzenie abonamentu na sprzęt zamiast tylko jego sprzedaż, tak aby z produktu skorzystało jak najwięcej osób – takie wydłużenie życia produktu, no i oczywiście jego serwis.”

Natomiast w kwestii opinii zebranych na temat konkretnych obszarów można odnotować, że zdaniem badanych należyta staranność (due diligence) jest ważna dla przedsiębiorstw, ponieważ dzięki precyzyjnemu poznaniu sytuacji firmy, możliwemu dzięki systematycznym zbieraniu informacji i wniosków, pozwala przygotować się do różnego rodzaju skutków biznesowych, takich jak na przykład: fuzje, przejęcia, inwestycje lub różnego rodzaju partnerstwa. Istotny dla przedsiębiorstwa jest dostęp do szczegółowego wykazu finansowego, rozwiązań prawnych i społecznych dotyczących potencjalnego partnera lub celu inwestycyjnego. Pomaga to zminimalizować ryzyko, zidentyfikować problemy przed zdarzeniem. Kwestia ta jest rozpatrywana przez przedsiębiorców w kontekście budowania zrównoważonego łańcucha dostaw sporadycznie. Chociaż wśród przedstawicieli średnich przedsiębiorstw zdarzały się osoby dobierające dostawców w sposób świadomy, w myśl idei zrównoważonego rozwoju, to działania te nie były przez nich kojarzone z należytą starannością.

Przedsiębiorcy potępiali marketingowe działania mające znamiona greenwashingu, a żaden z rozmówców nie deklarował podejmowania takich działań w firmie. Jednocześnie część z rozmówców wyrażała przy tej okazji przypuszczenia, iż obowiązek sprawozdawczości i raportowania może wywołać lawinę pozornych działań innych przedsiębiorców, będących w rzeczywistości tylko próbą wybielenia się lub spełnienia narzuconych norm.

Jednocześnie nieliczni wskazywali także na realizację działań związanych z ładem korporacyjnym i społeczną odpowiedzialnością biznesu (CSR). Co ciekawe, firmy świadomie uwzględniające politykę CSR w swoich działaniach najczęściej w swojej strukturze posiadały komórki organizacyjne zajmujące się tą tematyką. Warto jednak mieć na uwadze, że były to przede wszystkim firmy, które w planach na najbliższą przyszłość wskazywały na aspiracje wejścia na giełdę, co mogło stymulować wzrost ich zainteresowania i świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Jak pokazują deklaracje przedstawicieli średnich firm, charakter branży (to, na ile tematyka zrównoważonego rozwoju jej dotyka oraz na ile dotyczą jej różnego rodzaju wynikające ze zrównoważonego rozwoju regulacje) oraz świadomość kadry zarządzającej w zakresie zrównoważonego rozwoju to dwa podstawowe czynniki, które mają bezpośredni związek ze wzrostem świadomości pracowników i częstotliwości podejmowanych w firmie działań i aktywności w tym zakresie.

„Jesteśmy z branży kolejowej, więc generalnie cały czas się o tym u nas mówi.”

Jednocześnie pojawił się głos, że konieczność jednakowej implementacji przepisów oraz wprowadzania norm i zasad w takim samym zakresie, w tym samym czasie, we wszystkich branżach nie byłaby zasadna i mogłaby prowadzić do tworzenia pozornych rozwiązań, pozbawionych realnych korzyści. Sama konieczność raportowania jest przez przedsiębiorców odbierana jako silnie obciążająca, a szczególnie krytykowana przez przedsiębiorców, w opinii których związek ich działań ze zrównoważonym rozwojem jest niewielki.

„Czasem to wymyślanie na siłę. Wolałbym, żeby był burzliwy rozwój niż zrównoważony. (...) Projekt czysto techniczny i się muszę męczyć (...) wymuszanie deklaracji na siłę i wypisywanie nie ma sensu, to są czasem rubryczki, które trzeba uzupełnić, a jak wpisujemy to co, wszystko się zmieni?”

Różnorodność branż (i w konsekwencji np. różnice w generowanym przez nie obciążeniu dla środowiska naturalnego oraz różnice w możliwości implementacji rozwiązań związanych ze zrównoważonym rozwojem) była przywoływana też jako argument przemawiający za niepodejmowaniem przez niektóre firmy działań z zakresu zrównoważonego rozwoju (kojarzonych nadal głównie z działaniami proekologicznymi). Wydaje się, że dotyczyło to w sposób szczególny rozmówców z branży usługowej¹¹, którzy wskazywali, iż mają poczucie, że tematyka zrównoważonego rozwoju ich firm bezpośrednio nie dotyczy. W ich ocenie wymogi i regulacje powinny odnosić się głównie do przemysłowych i produkcyjnych przedsiębiorstw.

„(...) my śladowe ilości zużywamy [red. tj. produkujemy śladowe ilości zanieczyszczeń] – to są projekty czysto techniczne, nasze całe urządzenie ma kilogram – jaki taki kg ma wpływ na ekologię – no żaden. To na siłę jest dopisywanie czegoś”

Jednocześnie to właśnie przedsiębiorcy reprezentujący firmy usługowe wskazywali w rozmowach na szereg podejmowanych przez siebie działań, które w ich ocenie mają realny (ale globalnie niewiele nieznaczący ze względu na skalę oddziaływania) związek z realizowaniem celów zrównoważonego rozwoju. Do najważniejszych z nich można zaliczyć:

- oszczędzanie energii, np. zewnętrzne kolokacje obsługi serwerów;
- oszczędzanie papieru – np. brak katalogów w wersji drukowanej, tylko cyfrowe wersje; elektroniczny obieg dokumentów;
- odzysk i ponowne wykorzystanie opakowań;
- zdalna praca, przyczyniająca się do zmniejszenia wytwarzania śladu węglowego poprzez brak konieczności dojazdu do pracy;
- zwiększanie szans zatrudnienia dla grup zagrożonych wykluczeniem, m.in. kobiet, osób z niepełnosprawnościami;
- demokratyczny sposób podejmowania decyzji;
- transparentność firmy;
- działania na rzecz społeczności lokalnych – szlachetna paczka, zbiórki dla schronisk dla zwierząt;
- dbałość o well-being i work life balance, np. darmowy dostęp do usług medycznych, sportowych, wsparcia psychologicznego dla pracowników.

Wymienione wyżej rozwiązania wydają się o tyle ważne, że ich implementacja w przedsiębiorstwie wydaje się niezależna od sektora, branży i skali działania; niemal bezkosztowa; wpływająca pozytywnie nie tylko na minimalizację negatywnego wpływu przedsiębiorstwa na środowisko naturalne (który był podkreślany najczęściej przez przedsiębiorców przy okazji rozmów o zrównoważonym rozwoju), ale także na bieżącą działalność firmy, zadowolenie pracowników oraz relacje przedsiębiorstwa z otoczeniem i lokalną społecznością.

„Ale też na pewno te kwestie związane tutaj z pracownikami i ten well-being i ta jakby świadomość też... grup pracowniczych, czyli mam na myśli tutaj też kwestie kobiet i równouprawnienia i też, jak gdyby zaopiekowanie się nimi, żeby te świadczenia, które są oferowane pracownikom również były celowane w to, że pracownik faktycznie czuje tą siłę i tą troskę pracodawcy. Ale to jest też kwestia spojrzenia na to najbliższe otoczenie, czyli lokalna społeczność, w której jakby nie było, nie da się ukryć, że firmy są też tkanką, która tak de facto łączy te obszary.”

Ciekawym wątkiem wydaje się także, wspomniana incydentalnie przez niektórych rozmówców, siła kadry pracowniczej we wprowadzaniu zrównoważonego rozwoju do firm. Niektórzy przedsiębiorcy wskazywali na własną, oddolną i niezależną od wymogów prawnych, potrzebę pracowników poszukiwania proekologicznych rozwiązań, nawet w sytuacji braku odgórnych strategii firmy w tym zakresie.

¹¹ IT, automatyzacja i robotyka, producent oprogramowania.

„(...) my generalnie w polityce firmy nie mamy ujętego tego zagadnienia, staramy się sami wprowadzać rozwiązania np. dążącego do zwielokrotnienia opakowań, rotowania na użytek wielokrotny (...) nasza firma jeszcze troszeczkę z boku, jeszcze nie czujemy konieczności”

2. WIEDZA NA TEMAT UWARUNKOWAŃ PRAWNYCH ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Kolejnym zagadnieniem poruszonym zarówno w ankiecie, jak i w czasie wywiadów jakościowych była tematyka norm prawnych regulujących wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju oraz poziom znajomości wybranych przepisów go dotyczących. Tematyka ta jest o tyle istotna, że wymienione przepisy dotyczyć będą w najbliższej przyszłości coraz większej liczby przedsiębiorstw działających na terenie UE i jedynie szczegółowe poznanie ich i związanych z nimi wymagań zapewni płynne wprowadzenie nowych regulacji w badanych firmach.

NAJWAŻNIEJSZE UWARUNKOWANIA PRAWNE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU (1/3)

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (tzw. Taksonomia UE)

Ustanawia ogólne ramy służące ustaleniu, czy dana działalność gospodarcza kwalifikuje się jako zrównoważona środowiskowo, na potrzeby wszelkich środków określających wymogi dla uczestników rynku finansowego lub emitentów w odniesieniu do produktów finansowych lub obligacji korporacyjnych, które są udostępniane jako zrównoważone środowiskowo. Podmioty gospodarcze lub organy publiczne nieobjęte rozporządzeniem (UE) 2020/852 mogą również dobrowolnie stosować to rozporządzenie. Działalność gospodarcza kwalifikuje się jako zrównoważona środowiskowo, jeśli łącznie spełnia 4 warunki: wnosi istotny wkład w realizację co najmniej jednego z sześciu celów środowiskowych; nie wyrządza poważnych szkód dla żadnego z celów środowiskowych; jest prowadzona zgodnie z minimalnymi gwarancjami; spełnia techniczne kryteria kwalifikacji.

6 celów środowiskowych Taksonomii to: łagodzenie zmian klimatu; adaptacja do zmian klimatu; zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich; przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym; zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola; ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów. Ponadto dana działalność kwalifikuje się jako wnosząca istotny wkład w realizację co najmniej jednego z ww. celów środowiskowych, jeżeli bezpośrednio wspomaga inne rodzaje działalności we wnoszeniu istotnego wkładu, jeżeli: nie prowadzi do uzależnienia od aktywów, które podważają długoterminowe cele środowiskowe; ma istotne pozytywne skutki dla środowiska.

Rozporządzenie jest doszczegółowiane za pomocą aktów delegowanych (określających techniczne kryteria kwalifikacji dla określonych działalności gospodarczych): (UE) 2021/2139, (UE) 2022/1214, (UE) 2023/2485 oraz (UE) 2023/2486.

Źródło: Maruszkin R., *Czym jest Taksonomia? O nowym prawie UE dotyczącym klasyfikowania działalności gospodarczej jako zrównoważonej środowiskowo*, PARP Biuletynu Euro Info 2021, 7; Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, *Rozporządzenie w sprawie taksonomii*,

<https://seg.org.pl/regulacja/rozporzadzenie-w-sprawie-taksonomii> [16.01.2024; Polskie Forum Zarządzania Środowiskowego, *Nowe obowiązki prawne dotyczące raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju*].

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2088 z dnia 27 listopada 2019 r. w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych (SFDR, Sustainable Finance Disclosure Regulation)

Określa zasady ujawniania inwestorom końcowym informacji na temat wprowadzenia do działalności ryzyk dla zrównoważonego rozwoju, na temat brania pod uwagę niekorzystnych skutków dla zrównoważonego rozwoju, na temat celów zrównoważonego inwestowania lub na temat promowania aspektu środowiskowego lub społecznego w procesie podejmowania decyzji inwestycyjnych oraz w procesie doradztwa. Rozporządzenie ma na celu osiągnięcie większej przejrzystości w odniesieniu do sposobu analizowania ryzyk dla zrównoważonego rozwoju, które występują w ramach działalności prowadzonej przez uczestników rynku finansowego i doradców finansowych. W efekcie umożliwia branie pod uwagę niekorzystnych skutków dla zrównoważonego rozwoju, promowanie aspektu środowiskowego lub społecznego oraz zrównoważonych inwestycji, poprzez nałożenie na uczestników rynku finansowego i doradców finansowych wymogu ujawniania stosownych informacji inwestorom końcowym przed zawarciem umowy, a następnie na bieżąco, w przypadku gdy działają oni jako zleceniobiorcy tych inwestorów końcowych (zleceniodawców).

Źródło: Górecka M., Średzińska K., *Co oznacza SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation)? Nowe przepisy dotyczące ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych*". Deloitte Polska, <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/zarzadzania-procesami-i-strategiczne/articles/co-oznacza-SFDR-Sustainable-Finance-Disclosure-Regulation.html> [19.01.2024].

NAJWAŻNIEJSZE UWARUNKOWANIA PRAWNE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU (2/3)

→ Projekt dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDD, Corporate Sustainability Due Diligence Directive)

Projekt dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju został przedstawiony przez Komisję Europejską 23 lutego 2022 r. Projekt zakłada wprowadzenie obowiązku należytej staranności dla określonych grup przedsiębiorstw w celu przeciwdziałania negatywnym skutkom działalności przedsiębiorstw dla poszanowania praw człowieka i kwestii środowiskowych. Dyrektywa:

- wprowadza obowiązek należytej staranności w odniesieniu do poszanowania praw człowieka i kwestii środowiskowych dla określonych grup przedsiębiorstw;
- zwiększa odpowiedzialność i rozliczalność przedsiębiorstw za negatywne skutki prowadzonej przez nie działalności;
- poprawia dostęp do środków ochrony prawnej dla osób dotkniętych negatywnymi skutkami mającymi wpływ na prawa człowieka i kwestie środowiskowe, powstałymi w wyniku działalności przedsiębiorstw;
- zawiera przepisy dotyczące obowiązków przedsiębiorstw w zakresie należytej staranności dla poszanowania praw człowieka i kwestii środowiskowych, które mają się odnosić do działalności własnej przedsiębiorstw, działalności jednostek zależnych oraz do tzw. łańcucha działalności („chain of activities” – pojęcie zaproponowane w „podejściu ogólnym” będące kompromisem pomiędzy „łańcuchem wartości”, a „łańcuchem dostaw”);
- ponadto projekt dyrektywy przewiduje też przepisy dotyczące odpowiedzialności za naruszenie obowiązku w zakresie należytej staranności.

Dyrektywa będzie dotyczyć przedsiębiorstw z krajów UE, ale także przedsiębiorstw spoza UE. Dyrektywa odnosić się będzie do działalności dużych przedsiębiorstw.

Źródło: *Dyrektywa w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju.*

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/dyrektywa-w-sprawie-nalezYTEj-starannosci> [19.01.2024]; Polskie Forum Zarządzania Środowiskowego, *Nowe obowiązki prawne dotyczące raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju.*

→ Dyrektywa z dnia 16 grudnia 2022 r. w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD, Corporate Sustainability Reporting Directive)

Nowy akt wprowadza bardziej szczegółowe wymogi sprawozdawcze i zobowiązuje duże przedsiębiorstwa i notowane MŚP do publikowania informacji o kwestiach zrównoważonego rozwoju, takich jak: prawa środowiskowe, prawa społeczne, prawa człowieka i czynniki z zakresu ładu korporacyjnego. Nowe przepisy o sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju będą mieć zastosowanie do wszystkich dużych przedsiębiorstw i wszystkich przedsiębiorstw notowanych na rynkach regulowanych z wyjątkiem mikroprzedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa te odpowiadają również za ocenę informacji dotyczących ich jednostek zależnych. Przepisy dotyczą też notowanych MŚP z uwzględnieniem ich specyfiki. W okresie przejściowym mogą one skorzystać z odstępstwa: będą zwolnione ze stosowania dyrektywy do 2028 r.

Wejście w życie dyrektywy będzie rozłożone na cztery etapy:

- sprawozdawczość w 2025 r. za rok obrotowy 2024 w odniesieniu do przedsiębiorstw już podlegających dyrektywie o sprawozdawczości niefinansowej – NFRD;
- sprawozdawczość w 2026 r. za rok obrotowy 2025 w odniesieniu do dużych przedsiębiorstw jeszcze niepodlegających dyrektywie o sprawozdawczości niefinansowej;
- sprawozdawczość w 2027 r. za rok obrotowy 2026 w odniesieniu do notowanych MŚP (z wyjątkiem mikroprzedsiębiorstw), małych i niezłożonych instytucji kredytowych i wewnętrznych zakładów ubezpieczeń;
- sprawozdawczość w 2029 r. za rok obrotowy 2028 w odniesieniu do przedsiębiorstw z państw trzecich, o ile generują one w UE ponad 150 mln EUR przychodów netto ze sprzedaży i mają tu co najmniej jedną jednostkę zależną lub jeden oddział przekraczające pewne progi.

Źródło: Polskie Forum Zarządzania Środowiskowego, *Nowe obowiązki prawne dotyczące raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju*; oraz Dyrektywa o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju już opublikowana. Ministerstwo Finansów,

<https://www.gov.pl/web/finanse/dyrektywa-o-sprawozdawczosci-przedsiębiorstw-w-zakresie-zrownowazonego-rozwoju-juz-opublikowana> [19.01.2024]; *Klimat zmian w biznesie. Nadchodzi ESG.* PARP, <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/84886:klimat-zmian-w-biznesie-nadchodzi-esg> [19.01.2024].

NAJWAŻNIEJSZE UWARUNKOWANIA PRAWNE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU (3/3)

➔ Rozporządzenie delegowane z dnia 31 lipca 2023 r. przyjmujące Europejskie Standardy Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (ESRS, European Sustainability Reporting Standards)

W dniu 31 lipca 2023 r. Komisja Europejska przyjęła rozporządzenie delegowane przyjmujące Europejskie Standardy Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (ESRS). Jest to pierwszy zestaw 12 uniwersalnych standardów, na który składają się:

- 2 standardy przekrojowe – ESRS 1 „Wymogi ogólne” oraz ESSZR 2 „Ujawnienia ogólne”;
- 10 standardów tematycznych, obejmujących:
 - 5 standardów dotyczących kwestii środowiskowych:
 - ESRS Ś1 „Zmiana klimatu”,
 - ESRS Ś2 „Zanieczyszczenia”,
 - ESRS Ś3 „Woda i zasoby morskie”,
 - ESRS Ś4 „Bioróżnorodność i ekosystemy”,
 - ESRS Ś5 „Wykorzystanie zasobów i gospodarka obiegu zamkniętego”,
 - 4 standardy dotyczące kwestii społecznych:
 - ESRS S1 „Kadra pracownicza”,
 - ESRS S2 „Pracownicy w łańcuchu wartości”,
 - ESRS S3 „Społeczności dotknięte”,
 - ESRS S4 „Konsumenci i użytkownicy końcowi”, oraz
 - 1 standard dotyczący kwestii zarządczych – ESRS Z1 „Postępowanie w biznesie”.

W dniu 22 grudnia 2023 r. w Dzienniku Urzędowym UE wydano rozporządzenie ws. ESRS – pełna nazwa: Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/2772 z dnia 31 lipca 2023 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE w odniesieniu do standardów sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju. Będzie ono stosowane już od 1 stycznia 2024 r. przez jednostki, które jako pierwsze zostały objęte nowymi wymogami sprawozdawczości o zrównoważonym rozwoju określonymi w CSRD.

Źródło: *Wytyczne do raportowania ESG. Przewodnik dla spółek*. GPW,

https://gpw.pl/pub/GPW/ESG/Wytyczne_do_raportowania_ESG.pdf [19.01.2024]; *ESRS – unijne standardy raportowania zagadnień zrównoważonego rozwoju*. Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, <https://seg.org.pl/regulacje/kategorie/pl-raportowanie-esg/pl-esrs> [19.01.2024].

➔ Dyrektywa w sprawie informacji niefinansowych (czyli: Dyrektywa 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy; NFRD; Nonfinancial Disclosure Reporting Directive)

Celem dyrektywy jest zwiększenie znaczenia, spójności i porównywalności informacji ujawnianych przez niektóre duże jednostki i grupy na terenie Unii. Zgodnie z nią od stycznia 2017 r. wybrane spółki będące jednostkami zainteresowania publicznego obowiązkowo przedstawiają w sprawozdaniu z działalności oświadczenia na temat informacji niefinansowych w zakresie kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka oraz przeciwdziałania korupcji i łapownictwu. Obejmuje problematykę ujawniania informacji niefinansowych przez jednostki, uwzględniając ich różnorodność i jednocześnie dbając o odpowiednią porównywalność w celu uwzględnienia potrzeb inwestorów i innych zainteresowanych podmiotów, a także potrzeby zapewnienia konsumentom łatwego dostępu do informacji na temat wpływu przedsiębiorstw na społeczeństwo. Dyrektywa ustanawia minimalne wymogi prawne odnośnie do zakresu informacji, które powinny być podawane do publicznej wiadomości oraz do wiadomości właściwych organów przez jednostki na terenie całej Unii.

Źródło: Piłacik J., *Raportowanie społecznej odpowiedzialności w kontekście dyrektywy Unii Europejskiej o ujawnianiu informacji niefinansowych*, Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance 2017, 15(2).

Tymczasem aż 63,2% badanych nie zna żadnego z wymienionych w ankiecie przepisów, a każdy z nich jest identyfikowany przez przeciętnie co dziesiątego z nich – od 7,7% dla NFRD (Dyrektywy 2014/95/UE zmieniającej dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy) do 12,8% dla Taksonomii UE (Rozporządzenia (UE) 2020/852 w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje).

Wykres 4. Jakie przepisy dotyczące zrównoważonego rozwoju są znane Pana(-i) przedsiębiorstwie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Rozmówcy IDI w większości deklarowali, iż znają przepisy, jednak nie byli w stanie wymienić nazw dokumentów obowiązujących w firmie ani dotyczących realizacji unijnych rozporządzeń czy dyrektyw w zakresie zrównoważonego rozwoju. Najczęściej wskazywali na przepisy dotyczące konieczności gospodarowania odpadami, regulacje dotyczące utylizacji baterii, przetwarzania szkła, plastiku i metali kolorowych oraz nowe wymogi produkcji opakowań.

Literalnie treści przepisów najczęściej nie są znane, ale są one kojarzone jako zewnętrzne wytyczne UE związane z ekologią, racjonalnym wykorzystaniem zasobów, gospodarką odpadami.

Wśród rozmówców deklarujących bieżącą znajomość zmieniających się przepisów, znajdowali się niemal wyłącznie ci, na których konieczność śledzenia tych zmian nakładała specyfika branży, w której działała ich firma.

„Znam te, które mnie dotyczą. Na przykład wiem, że teraz wyszła dyrektywa glebowa (Dyrektywa w sprawie ochrony gleb) dotycząca czystości gleb w Unii Europejskiej do 2055 roku, jeśli się nie mylę i to jest jedyna, która (...) mnie dotyczy.”

„Po numerach nie wymienię. Niektóre czytałem ze względu na to, że bierzemy udział dzięki naszemu oprogramowaniu w tych procesach po stronie klientów (...), ale to nie jest tak, że mogę wymienić numery rozporządzeń.”

Jedynie nieliczni z respondentów wykazywali w wywiadach znajomość i implementację przepisów we wskazanym w pytaniu lub większym zakresie. Przedsiębiorcy wymieniali m.in.: certyfikację ISO 14001¹², obowiązek sprawozdawczości z zakresu gospodarowania odpadami oraz branżowe dyrektywy dotyczące europejskich sieci tranzytowych: TEN-T (ładowanie prądem i wodorem samochodów elektrycznych/wodorowych). Wspomniane były również regulacje o raportowaniu śladu węglowego (zarówno wewnątrz przedsiębiorstwa, jak i potrzebie wyliczania go przez dostawców oraz protokół GHG), strategia 2050 dążąca do zeroemisyjności, CSRD, CSDD, a także wskaźniki ESG, Agenda 2030.

Badani odnosili się do wspomnianych uwarunkowań prawnych z dystansem. Wielu z nich nie miało jeszcze z nimi bezpośredniej styczności i są zdania, że nie dotyczą one ich przedsiębiorstw albo dopiero rozpoczynają swoją drogę w ich wdrażaniu. Dla dużej części przedsiębiorców wspomniane przepisy, nawet jeśli identyfikowano je poprawnie, nie są jasne. Rozmówcy wskazywali także, że ich zdaniem znaczna część unijnych dyrektyw nie została jeszcze przetłumaczona, dostępne tłumaczenia mogą być obciążone interpretacją autorów, a także brakuje kompleksowego wsparcia w zakresie podejmowanych prób ich samodzielnej implementacji. Problemem jest także skomplikowany, nieprzystępny i niezrozumiały język, którym pisane są przepisy prawa, który w praktyce w znacznym stopniu utrudnia zrozumienie ich treści oraz wdrożenie w działaniach przedsiębiorstwa.

„My jesteśmy przed tym wyzwaniem, bo my nie jesteśmy na razie jeszcze organizacją, która jest objęta obowiązkiem raportowania. My się łączyliśmy w tę grupę, że tak to nazwę, od 2025 roku.”

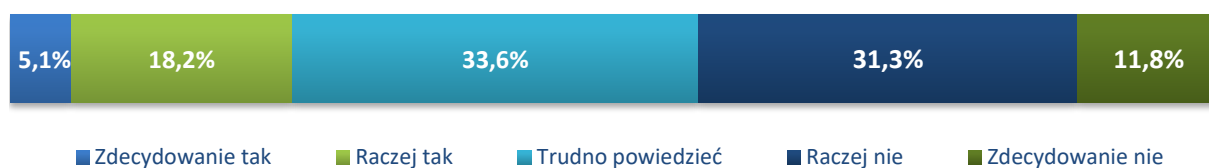
„Dlatego my jesteśmy na początku drogi – większość jest niejasna (...). Problem jest też z interpretacją przepisów. Autorzy procedur nie udzielają wsparcia – a powinni – dla tych co je wdrażają.”

Jednocześnie wśród przedstawicieli średnich przedsiębiorstw pojawiały się także opinie nieprzychylnie, krytykujące normy w zakresie zrównoważonego rozwoju. Przede wszystkim były one motywowane z jednej strony ogólną niechęcią niektórych przedsiębiorców do podporządkowywania się zewnętrznym regulacjom, z drugiej natomiast przekonaniem, że problematyka regulowana w przywoływanych przepisach nie dotyczy reprezentowanej przez przedsiębiorcę działalności.

W opinii biorących udział w badaniu ankietowym przedstawicieli sektora MŚP przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (CSRD, CSDD) nie mają wpływu na działalność biznesową przedsiębiorstwa dla 43,1% badanych (31,3% odpowiedzi „raczej nie” oraz 11,8% „zdecydowanie nie”). Jedynie ¼ z nich (23,3%, w tym 18,2% wskazań odpowiedzi „raczej tak” oraz 5,1% „zdecydowanie tak”) dostrzega taki wpływ. Jednocześnie ponad ½ badanych (33,6%) nie ma zdania na ten temat – jak można przypuszczać, nie ma wystarczającej wiedzy na temat tych regulacji, która pozwoliłaby na ocenę ich związku z działalnością biznesową firmy.

¹² Certyfikacja ISO 14001 to proces potwierdzający, że organizacja funkcjonuje w sposób zrównoważony i przyjazny naturze, zgodnie z międzynarodowym standardem systemu zarządzania środowiskowego. Norma ISO 14001 jest uniwersalna i może być stosowana w różnych branżach oraz rodzajach organizacji.

Wykres 5. Czy w Pana(-i) opinii przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Analiza rozkładu odpowiedzi według cech przedsiębiorstw pokazuje, że o bezpośrednim lub pośrednim wpływie na działalność biznesową firmy przepisów z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) w najmniejszym stopniu przekonani są reprezentanci mikroprzedsiębiorstw oraz firm o zasięgu lokalnym. Najsilniejszy ich wpływ odczuwają firmy średnie, działające w branży przemysłowej oraz prowadzące działalność eksportową.

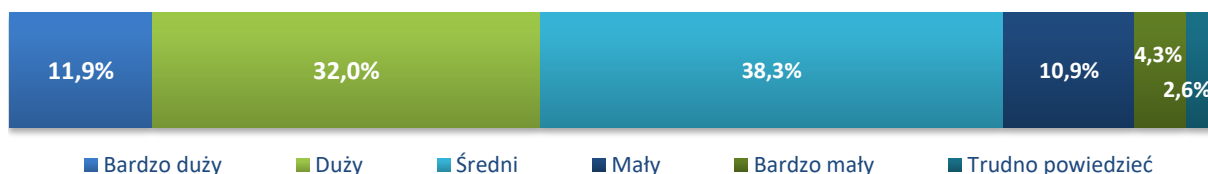
Tabela 2. Czy w Pana(-i) opinii przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa? – rozkład odpowiedzi

		Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowa nie nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	3,5%	12,6%	37,6%	32,9%	13,4%
	Małe przedsiębiorstwo	10,8%	35,4%	15,4%	31,5%	6,9%
	Średnie przedsiębiorstwo	12,1%	45,5%	19,7%	18,9%	3,8%
Profil działalności	Profil budowlany	3,4%	17,2%	26,1%	39,4%	13,9%
	Profil handlowy	4,8%	23,5%	30,5%	24,3%	16,9%
	Profil przemysłowy	10,4%	34,9%	23,8%	24,6%	6,3%
	Profil usługowy	4,7%	13,4%	38,8%	32,9%	10,2%
Zasięg działania	Lokalny	2,0%	9,9%	40,5%	34,5%	13,1%
	Regionalny	6,0%	22,0%	29,2%	31,8%	11,0%
	Ogólnopolski	8,7%	25,6%	26,9%	28,0%	10,8%
	Międzynarodowy – eksporter	4,0%	32,0%	24,0%	24,0%	16,0%
	Międzynarodowy – importer	0,0%	16,7%	33,3%	50,0%	0,0%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	13,5%	39,0%	27,1%	13,6%	6,8%
OGÓŁEM		5,1%	18,2%	33,6%	31,3%	11,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Badani, którzy wskazali, iż przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju mają wpływ na przedsiębiorstwo najczęściej określali, że wpływ ten jest średni (38,3% badanych) lub duży (32,0%). Jeden na dziesięciu badanych uznał go za bardzo duży (11,9%) lub mały (10,9%).

Wykres 6. Jak określił(a)by Pan(i) ten wpływ?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 303.

Natomiast przedstawiciele średnich firm biorący udział w wywiadach jakościowych, oceniając wpływ przepisów z zakresu zrównoważonego rozwoju na biznesową działalność firmy, najczęściej deklarowali, iż nie widzą żadnego wpływu na bieżącą aktywność. Co ciekawe, wśród składających takie deklaracje przedsiębiorców wyróżnić można dwie różniące się od siebie grupy. Z jednej strony byli to przedsiębiorcy, którzy w ogóle nie zajmują się w działalności biznesowej tematyką zrównoważonego rozwoju. Z drugiej natomiast przedsiębiorcy, którzy ze względu na osobiste przekonania, misję i wizję firmy oraz wysoki poziom świadomości realizują postulaty dotyczące zrównoważonego rozwoju, niezależnie od norm i wymogów prawnych. Istnienie tej dychotomii dostrzegają także sami przedsiębiorcy.

„Polscy przedsiębiorcy dzielą się na dwie kategorie – pierwsi robią to, bo muszą, bo obligują ich do tego przepisy i tych przedsiębiorstw jest niestety najwięcej, a drudzy robią pewne działania, żeby uzyskać przewagę rynkową. Jeżeli miałbym wskazać procentowo podział tych przedsiębiorstw, to niestety działa tu reguła Pareta, czyli 80% robi to, bo musi, a 20%, bo chce.”

„Wszystkie działania, które wchodzi skład zrównoważonego rozwoju wynikają z decyzji prezesa firmy, mają podłoże ekonomiczne lub wynikają z charakteru firmy (produkcja żywności – wysoki standard BHP, sanitarny).”

Co ciekawe, w opiniach przedstawicieli drugiej grupy przedsiębiorców, narzucające pewne normy i rozwiązania przepisy prawa utrudniają wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju w firmach, ponieważ – ze względu na wysoki poziom biurokratyzowania ich wdrażania – dostarczają przedsiębiorcom licznych dodatkowych obowiązków związanych z koniecznością cyklicznego raportowania.

Mimo dominującej narracji o braku wpływu regulacji prawnych na działania firm, część z rozmówców w wywiadach IDI dostrzegała bezpośredni wpływ przepisów na prowadzoną działalność w zakresie i tempie dostosowania sposobu działalności firmy do wymogów krajowych i unijnych.

„Do 2030 mamy czas na wymianę starych wstawek hamulcowych na nowe – cichsze i bardziej ekologiczne. Ma to realny wpływ na przedsiębiorstwo. Wszelkie przepisy ograniczające normy emisji spalin etc. Dla branży kolejowej mają wpływ i wiążą się z wizją dużych wydatków i koniecznością dostosowania jak nie chcemy płacić kar.”

Wpływ ten bywa także pośredni. Zmieniające się normy prawne i zwyczaje biznesowe na rynkach międzynarodowych oddziałują na polskich przedsiębiorców prowadzących chociażby handel międzynarodowy, a zmieniająca się narracja i obowiązujące wartości zmieniają dany rynek oraz potrzeby i oczekiwania klientów, wprowadzając do nich także kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem.

„I tak byśmy tego chcieli, bo widzimy zmiany na rynkach eksportowych. Na przykład w Holandii, która jest prekursorem zmian środowiskowych i szybko wymyśla co rentowne (...). I to wpływa na nas mocno destrukcyjnie, ale przez to suma summarum się rozwijamy i musimy ich gonić, jak nie chcemy wypaść z obiegu.”

„Odczuwamy to w różnych aspektach. (...) Dyrektywy unijne, które dotyczą w ogóle poprawy tego bilansu energetycznego i śladu węglowego, czy też właśnie z tego zrównoważonego rozwoju też wpływają na naszą działalność, bo zmienia się trochę profil rynkowy i to czego klienci poszukują.”

Wpływ, jaki mają przepisy dotyczące implementowania idei zrównoważonego rozwoju w polskich firmach, był oceniany bardzo różnorodnie. W zależności od światopoglądu przedsiębiorców, ich osobistego zaangażowania w problematykę oraz zaawansowania ich firmy we wprowadzaniu zrównoważonych rozwiązań wpływ na działalność biznesową przedsiębiorstwa mógł być oceniony zarówno jako pozytywny, jak i jako negatywny. Wśród pojawiających się opinii szczególną uwagę należy zwrócić na:

- ograniczenia wynikające z charakteru odgórnych (często ustalanych na szczeblu międzynarodowym) regulacji prawnych, które z jednej strony nie uwzględniają zindywidualizowanego charakteru i potrzeb przedsiębiorstwa, z drugiej natomiast stanowią obciążenie związane z koniecznością raportowania:

„Wydaje mi się, że większa jest ingerencja przedsiębiorstwa środowisk zewnętrznych, tym gorzej się firmy rozwijają. Jakby każda firma ma swoją specyfikę, w której są ludzie, ludzie nie są od linijki. Nie każdy się zachowuje, nie każdy działa fair play. Dodawanie dodatkowych jeszcze czynników czy sprawozdawczości z tego, co robimy to osoby, które i tak oszukują w tej dziedzinie będą dalej oszukiwać, a więcej zrobimy krzywdy tym, którzy będą się nad tym bardziej zastanawiać.”

„Narzucanie czegoś przepisami nie jest dobre i tam, gdzie można zostawić człowiekowi wolność, tak jak my – mimo bez przepisów i tak będziemy zachowywać się porządnie, ale rozumiem, że nie wszyscy tak to czują.”

- braku gotowości rodzimych przedsiębiorców do wraźnia wymaganych przepisami rozwiązań, w efekcie czego nie są one wdrażane efektywnie, wiele działań ma charakter pozorny, a same rozwiązania stanowią duże obciążenie dla przedsiębiorców:

„Uważam, że wielu obszarach ślepo się dostosowujemy do jakichś dyrektyw unijnych, na które tak naprawdę nie jesteśmy gotowi, które tak naprawdę utrudniają życie, a nie przynoszą jakichś wymiernych skutków zgodnie z ich założeniami.”

- regulacyjnego charakteru odgórnych, precyzyjnych regulacji, które stanowią rodzaj instrukcji lub drogowskazu dla firm oraz gwarantują zachowanie minimalnych standardów przez każdą z nich:

„Dla mnie pozytywny, bo są po prostu konkretne wytyczne, które każdy producent powinien spełnić i które mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa użytkownikowi końcowemu. Dla mnie to jest super sprawa, bo pokazuje to jakiś drogowskaz (...). To jest dobra rzecz i pozytywnie wpływa na rozwój przedsiębiorstwa.”

„Nie będziemy raportowali tylko i wyłącznie dla tego obowiązku, tylko będziemy raportowali. Ja to traktuję, że to będzie takie narzędzie, które pomoże nam do tego, aby faktycznie z tej ścieżki nie schodzić, tylko iść tą drogą.”

- postrzegania regulacji prawnych jako konsekwencji szerszych i pozytywnych zmian obserwowanych na arenie międzynarodowej:

„My staramy się podążać za tymi dyrektywami i wprowadzać je jako standard. Świat dookoła się bardzo mocno zmienia i chcielibyśmy być częścią tej pozytywnej zmiany, która mamy nadzieję jest teraz obserwowana w UE.”

Stosunek części przedstawicieli średnich firm do regulacji prawnych w zakresie zrównoważonego rozwoju można określić jako ambiwalentny – oceniają je oni jednocześnie pozytywnie i negatywnie w różnych aspektach. Przez respondentów dostrzegany jest pozytywny wpływ regulacji prawnych pod kątem promocji ideowej, połączony z negatywnym wpływem na przedsiębiorstwa w związku z postrzeganą koniecznością poniesienia kosztów związanych z przystosowaniem do regulacji.

„Pod względem ilości pracy i obowiązków negatywny, pod względem ideologii pozytywny, rozumiemy ten kierunek, potrzebnych zmian, ale to zależy od tego kto i kiedy ocenia.”

„Pozytywny wpływ – ze strony człowieka. Od strony pracownika i bycia wewnątrz to wszelkie te regulacje powodują ogromny koszt – myślę, że większość przedsiębiorstw widzi głównie koszt. (...) Jako obywatel uważam, że idzie to w bardzo dobrym kierunku i czuję entuzjazm.”

„Nie jesteśmy ślepi. Taka konieczność. Wpływ jest pozytywny, a że czasem dla przedsiębiorcy niewygodny – trzeba czasem zmuszać się regulacjami.”

Za największe trudności we wdrażaniu rozwiązań i działań przewidzianych w przepisach można uznać natomiast:

- nadmiernie rozwiniętą biurokrację związaną z ich wdrażaniem i raportowaniem w firmach:

„Bezpośrednio to nam zaszkodziły, nerwy które tracimy na wypisywanie rzeczy, jest tyle innych rzeczy, muszę wypełniać dokumenty (...) więcej jest biurokracji (...) dusi przedsiębiorców ta biurokracja.”

„To co wymyślają, to woła o pomstę do nieba – tam trzeba mieć doktorat z ekonomii, żeby prawidłowo wypełniać. Mam być jasnovidzem i wróżką (...), ile za 5 lat sprzedam na rynku światowym – ja nie wiem czy w ogóle sprzedam, bo może konkurencja coś wprowadzi i mnie zablokuje.”

„Ja osobiście mam zdanie takie, że generalnie kierunek jest dobry, natomiast mam duże wątpliwości czy regulowanie tego przepisami jest dobrym sposobem, aby zachęcić przedsiębiorców, żeby korzystali z tych przepisów i jakby postępowali zgodnie z tymi wytycznymi. Wytyczne są dobre, ale przepisy sprawiają, że te wytyczne są tylko utrudnieniem. Nie jest to zachęta, a taki troszeczkę bicz nad przedsiębiorcą. Uważam, że dużo lepsze byłoby maksymalne uproszczenie tych przepisów i zamiana obowiązków na jakieś potencjalne benefity. Jakies zniżki w podatkach i takie typu rzeczy.”

- brak odpowiedniego przygotowania i wsparcia w procesie wdrażania nowych regulacji w działaniach przedsiębiorstw:

„Negatywnie oceniam sposób jaki polskim firmom umożliwiono dostosowanie się do tego. Nie czuję takiego wsparcia dla polskich firm, które nagle stanęły pod ścianą wymogów, a wcześniej nie dano im kompetencji, żeby budowały do tego możliwości.”

„Te pierwsze lata, kiedy spółki przeszły na ESG to jest ogromna różnica w raportowaniu jest zupełnie odmienne. Trzeba wiele rzeczy robić dokładnie i wytłumaczyć, dlaczego się czegoś nie robi.”

- kosztowność procesu wdrażania rozwiązań i działań przewidzianych w regulacjach, który wymaga zaangażowania zarówno dodatkowych nakładów pracy, jak i nakładów finansowych, a także konieczności zaangażowania w proces nowych specjalistów lub przeszkolenia oddelegowanego do tych zadań personelu:

„Tak jak widzimy z obserwacji i z codziennej naszej pracy, wymaga to na pewno nakładu finansowego, na pewno nakładu dodatkowej pracy, która tak de facto to musi być wprowadzona, aby takie działania mogły zaistnieć i być przede wszystkim prowadzone. Bardzo to też będzie wymagało od nas dodatkowej pracy (...) to jest zaangażowanie odpowiednich osób, które będą umiały zrobić taki raport, mamy w myśli ESG. (...) to będzie wymagało, no nie, że ogromnych zmian, ale jednak zmian wynikających z tego, że nie będzie to już tylko i wyłącznie pokierowany tym naszym wewnętrznym poczuciem, że właśnie chcemy się rozwijać w zrównoważony sposób, ale będzie to pociągło ze sobą konkretne mierniki, które będziemy musieli właśnie wprowadzić i konkretnie to raportować, a po drugie no właśnie, być świadomym tego, że robimy to po coś.”

Jednocześnie, biorąc pod uwagę potencjalne trudności i negatywne aspekty procesu wprowadzania odgórnych regulacji prawnych, które odczuwają przedsiębiorcy, oraz uciążliwość tego procesu, dla części rozmówców „przymus” jest jedyną formą umożliwiającą dotarcie do mentalności niektórych polskich przedsiębiorców, którzy będą gotowi do wprowadzania zmian tylko w efekcie zewnętrznych nacisków.

„Niestety jak to w naszej mentalności byłoby to utylizowane (...) niewłaściwie, czyli jakaś emisja szkodliwych substancji do powietrza, bo ktoś by na przykład to spalał, nie tylko kartony, ale też jakieś plastiki i tak dalej. Właśnie dobrze, że to jest.”

„Uważam, że innej drogi niż przymusu nie ma.”

Wyniki badań pokazują także, że w połowie badanych przedsiębiorstw nie jest obecnie znany zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (ESRS). A kolejne 30,1% przedstawicieli sektora MŚP wskazało, że nie wie, czy w ich firmie zakres ten jest znany. Jedynie co piąty (20,4%) ankietowany był zdania, że w jego przedsiębiorstwie problematyka ta jest znana. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na krótki czas, jaki upłynął od publikacji standardów do realizacji przedmiotowego badania, oraz deklarowany przez wielu respondentów badania jakościowego (i jak można przypuszczać, właściwy także dla badanych w badaniu ankietowym) brak zainteresowania problematyką zrównoważonego rozwoju w ich firmach.

Wykres 7. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znany jest zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (przedstawionych przez KE w akcie delegowanym z 31 lipca 2023 r.)?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Analiza rozkładu odpowiedzi według cech przedsiębiorstw po raz kolejny prowadzi do podobnych wniosków. Zakres ESRS jest zdecydowanie najłatwiej rozpoznawany przez firmy mikro oraz firmy działające lokalnie. O ile znajomość ESRS rośnie wraz ze wzrostem przedsiębiorstwa i jest najwyższa wśród firm średnich, to w przypadku zasięgu działania przedsiębiorstwa najwyższy odsetek badanych potwierdzających ich znajomość zaobserwowano wśród firm działających ponadlokalnie, ale wyłącznie na terenie kraju. W odniesieniu do profilu działania firmy zakres ESRS jest znany najlepiej przez przedsiębiorstwa przemysłowe, podczas gdy w pozostałych branżach poziom ich identyfikacji jest niższy i stosunkowo podobny.

Tabela 3. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znany jest zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (przedstawionych przez KE w akcie delegowanym z 31 lipca 2023 r.)? – rozkład odpowiedzi

		Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowa nie nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	2,3%	12,2%	33,7%	39,9%	11,9%
	Małe przedsiębiorstwo	6,2%	33,1%	12,3%	33,8%	14,6%
	Średnie przedsiębiorstwo	8,3%	39,4%	20,5%	22,0%	9,8%
Profil działalności	Profil budowlany	2,0%	16,3%	30,0%	46,3%	5,4%
	Profil handlowy	2,2%	18,4%	29,4%	34,2%	15,8%
	Profil przemysłowy	7,9%	26,2%	28,6%	27,0%	10,3%
	Profil usługowy	3,3%	15,2%	30,7%	38,1%	12,7%
Zasięg działania	Lokalny	1,5%	10,0%	39,9%	39,1%	9,5%
	Regionalny	2,1%	21,7%	26,5%	38,7%	11,0%
	Ogólnopolski	5,9%	23,4%	16,1%	37,1%	17,5%
	Międzynarodowy – eksporter	4,0%	16,0%	20,0%	32,0%	28,0%
	Międzynarodowy – importer	0,0%	16,7%	33,3%	33,3%	16,7%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	15,3%	30,5%	27,1%	18,6%	8,5%
OGÓŁEM		3,3%	17,1%	30,1%	37,5%	12,0%

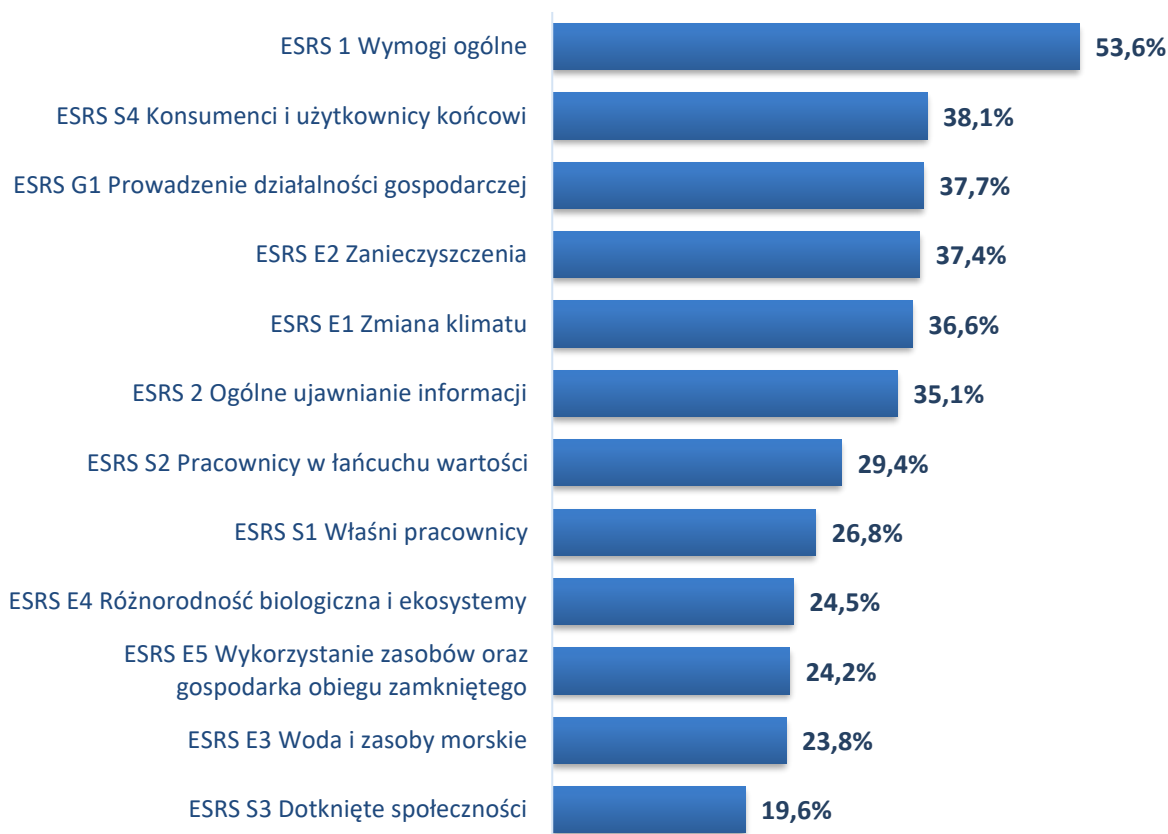
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

W kolejnym pytaniu badani mogli ocenić, czy poszczególne elementy ESRS dotyczą lub w ciągu najbliższych lat będą dotyczyć ich przedsiębiorstwa. W sposób dość naturalny najliczniej (przez 53,6% badanych) wskazywane były „wymogi ogólne”. Do kolejnej grupy – standardów wskazywanych przez co najmniej jednego na trzech przedstawicieli MŚP w badaniu – należały:

- konsumenci i użytkownicy końcowi – 38,1% badanych;
- prowadzenie działalności gospodarczej – 37,7% badanych;
- zanieczyszczenia – 37,4% badanych;
- zmiany klimatu – 36,6% badanych;
- ogólne ujawnianie informacji – 35,1% badanych.

Najrzadziej wskazywaną przez badanych odpowiedzią były natomiast „dotknięte społeczności” – 20% badanych.

Wykres 8. Jak Pan(i) sądzi, które z elementów Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego rozwoju mogą dotyczyć obecnie lub w najbliższych latach (za kilka lat) Pana(-i) przedsiębiorstwa?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 265.

3. DZIAŁANIA, STRATEGIE I POLITYKI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zdecydowana większość średnich firm, których przedstawiciele wzięli udział w wywiadach IDI, nie zatrudnia osoby odpowiedzialnej za zrównoważony rozwój. W nielicznych przypadkach są to pracownicy działów CSR, a najczęściej właściciele, prezesi i kadra zarządzająca, pracownicy działów innowacji i rozwoju (jeśli są w firmie)

zajmujący się zagadnieniami zrównoważonego rozwoju niejako przy okazji – w ramach dodatkowych obowiązków.

Część badanych firm decyduje się zlecać kwestie formalno-prawne prawnikom, firmom zewnętrznym, a część dzieli zadania pośród własnych pracowników, np.: gospodarowanie odpadami – kierownikom administracyjnym, działom kontroli jakości, materiały recyklingowe – działom zakupów. Część zadań delegowana jest do działów HR, BHP, marketingu oraz pracownikom od standardów ISO.

„Mamy też umowę podpisaną, no parę usług wyrzucamy na zewnątrz. Między innymi dlatego, że prawo się tak szybko zmienia. (...) Ochronę środowiska wyrzuciliśmy na zewnątrz i firma robi nam korekty tego co należy zmienić, sprawozdania i tak dalej.”

„U nas jest brak osobnego stanowiska. Odpowiedzialność jest taka rozproszona – są osoby od monitorowania zużycia surowców wewnątrz, osoby od utylizacji odpadów z produkcji, dział rozwoju i innowacji, dział projektowy, który opracowuje koncepcje – strategię działania. Kontrolę nad tym ma zarząd. Trudno jednoznacznie stwierdzić, kto się tym w firmie zajmuje (...) wszyscy po trochu.”

„W wielu firmach brakuje działów marketingu albo są to jednoosobowe działy, gdzie jedna osoba kupuje gadżety, robi reklamę w magazynach, w online i jeszcze jak ma to dorzucone ekstra zadania. Pewnie ta sama osoba, no bo wiadomo, marketing jest od wszystkiego w każdej firmie, no to pewnie ta sama osoba będzie miała na głowie teraz wdrożenie tego typu programów.”

Nieliczni z rozmówców, z firm posiadających dział CSR i osobnego pracownika (najczęściej w jednoosobowej komórce współpracującej ściśle z kadrą zarządzającą), zdają sobie sprawę, że są w zdecydowanej mniejszości.

„U nas jest powołany zespół. 10 osób. Zespół do spraw ESG. Zadania, przeszkolenie, wprowadzanie polityki i założenia do każdego segmentu, przygotowanie regulaminów które będą obowiązywały w firmie. Praca nad raportem zero. Są to osoby przygotowane z różnych działów.”

„Ja jestem twarzą spółki sprawiedliwej transformacji – biuro ds. innowacji technologicznych.”

Nieliczni z rozmówców już myślą, o potrzebie zatrudnienia specjalisty, który będzie mógł wesprzeć firmę w sprawozdawczości, ocenie ryzyka, dokonać analizę wskaźników i wspomóc przedsiębiorstwo w nieznanych do tej pory zadaniach.

„Oczywiście my tutaj wewnątrz będziemy to wszystko wypracowywali, ale na pewno będziemy potrzebowali takiej osoby analitycznej, która będzie w stanie przejść od tego wszystkiego, co mamy do analizy tych wskaźników, więc to na pewno będzie wiązało się z tym, że będzie musiała zasilić jakąś osobą, która posiada te konkretne kompetencje, no bo jakby to też nie jest do końca wrywek tortu w postaci społecznej odpowiedzialności biznesu, bo to jakby przechodzimy zupełnie do nowego, szerszego obszaru.”

Szczególne trudności z pełnoetatowym zatrudnianiem pracowników w zakresie implementowania postulatów zrównoważonego rozwoju mają firmy, których dotyczy sezonowość pracy – wysokie oczekiwania finansowe takiego specjalisty są niewspółmierne do możliwości firmy.

„Nie ma takiej możliwości przy pracy sezonowej, żeby utrzymać taką osobę – to są wysokiej klasy specjaliści, ja mam problem, żeby znaleźć kelnera czy pracownika technicznego.”

Praca taka wiąże się w opinii badanych w wysokim wynagrodzeniu, które, przewyższając przeciętne wynagrodzenie w firmie, stanowi realną barierę w rozbudowaniu zespołu pracowników o specjalistów ESG.

„Mają wysokie oczekiwania finansowe... nie mam luźnych środków (...) redukuje się zatrudnienie tam, gdzie są niedochodowe obszary – nikt nie jest w stanie nam wskazać, że pójdzie w zieloną energię da nam kasę w najbliższej przyszłości.”

Jednocześnie samo pozyskanie doświadczonych specjalistów gotowych do podjęcia zatrudnienia nie jest dla firm łatwe, w efekcie ważną alternatywą staje się powierzenie tych zadań firmom zewnętrznym.

„Stopień skomplikowania przepisów jest tak duży, że firmy albo muszą zatrudniać osoby, które są bardzo dobre w stworzeniu olbrzymiego opracowania, żeby zdążyć jeszcze na czas, który jest z reguły niewielki, albo powierzając to zewnętrznym firmom.”

„Ja myślę, że taki urzędnik w jakiejś firmie zewnętrznej, jeżeli on będzie dostępny, on będzie sprawniejszy, lepszy dla nas jako firm, niż zatrudnianie osoby, która... Oczywiście są wyjątki, bo tak jak u nas jest tutaj, odkąd rzeczywiście zatrudnienie pracownika też dało nam wiatr w żagle. Ale nie każda firma, nie oszukujmy się, będzie mogła sobie na to pozwolić. Zresztą takich osób też jest policzalna liczba (...) Bo raz, że trzeba mieć pewne kompetencje społeczne, ale też doświadczenie zawodowe, a takich osób na rynku jest relatywnie niewiele.”

Opowiadając o podjętych już działaniach, strategiach i politykach zrównoważonego rozwoju / ESG w firmie, rozmówcy IDI wskazywali najczęściej na dostosowania w zakresie utylizacji odpadów, certyfikacji ISO (International Organization for Standardization, tj. Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna) oraz zmniejszanie energochłonności. Część z badanych deklarowała śledzenie na bieżąco zmian w technologiach, aby je sukcesywnie wprowadzać do swojej działalności. Do pozostałych działań podejmowanych przez średnie firmy objęte badaniem należą:

- opracowywanie mniej zasobochłonnych sposobów i technologii produkcji i popularyzowanie tych rozwiązań wśród klientów;
- wprowadzanie w funkcjonowaniu firmy rozwiązań dbających o równość i komfort pracowników, włączanie pracowników wszystkich szczebli w partycypacyjny model zarządzania firmą;
- promowanie idei zrównoważonego rozwoju wśród klientów i współpracowników oraz informacyjno-edukacyjny charakter działań podejmowanych wśród pracowników;
- zbieranie i analiza danych o bieżącej działalności i przedsiębiorstwie, które są potrzebne do budowania strategii zrównoważonego rozwoju w firmie;
- działania rekultywujące zagospodarowanie nowego życia dla posiadanych majątków – np. przekazywanie pogórniczego majątku firmom wykazującym aktywność na rzecz lokalnych społeczności;
- rozwiązania OZE: instalacje fotowoltaiczne, magazyny energii cieplnej czy innowacyjne (deklaracje bycia pierwszymi w Polsce i Europie) – wykorzystanie spadku wody do generowania energii.

Wyniki badania ankietowego pokazują, że tylko 11,8% badanych firm do tej pory wdrożyło działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG. 59,6% firm nie wdrażało dotychczas ESG w swojej działalności, a co trzeci badany stwierdził, że nie wie i trudno mu powiedzieć, czy zostało to w firmie wdrożone.

Wykres 9. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Wśród przedsiębiorstw, które wdrożyły w swojej działalności jakieś działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG znalazły się przede wszystkim firmy średnie oraz, choć rzadziej, małe, przedsiębiorstwa przemysłowe oraz firmy o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Istotną informacją są także wyjątkowo wysokie odsetki wskazań dla odpowiedzi „trudno powiedzieć”, której w zależności od grupy udzieliło od 2/3 do blisko 59,6% badanych.

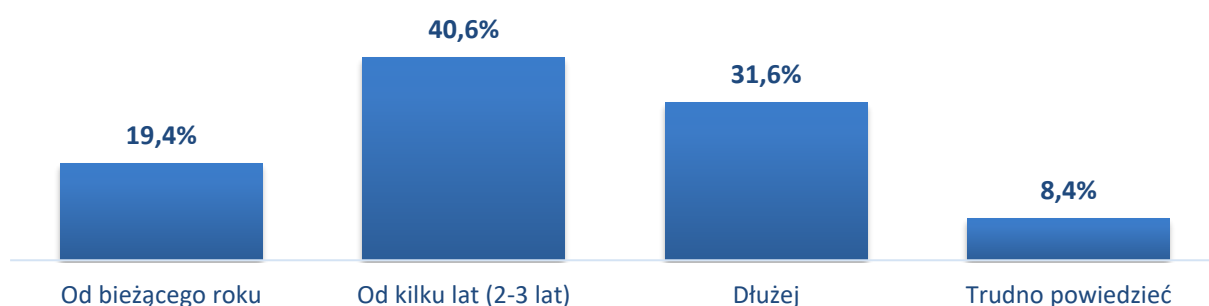
Tabela 4. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG? – rozkład odpowiedzi

		Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	7,5%	28,0%	64,5%
	Małe przedsiębiorstwo	26,2%	26,2%	47,6%
	Średnie przedsiębiorstwo	31,7%	35,6%	32,5%
Profil działalności	Profil budowlany	8,9%	36,9%	54,2%
	Profil handlowy	13,6%	29,8%	56,6%
	Profil przemysłowy	24,6%	29,4%	46,0%
	Profil usługowy	9,7%	25,6%	64,7%
Zasięg działania	Lokalny	4,3%	26,5%	69,2%
	Regionalny	14,0%	29,5%	56,5%
	Ogólnopolski	18,5%	31,1%	50,4%
	Międzynarodowy – eksporter	16,0%	40,0%	44,0%
	Międzynarodowy – importer	16,7%	33,3%	50,0%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	40,7%	27,1%	32,2%
OGÓŁEM		11,8%	28,6%	59,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Przedstawiciele przedsiębiorstw, którzy zadeklarowali, że zostały u nich wdrożone działania, strategie i polityki zrównoważonego rozwoju, zapytani o to, jak długo przedsiębiorstwo podejmuje tę problematykę, wskazywali: 40,6% – 2-3 lata; 31,6% – dłużej niż 3 lata.

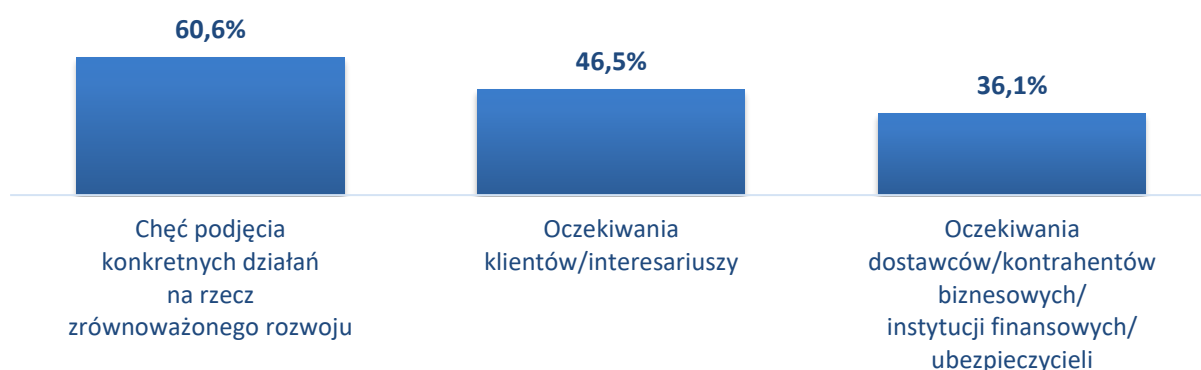
Wykres 10. Od kiedy Pana (-i) przedsiębiorstwo podejmuje tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 155.

Wśród najważniejszych powodów, dla których przedsiębiorstwa zdecydowały się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju wymieniana była najczęściej chęć podjęcia konkretnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, która została wskazana przez 60,6% badanych. Blisko połowa respondentów (46,5%) wskazała, że wynikało to z oczekiwań klientów i interesariuszy, a jeden na trzech ankietowanych (36,1%) wskazał na oczekiwania dostawców/kontrahentów/ubezpieczycieli.

Wykres 11. Dlaczego Pana(-i) przedsiębiorstwo zdecydowało się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 155.

Przedstawiciele średnich firm, argumentując w wywiadach IDI wdrażanie ESG, również wskazywali na podobne motywacje. Wśród powodów wynikających z funkcjonowania ich przedsiębiorstwa na pierwszy plan wychodzą:

- motywacje finansowe – wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju powodowane było najczęściej kwestiami finansowymi, w tym zarówno oszczędnościami, tj. chęcią minimalizacji zużycia wody, prądu, jak i drogą ułatwiającą aplikowanie o finansowanie zewnętrzne, w tym środki unijne:

„Nie ukrywam, że pewne działania są wymuszone faktem znacznych wzrostów cen energii, które też dotyczą wszystkich przedsiębiorców.”

„Przy aplikacjach do wniosków unijnych do rozwoju produktu, to to są rzeczy, które były w tamtym roku program, do którego firma aplikowała i tam jedna sekcja tego dotyczyła.”

- motywacje ideologiczne – dla niektórych z rozmówców aspekt zrównoważonego rozwoju był istotny również prywatnie i wiązał się bezpośrednio ze strategią i misją firmy; w takich przypadkach ESG nie ograniczało się najczęściej do samej ekologii, ale obejmowało dbanie o kwestie środowiskowe oraz o kwestie społeczne, a często także kwestie ładu korporacyjnego:

„My wprowadzamy elementy ESG, ale nie wynika to z wpływu dokumentów, a z kwestii niezależnych od przepisów, tj. oszczędności, chęci dbania o środowisko i naszych prywatnych przekonań.”

Natomiast poza motywami wewnątrzfirmowymi do wdrażania ESG skłaniają także motywacje, na które wpływ mają:

- oczekiwania kontrahentów – chęć nawiązania współpracy z dużymi, często zagranicznymi przedsiębiorstwami, które zwracają uwagę na zrównoważony rozwój w działalności swoich partnerów biznesowych, zaczyna mieć coraz istotniejsze znaczenie w motywacjach sprzyjających implementacji postulatów zrównoważonego rozwoju wśród rodzimych przedsiębiorców:

„Tylko przedsiębiorstwa spełniające i potrafiące wdrażać takie przepisy i ich przestrzegać u pracowników mają szansę u tych dużych graczy obszarowych. (...) Te duże firmy, z którymi współpracujemy nie zatrudnią firmy typu Tadzik i Składzik, dla których te przepisy nie mają znaczenia lub takich przepisów w większości nie mają. Ci duzi klienci nie tylko interesują się ceną, ale też tym czy ich podwykonawca nie spowoduje jakiejś tam katastrofy. Kwestie społeczne są również brane pod uwagę przez duże firmy.”

„Natomiast to my widzimy, że jakby patrząc pod kątem też zagranicznych, zagranicznych też takich instytucji, które świadczą usługi, to jest po prostu must be, to jest też nasz obowiązek działać w ten sposób, aby to się wszystko zazębiało i korelowało w tym jednym głównym planie.”

„Na tle innych przedsiębiorców branży dość szybko, bo mamy duży eksport i te firmy narzucały nam obowiązki wcześniej – jak zaczęliśmy współpracę z krajami norweskimi i Skandynawią.”

- oczekiwania klientów – rozmówcy IDI dostrzegają zmianę generacyjną w pokoleniach klientów i kontrahentów, która stanowi często dodatkową motywację do podejmowania starań o dbałość w realizacji celów zrównoważonego rozwoju:

„To jest też zresztą wymuszone przez klientów, bo my coraz częściej już tu gościmy w naszych podwojach 20-30-latów, czyli mamy to pokolenie Z i z alfa, właściwie już wszystkie nacje łącznie z silversami. Bo są też ciekawe, fajne obserwacje takie behawioralne, jak te osoby są różne, jak się zmieniają, jakie mają różne potrzeby, ale wiele osób tych właśnie liczących ponad 60 lat ma bardzo takie progresywne poglądy i mają świadomość tych zmian klimatycznych, ale generalnie widać, obserwujemy, że rośnie taka potrzeba, żeby zmieniać nie tylko komunikację, ale wprowadzać realne obszary działań.”

„Wymóg unijny. Klienci zaczynają wymagać. Taki trend ogólnoeuropejski.”

Istotnym akceleratorem rozwoju zmian w szeroko zakrojonej świadomości społecznej okazała się w opinii badanych być pandemia i wynikające z niej szerokie przemiany społeczne, w tym także przewartościowanie stylu życia, myślenia i działania firm.

„Jeżeli mówimy o takich dużych inwestycjach, które faktycznie mają taką dużą siłę zmiany na lepsze, no to myślę, że to są lata gdzieś 2019. To tak gdzieś te okolice pandemii, jak gdyby też to, że trochę życie się zmieniło i my też analizując w ogóle to, jak też biznes targowy powinien wyglądać, trochę to wszystko też pokazało, że oczywiście zbijając wiele różnych aspektów, ale na koniec dnia pokazało, że tak de facto oczywiście ten nasz biznes jest bardzo ważny, ale też są ważne te rzeczy dookoła.”

„Jak nastąpiła też pandemia, że jakby właśnie było trochę tego kontaktu online, było jakby też trochę takie zastanowienie się, ok, to jaką funkcję pełnią spotkania, na ile one są ważne i jak w tym wszystkim powinien być zaopiekowany człowiek.”

Dla części rozmówców do realnego wdrażania idei zrównoważonego rozwoju w codzienne funkcjonowanie firmy przyczyniły się także oddziałujące na cały rynek zmiany w biznesowym otoczeniu międzynarodowym. Przedstawiciele średnich firm wskazywali przede wszystkim na: wejście Polski do UE, konieczność implementacji certyfikatów ISO, chęć eksportowania produktów i usług poza Polskę oraz budowanie konkurencyjności na tle innych krajowych i zagranicznych marek. W efekcie potrzeby dalszego rozwoju firmy w tych zmieniających się warunkach i nowych trendach oraz pobudek wizerunkowych dochodziło równoległe zarówno do licznych zmian światopoglądowych, jak i zmian w działaniach przedsiębiorstw.

„To trzeba wkomponować chcąc być konkurencyjnym i dobrze postrzeganym – właśnie ten zrównoważony rozwój.”

„Wprowadzanie informacji o nowych wytycznych to jest moja praca, żeby przekazać prezesom, że coś takiego jest i powinniśmy właśnie w tą stronę iść jako właśnie firma, która chce jednak robić karierę międzynarodową, ponieważ mamy dużo zleceń z Unii Europejskiej.”

„My bierzemy przede wszystkim udział w wielu projektach badawczych, więc tam wymagana jest świadomość o zrównoważonym rozwoju i stosowanie się do tego. Są to wymogi konkursowe.”

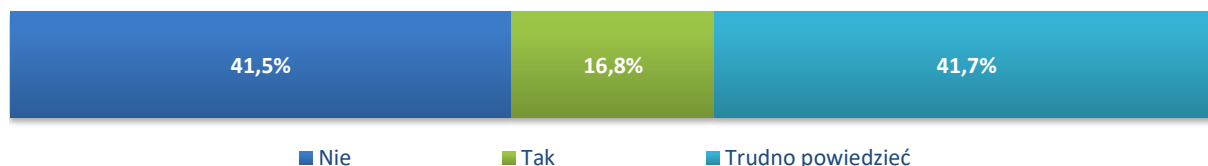
„ISO środowiskowe i odpowiedzialność wobec klientów jest udokumentowana już 5/6 lat temu i chcieliśmy zrobić coś dla siebie i klientów, żeby udokumentować, że jesteśmy świadomi że podążamy za zasadami dla środowiska – chociaż nie musieliśmy. Wdrażając nowe produkty zaczęliśmy się interesować tematem około 2021, wpłynęło na to śledzenie trendów na rynku i podpatrywanie zachodnich producentów na rynku, jak się starzeję produkty i jak demontować frakcje – to taka nasza rosnąca świadomość i podglądanie rynku właśnie.”

Dodatkową motywacją do wdrażania strategii zrównoważonego rozwoju przez średnich przedsiębiorców była także możliwość obserwowania innych, większych firm podejmujących już obligatoryjne działania w tym zakresie.

„Często korzystałem z webinarium SEGu [Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych – red.] i oni opracowują przepisy dla innych spółek i generalnie to zaczęło się rozwijać, przyglądałem się co robi żona pracująca dla dużego, polskiego banku będącego na giełdzie w ramach ESG i tak mówiąc wprost podglądałem i się uczyłem co trzeba zrobić, żeby być krok do przodu przed innymi.”

Badania CATI pokazują, że tylko 16,8% badanych przedsiębiorstw zamierza w najbliższym czasie podejmować problematykę zrównoważonego rozwoju / ESG w swoich działaniach/strategiach/politykach. Pozostałe badane przedsiębiorstwa albo nie mają takich planów (41,5%) lub respondenci nie potrafią określić, czy firma je posiada (41,7%).

Wykres 12. Czy Pana(-i) firma planuje w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Podjęcie problematyki zrównoważonego rozwoju/ESG w swoich działaniach/strategiach/politykach w najbliższym czasie planują przede wszystkim średnie przedsiębiorstwa, firmy przemysłowe oraz firmy ogólnopolskie i międzynarodowi eksporterzy. Najrzadziej posiadanie planów w tym zakresie deklarują natomiast firmy lokalne, przedsiębiorstwa budowlane oraz mikroprzedsiębiorstwa. Warto zwrócić uwagę na, po raz kolejny, bardzo wysokie odsetki wskazań dla odpowiedzi „trudno powiedzieć”, które mogą wskazywać, że problematyka ta nie tylko nie znajduje się w planach na najbliższe działania firm, ale także nie była w badanych przedsiębiorstwach przedmiotem analizy.

Tabela 5. Czy Pana(-i) firma planuje w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach? – rozkład odpowiedzi

		Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	13,2%	44,4%	42,4%
	Małe przedsiębiorstwo	26,2%	40,0%	33,8%
	Średnie przedsiębiorstwo	35,6%	20,5%	43,9%
Profil działalności	Profil budowlany	11,3%	46,3%	42,4%
	Profil handlowy	14,3%	36,8%	48,9%
	Profil przemysłowy	32,5%	33,3%	34,2%
	Profil usługowy	16,5%	43,5%	40,0%
Zasięg działania	Lokalny	9,8%	44,6%	45,6%
	Regionalny	14,6%	40,8%	44,6%
	Ogólnopolski	27,2%	39,9%	32,9%
	Międzynarodowy – eksporter	24,0%	40,0%	36,0%
	Międzynarodowy – importer	16,7%	16,7%	66,6%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	44,1%	27,1%	28,8%
OGÓŁEM		16,8%	41,7%	41,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

W badaniu ankietowym przedstawiciele firm sektora MŚP zapytano, czy przygotowują lub planują w najbliższej przyszłości przygotować raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju. Ponad połowa (51,8%) respondentów zadeklarowała, że nie i raczej nie, a co trzeci nie miał w tej kwestii skonkretyzowanych planów (29,9% badanych wskazało na odpowiedź „trudno powiedzieć”). Jedynie mniej niż co piąta (18,3%) firma planuje (5,3% – „tak”; 13,0% – „raczej tak”) takie działania.

Wykres 13. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Jak widać wyżej, zdecydowana większość przedsiębiorstw sektora MŚP nie posiada planów przygotowania, ani nie planuje w przyszłości sporządzić raportów z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju. Do firm, które planują to robić częściej niż inne należą po raz kolejny firmy średnie, przemysłowe oraz te działające w skali ogólnopolskiej lub prowadzące działalność eksportową. Najniższe odsetki odpowiedzi twierdzących odnotowano wśród mikroprzedsiębiorstw i firm o zasięgu lokalnym.

Tabela 6. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi

		Tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	4,0%	8,7%	30,9%	27,8%	28,6%
	Małe przedsiębiorstwo	8,5%	23,8%	23,8%	27,7%	16,2%
	Średnie przedsiębiorstwo	12,1%	36,4%	28,0%	15,2%	8,3%
Profil działalności	Profil budowlany	3,0%	13,8%	28,0%	32,5%	22,7%
	Profil handlowy	4,8%	15,1%	27,9%	27,9%	24,3%
	Profil przemysłowy	8,7%	27,8%	27,0%	26,2%	10,3%
	Profil usługowy	5,6%	9,3%	31,6%	24,3%	29,2%
Zasięg działania	Lokalny	2,4%	6,6%	35,7%	28,4%	26,9%
	Regionalny	3,6%	14,0%	31,2%	28,9%	22,3%
	Ogólnopolski	10,8%	21,0%	18,9%	22,0%	27,3%
	Międzynarodowy – eksporter	4,0%	24,0%	20,0%	28,0%	24,0%
	Międzynarodowy – importer	16,7%	0,0%	33,3%	33,3%	16,7%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	16,9%	28,8%	20,4%	15,3%	18,6%
OGÓŁEM		5,3%	13,0%	29,9%	26,5%	25,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Większość przedstawicieli średnich firm biorących udział w wywiadach deklarowała, że dopiero moment obligatoryjnego i obowiązkowego implementowania postulatów zrównoważonego rozwoju w działaniach firm będzie momentem aktywnego podejmowania przez nich systemowych działań na tym polu. Zdecydowana większość rozmówców przede wszystkim skupia się na bieżącej działalności firmy, głównie ograniczając się do realizacji „*absolutnie koniecznych przedsięwzięć*”.

Stosunkowo niewielka grupa badanych widzi obecnie pewne zmiany w kierunku włączenia działań, strategii i polityk zrównoważonego rozwoju / ESG w swojej firmie oraz jej otoczeniu biznesowym. Ma to jednak dla nich wymiar raczej powolnych zmian świadomościowych.

„Muszę powiedzieć, że świadomość rośnie. Jak rośnie świadomość to pomału będzie coś z tego wynikać. To się nie narzuca, że zrobimy to i to. Powoli, powoli i się samo zacznie dziać.”

Wśród nielicznych średnich firm podejmujących świadome działania na polu wdrażania zrównoważonego rozwoju największa część rozmówców IDI modernizuje flotę pojazdów, unowocześnia tabor i rozwija sprzęty, technologię i modernizuje posiadaną infrastrukturę.

„Myślmy o dywersyfikacji swojej działalności wiedząc co się może dziać. Zastanawiamy się nad budową nowoczesnego serwisu dla lokomotyw nowoczesnych. (...) Na pewno myślimy o zmianie taboru. Tabor, który będziemy uzyskiwać na pewno już będzie niskoemisyjny, taki który na lata zapewni nam uczestniczenie w transportach kolejowych. Mamy zaplanowaną modernizację starych lokomotyw, właśnie, żeby zmienić je ze starych silników diesla. Problem jest taki, że my byśmy to chętnie robili, gdyby ktoś chciał to sfinansować.”

„Rozwój oprogramowania w celu optymalizacji produkcyjnej, optymalizacji w zakresie zielonej energii. Więcej szkoleń – benefit w postaci platformy szkoleniowej dla pracowników, również z zagadnieniami ESG.”

Dla wielu przedstawicieli średnich firm wyzwaniem na najbliższą przyszłość okazuje się być wyliczenie śladu węglowego i podejmowanie działań służących jego niwelowaniu, przy jednoczesnym inwestowaniu w zieloną energię.

„Strategia nie jest jeszcze napisana: ale planujemy dekarbonizację, wyliczenie śladu węglowego dla całej firmy we wszystkich procesach. Samo wyliczenie śladu węglowego zajmie nam ponad rok.”

„Ślad węglowy. Wyliczenie w przyszłym roku, szkolenie nowego pracownika w zakresie zrównoważonego rozwoju. Dodatkowe kursy i szkolenia.”

„Część śladu węglowego będzie rekompensowana liczbą sadzonych drzew, dalsze zmniejszanie kosztów energochłonności, z redukcją tej emisji o 50%.”

Nieliczni podjęli już realne kroki w celu obliczania śladu węglowego. Także w ich ocenie jest to zadanie trudne i wymagające specjalistycznej wiedzy.

„Jeżeli chodzi o takie nasze przygotowanie i przede wszystkim takie omiarowanie, że tak na nazwę, tych rzeczy, to jak najbardziej rozpoczęliśmy w zeszłym roku proces liczenia śladu węglowego. Zaczęliśmy od wskaźników 1 i 2. Oczywiście wykonaliśmy te badania względem protokołu GHG, czyli tego protokołu, który jest zalecany i jest po prostu jakby też taką bazą, która daje nam podstawę do tego, aby później budować strategię dekarbonizacji i też umieć te mierniki przełożyć na konkretne parametry.”

Wyznacznikiem zmian często są zagraniczni partnerzy i obszary poszukiwań oszczędności. Zdecydowana większość badanych planuje rozwijać kompetencje zarówno kadry zarządzającej i pracowników, jak i samych klientów w specjalistycznych szkoleniach, warsztatach i webinarach oraz szeroko zakrojonych akcjach informacyjno-edukacyjnych.

„Jeśli chodzi o planowane zmiany, to tak naprawdę dla nas wyznacznikiem jest Skandynawia i tutaj musimy dążyć, żeby nasza branża – stocznia, którą reprezentuję – była taką zieloną stoczną umownie rzecz biorąc, ale właśnie nastawiona na ten zrównoważony rozwój. Tutaj też są plany w pierwszej

kolumnie B16 – zwiększenie energooszczędności, poprawa utylizacji śmieci i te powłoki antykorozyjne (...) Udział w szkoleniach.”

„Prowadzimy szkolenia przygotowujące pracowników i chętnych do pracy na turbinach wiatrowych, cykliczne szkolenia i pula pracowników przeszkolonych (...) rozmowy z samorządami, które tereny chcieliby przejść i jeśli uzasadnią cele społeczne (...) będą te obiekty i budynki przekazywane samorządom celem sprawiedliwej transformacji.”

„I to jest też kolejny element tej układanki, to jest ta edukacja, którą my na pewno będziemy chcieli też inwestować. W przypadku już konkretnego budowania strategii dekarbonizacji, żeby edukować też i zarówno naszych pracowników, bo wiadomo, ale również zaangażować w ten cały proces naszych wystawców, podwykonawców, klientów, zwiedzających, żeby faktycznie ta emisja też wynikała z całej tej grupy, no bo to jest duży proces, który tak de facto my nawet mając jak najlepszy plan nie jesteśmy w stanie go wypracować w 100%, nie mając jakby po drugiej stronie zrozumienia, po co my to robimy i do czego przede wszystkim zmierzamy.”

Wśród badanych firm z sektora MŚP jedynie 21,1% stanowią te, dla których ważne są zagadnienia związane z ESG. Dla reszty badanych przedsiębiorstw nie jest to istotne, a co trzeci badany nie miał w tej kwestii ugruntowanej opinii.

Wykres 14. Czy zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są obecnie ważne dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Mimo ogólnie nielicznych wskazań potwierdzających obecność znaczącą wagę zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w firmach MŚP najczęściej jako ważne określały je ponownie firmy średnie, firmy o profilu przemysłowym oraz firmy ogólnopolskie i eksportowe.

Tabela 7. Czy zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są obecnie ważne dla Pana(-i) przedsiębiorstwa? – rozkład odpowiedzi

		Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowa nie nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	3,5%	10,4%	35,4%	37,5%	13,2%
	Małe przedsiębiorstwo	7,7%	30,8%	22,3%	30,0%	9,2%
	Średnie przedsiębiorstwo	12,1%	38,6%	23,5%	20,5%	5,3%
Profil działalności	Profil budowlany	4,4%	14,3%	30,0%	41,4%	9,9%
	Profil handlowy	4,0%	15,1%	34,6%	30,5%	15,8%
	Profil przemysłowy	8,7%	31,0%	28,5%	26,2%	5,6%
	Profil usługowy	4,4%	12,9%	33,8%	36,5%	12,4%
Zasięg działania	Lokalny	2,6%	8,5%	37,2%	39,6%	12,1%
	Regionalny	4,8%	16,4%	31,8%	34,5%	12,5%
	Ogólnopolski	7,0%	24,5%	27,3%	29,7%	11,5%

	Międzynarodowy – eksporter	8,0%	20,0%	28,0%	20,0%	24,0%
	Międzynarodowy – importer	0,0%	16,7%	33,3%	33,3%	16,7%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	15,3%	30,5%	23,7%	23,7%	6,8%
	OGÓŁEM	4,8%	15,3%	32,8%	35,0%	12,1%

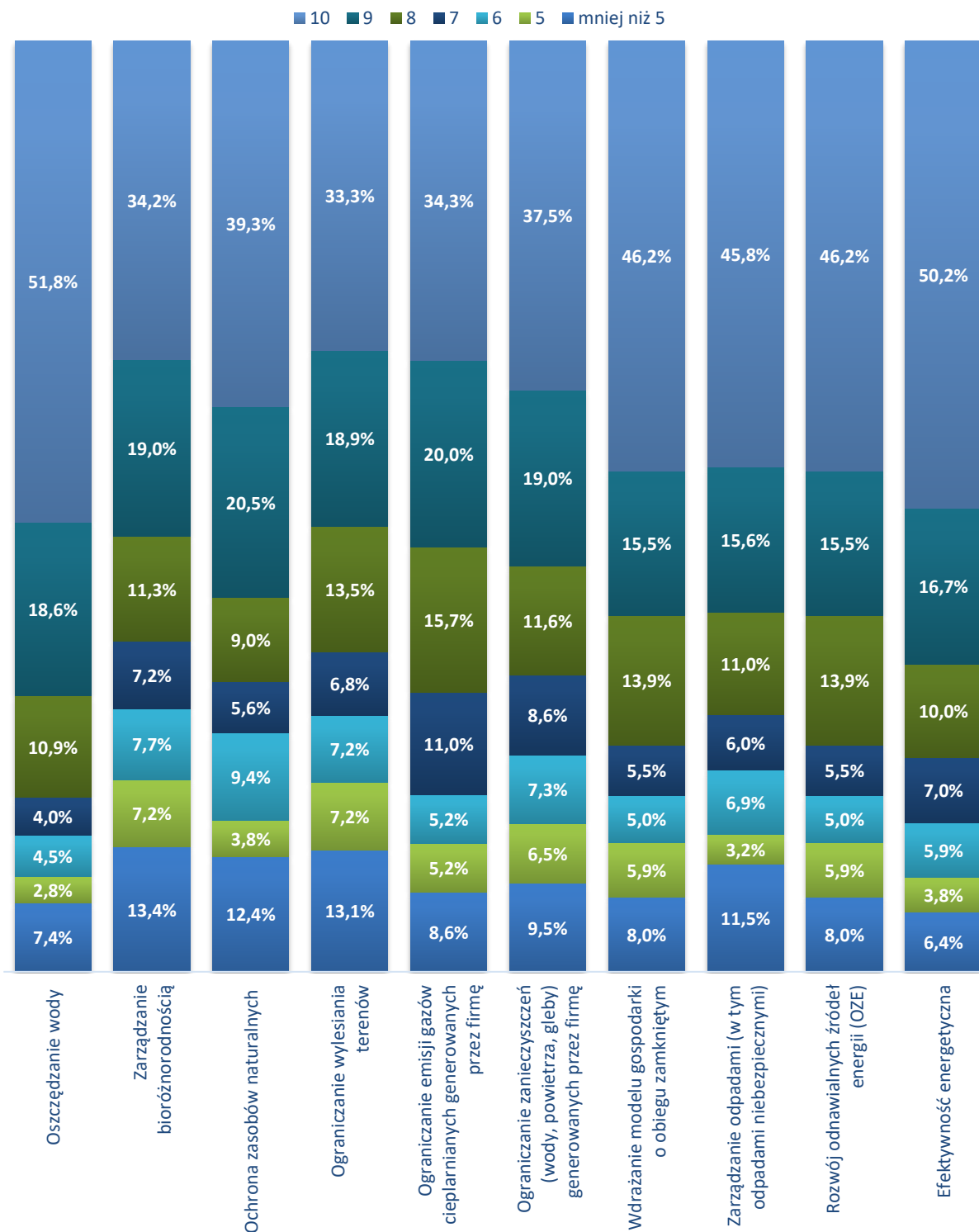
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Reprezentantów sektora MŚP poproszono także w ankiecie o ocenę, na ile ważne w działalności ich firmy są poszczególne zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw.:

- **Kryteriów środowiskowych**, dotyczących realizacji strategii i polityki środowiskowej, zarządzania środowiskiem, wywiązywania się z zasad odpowiedzialności i troski o środowisko. Badani, którzy wskazali, iż są dla nich ważne zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem, wśród najistotniejszych rzeczy, wystawiając ocenę najwyższą (9 lub 10), wskazywali na pierwszym miejscu oszczędzanie wody – 70,4%, na drugim miejscu efektywność energetyczną – 66,9%; na trzecim miejscu rozwój odnawialnych źródeł energii, zarządzanie odpadami, wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym – 61,7%; 59,8% wskazało ochronę zasobów naturalnych; 56,6% – ograniczenia zanieczyszczeń. Spośród wymienionych kryteriów środowiskowych najważniejsze okazały się oszczędzanie wody oraz efektywność energetyczna.
- **Kryteriów społecznych**, obejmujących relacje z udziałowcami na rynku (dostawcami, klientami, partnerami), warunki pracy i przestrzeganie praw pracowniczych i zasad BHP, politykę jakości (zarówno w stosunku do procedur zarządzania, jak i jakość produktu) oraz politykę informacyjną przedsiębiorstwa i jego transparentność. Analizując zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach kryteriów społecznych, jako najważniejsze respondenci wskazali najczęściej warunki pracy – 83,7% wystawiło ocenę najwyższą (9 lub 10). Jako drugie najważniejsze zagadnienie respondenci wskazali relacje pracownicze – 82,2%; na trzecim miejscu jakość relacji biznesowych – 76,6%. Na kolejnych miejscach wskazywane były: równouprawnienie w miejscu pracy – 75,4% oraz działania firmy na rzecz lokalnej społeczności i współpraca z dostawcami, którzy wyznają te same wartości – 71,6%.
- **Kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego**, obejmujących takie czynniki, jak: struktura zarządu przedsiębiorstwa, respektowanie praw udziałowców, respektowanie obowiązków informacyjnych względem wszystkich udziałowców, niezależność decyzyjna oraz umiejętności zarządcze. Analizując zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego, jako najważniejszą respondenci wskazali jasną i uczciwą strukturę płac – 84,3% wystawiło ocenę najwyższą (9 lub 10). Jako drugie najważniejsze zagadnienie respondenci wskazali niedopuszczanie do korupcji 82,4%; na trzecim miejscu nieangażowanie się w nielegalne praktyki oraz jawne i uczciwe strategie podatkowe – 77,0%. Jako kolejną kwestię wskazywano stosowanie dokładnych i przejrzystych metod księgowych 74,1% oraz na jawną i jasną politykę zaangażowania publicznego, którą 74,2% badanych wskazało jako kwestię najważniejszą. Wyniki pokazują, że dla przedsiębiorstw najistotniejsza jest jasna i uczciwa struktura płac oraz niedopuszczanie do korupcji.

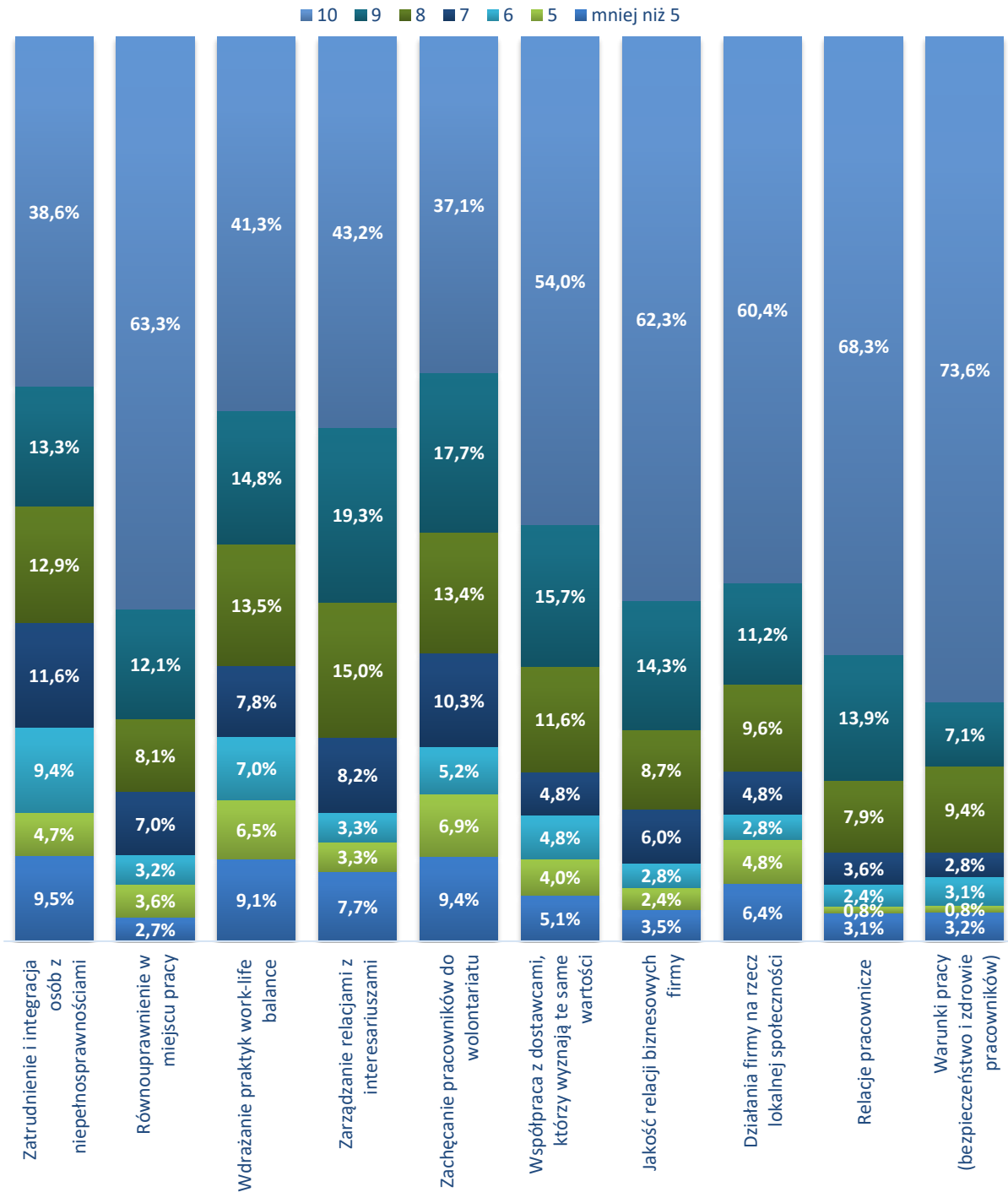
Interesująca wydaje się przewaga w ankiecie ocen świadczących o bardzo dużej istotności poszczególnych kwestii w przypadku „kryteriów społecznych” oraz „kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego” nad ilością najwyższych ocen w przypadku „kwestii środowiskowych”, podczas gdy działania ekologiczne były w rozmowach IDI w przedstawicielami firm średnich wymieniane jednak zdecydowanie częściej od pozostałych.

Wykres 15. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów środowiskowych, dotyczących realizacji strategii i polityki środowiskowej, zarządzania środowiskiem, wywiązywania się z zasad odpowiedzialności i troski o środowisko.

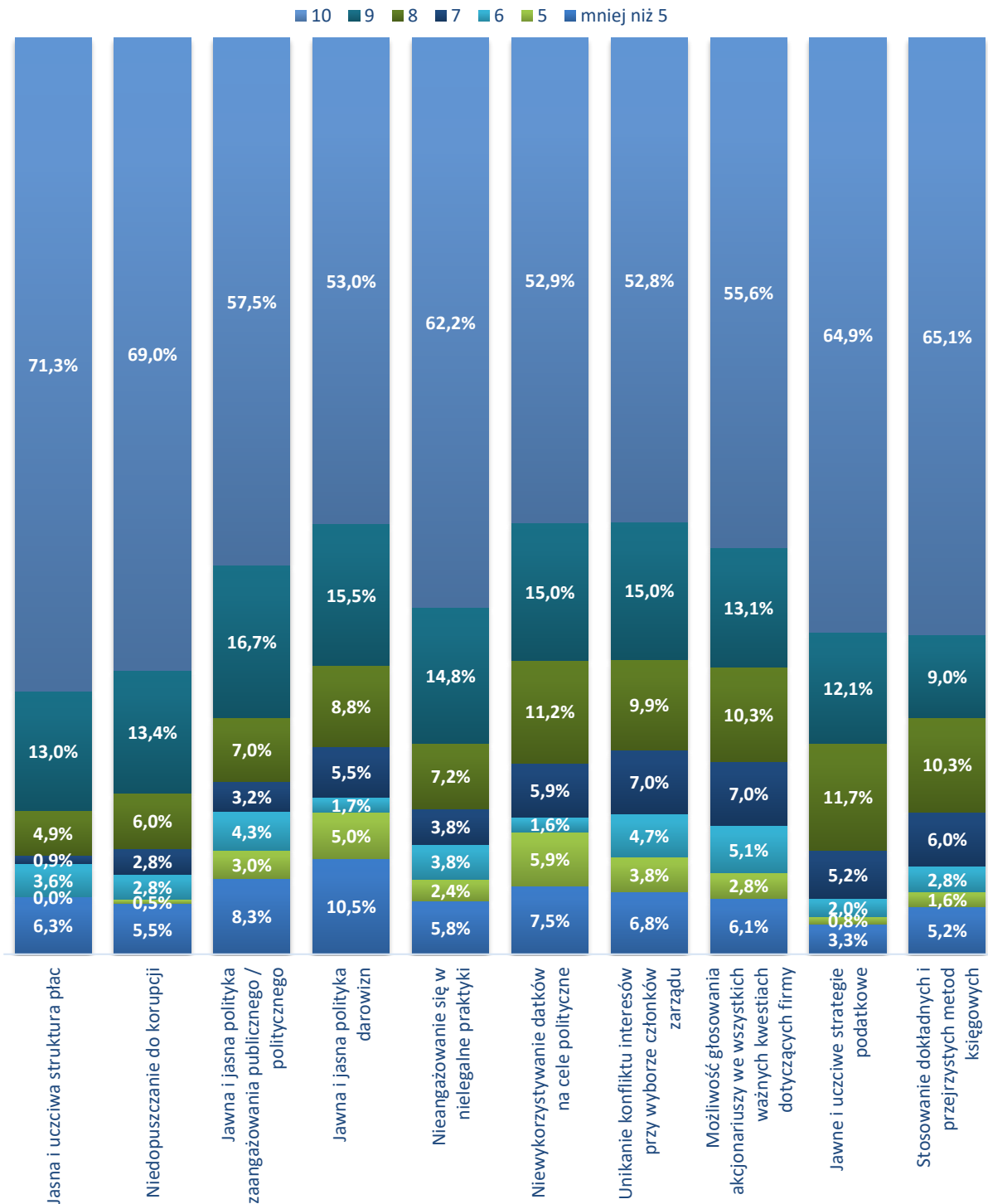
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 261.

Wykres 16. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów społecznych, obejmujących relacje z udziałowcami na rynku (dostawcami, klientami, partnerami), warunki pracy i przestrzeganie praw pracowniczych i zasad BHP, politykę jakości (zarówno w stosunku do procedur zarządzania, jak i jakości produktu) oraz politykę informacyjną przedsiębiorstwa i jego transparentność.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 261.

Wykres 17. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego, obejmujących takie czynniki jak: struktura zarządu przedsiębiorstwa, respektowanie praw udziałowców, respektowanie obowiązków informacyjnych względem wszystkich udziałowców, niezależność decyzyjna oraz umiejętności zarządcze.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 261.

Przedstawiciele średnich firm zapytani w wywiadach IDI o bariery i trudności związane z implementacją działań w zakresie ESG w swoich firmach najczęściej wskazywali bariery finansowe oraz brak programów wspierających przedsiębiorców w zakresie implementacji celów zrównoważonego rozwoju, które zostały już wcześniej w raporcie omówione. Poza nimi przedsiębiorcy wskazywali także na demotywujący wpływ:

- braku świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego rozwoju, który ma przełożenie na podejmowane przez konsumentów decyzje o wyborze tańszych produktów, nawet jeśli są wyprodukowane bez uwzględnienia zasad ESG:

„Jeśli konsument zacznie zwracać uwagę na pewne rzeczy, to my będziemy się dostosowywać. (...) Na dzień dzisiejszy konsument reaguje na zasadzie, że jeżeli coś 5 groszy jest tańsze, to ja to kupuję. Tak długo jak to będzie tak funkcjonowało, to nie mówmy o innych, ważniejszych rzeczach.”

- dużej konkurencyjności (głównie ekonomicznej) usług i produktów zagranicznych, które nie są obciążone koniecznością spełniania kryteriów unijnych (np. produktów produkowanych taniej, ale przy braku zachowania standardów jakości oraz standardów etycznych działania przedsiębiorstwa):

„Materiały oznaczone certyfikatem „green” są droższe. Klienci chcą maksymalizować zysk i minimalizować koszty, a to nie sprzyja wprowadzaniu ESG. Trudno w wielokrotnym recyklingu materiału tak, aby nie stracił właściwości mechanicznych.”

„U nas obowiązują standardy wytwarzania produktów leczniczych dla ludzi, więc pewnych rzeczy nie możemy skrócić, ani ominąć, ale tam, gdzie jest to możliwe, to jak najbardziej.”

- niskiego poziomu świadomości społeczeństwa oraz niedostatków infrastruktury umożliwiającej samodzielną realizację postulatów zrównoważonego rozwoju w codziennym życiu w gospodarstwach domowych, która miałaby prowadzić do zmian światopoglądowych u konsumentów, a w efekcie także do zwiększenia zapotrzebowania na usługi i produkty firm zaangażowanych w ESG:

„Świadomość społeczna – za wzorem zachodu powinny być maszyny do skupu butelek i puszek – tak aby zmiany były wprowadzane wszędzie, a nie wybiórczo lub tylko na poziomie firm. Rozwiązanie problemu: wprowadzenie ustawowo wymogu na bardziej ekologiczną produkcję (np. 30% materiał odnawialny). Za brak przestrzegania – dodatkowa opłata – podatek.”

- nadmiernej biurokratyzacji i zbytniego skomplikowania procedur oraz niejasnych przepisów prawa, którym towarzyszy brak odpowiedniego wsparcia ze strony instytucji:

„Bariera to papierologia, która nie przekłada się na działanie, ponieważ firma jest świadoma i bez niej również by wprowadzała zmiany z zakresu zrównoważonego rozwoju.”

„Nie ma przepisów, które nas obligują, a jest tyle różnych rzeczy i do zastanowienia się (...) nie ma czasu, żeby o tym pomyśleć. Tyle przepisów, ile jest i są tak rozbudowane, że do jednego papierka trzeba robić cztery.”

- nadmiernie obciążający wymiar sprawozdawczości i raportowania związanych z wdrażaniem ESG:

„Żeby raportowanie nie stanowiło 80% naszej pracy, tylko powinniśmy właśnie cały wysiłek skierować w tą stronę, żeby wprowadzać jak najszybciej, no bo widać, że ziemia nie czeka, że to ocieplenie idzie niestety szybciej niż nam się wcześniej wydawało, żeby po prostu tak jakby dawaliśmy różne przykłady tych małych i dużych działań, samemu to robić i zachęcać pracowników i wszystkich uczestników imprez, żeby na każdym na własnym przykładzie, na swoim poziomie wprowadzał te... Czyli być trochę takim ambasadorem w tych zmianach.”

„Jakakolwiek sprawozdawczość powinna być może w jakiś sposób nagradzana w podatkach albo czymś. Jak ktoś ładnie sprawozdaje to ma pół procent podatek dochodowy niższy, a jak nie sprawozdaje to nie.”

- braku doświadczeń i dobrych nawyków związanych z wdrażaniem ESG w działalność polskich firm, kiedy te dopiero wchodziły na szersze rynki – wydaje się, że w opinii części badanych odpowiedni moment na powszechne wdrażanie ESG został niejako przegapiony:

„Kiedy Polska jeszcze nie była w zainteresowaniu wszystkich zachodnich koncernów był czas, żeby rozwijać nasze lokalne łańcuchy dostaw, dostosowywać się po prostu. Dostosowywanie się do tych wszystkich wymogów podraża koszty pracy (...) Nie dano nam (przedsiębiorcom) takiego wsparcia i czasu, aby zbudować to dostosowanie się na rynku rodzimym, przez co jak zaczęliśmy się zderzać z tym wszystkim – duża część polskich firm nie była gotowa, żeby te kontrakty brać. Nie stawiano wymogów przed polskimi firmami przez polskie urzędy. Bardzo często było tak, że panowało takie przyzwolenie na złą pracę, bo liczyła się tylko cena i zrobienie roboty.”

- deficytów myślenia w szerszej perspektywie oraz nadmierną koncentrację na „tu i teraz” wśród decydentów – partnerów biznesowych oraz firm konkurencyjnych – rozmówcy twierdzili, że to właśnie mentalność biznesowa w Polsce stanowi dla nich, w odniesieniu do doświadczeń zagranicznych, niejednokrotnie największe wyzwanie w rozpowszechnieniu idei zrównoważonego rozwoju:

„Ważne jest tylko to co jest tu i teraz i na koniec rachunek zysków i strat i czysty zysk.”

- niedostatków w rozwijaniu u decydentów w firmach kompetencji zarządczych potrzebnych zarówno do zrozumienia istotny zrównoważonego rozwoju w rozwoju ich firmy oraz całej gospodarki, jak i umiejętności niezbędnych do ich rzeczywistego wdrożenia w przedsiębiorstwie, któremu towarzyszy często także hermetyczne funkcjonowanie firmy na rynku oraz niechęć do zatrudniania specjalistów z zewnątrz:

„Brak różnorodnego doświadczenia osób zarządzających w firmie – jeden prezes od zawsze przekazujący firmę dziecku, które nie zna innych modeli zarządzania. Jakie rozwiązania? Tylko kampanie o sukcesach innych firm uwzględniających ESG: To musiałyby być dokładnie na przykładach. To nie może być nowomowa. Do polskich przedsiębiorców to nie przemówi. A jak im się powie, że można o tyle milionów, czy o tyle zwiększyć strukturę czy jakiś kapitał, no to tak, to myślę, że by przemówiło do nich.”

- oporu i niechęci ze strony pracowników, którzy nie posiadają wiedzy potrzebnej do zrozumienia idei ESG (oraz odbierają dodatkowe działania i obowiązki jako niechciane i niepotrzebne obciążenie):

„Jest to wyzwanie bez wątpienia – czasochłonne. Konieczność jest, ale jest czasochłonne. Nikt nie lubi z załogi dodatkowych obowiązków i to wywołuje pewnego rodzaju formę niechęci (...) myślę, że jednym z głównych problemów jest zrozumieniem idei i treści norm i dokumentów, które trzeba spełnić. Więcej akcji informacyjnej – ze strony odpowiednich komórek od strony władzy. Przez to część przedsiębiorców traktuje to jako trudny poziom implementacji.”

„Kluczowa w tym wszystkim jest postawa pracowników. (...) Dla współpracowników niższego szczebla jest to trudne do zrozumienia. Trzeba to tłumaczyć, pokazywać, wskazywać skutki. To jest m.in. ten social z ESG. Trzeba pokazać, że o nich będzie się też dbało. (...) Ostatnie najważniejsze to jest przekonanie właścicieli, że to jest nieuniknione. (...) Muszą zacząć rozumieć, że to per saldo się opłaca, że wydatkowane środki wrócą ze stosowną stopą zwrotu. Muszą przestać się obawiać w to wchodzić. Na razie jest z tym słabo.”

„Bariery główne w moim przedsiębiorstwie to jest czynnik ludzki. Ja bym to zakwitowała tak. Chcieć to móc. (...) Ludzie boją się zmian, wolą siedzieć w miejscu wygodnym i nie ruszać tego, czego nie muszą. To tak na podstawie mojego przedsiębiorstwa i jego działalności mogę powiedzieć.”

„Taki odczuwalny opór na zmiany w organizacji pracy, niechęć, żeby cokolwiek zrobić dodatkowo.”

- konieczności przeszkolenia personelu w zakresie nowych obowiązków:

„Bariery jest edukacja, brak wiedzy w szerokim zakresie; zarząd wcześniej nie widział potrzeby, szło to w innym kierunku – dopiero inne myślenie jak przybyło pracowników – to nakłania do zmiany nastawienia zarządu.”

„Skomplikowane. Liczenie całego śladu węglowego jest skomplikowane i nie wiem czy sobie sami poradzimy. Dodatkowe koszty. Koszty wdrożenia przeszkolenia zespołu. Pomoc zewnętrznej firmy. Bariery wybór odpowiednich wskaźników które dotyczą firmy i je przerobić. Brak wytycznych, jeżeli chodzi o Polskę. Koszt wynajęcia firmy zewnętrznej do przebrnięcia przez dyrektywy. Dużo procedur, które trzeba wprowadzić.”

„Nie każda firma sobie da tak naprawdę z tym radę, bo jeżeli mam ograniczoną liczbę ludzi lub mam ograniczony plac, to ja sobie z tym nie poradzę.”

- braku gotowości rynku oraz zaplecza infrastrukturalnego do wprowadzenia na szerszą skalę produktów firmy (np. brak zainteresowania montażem zespołu dla bio-paliwa lub braku możliwości ładowania samochodów elektrycznych):

„Bariery związane z po pierwsze jakby praktycznością tych rozwiązań. Przywołam auta elektryczne, które rzekomo w naszej firmie mają być w przeciągu 2-3 lat a powiedzmy nasi polscy handlowcy potrafią średnio jednego dnia pokonywać dystanse, takie jak statystyczny niemiecki czy francuski handlowiec rozkłada sobie na 3 dni. Nie ma opcji, żeby autem elektrycznym pokonywać takie dystanse. Wpływie to negatywnie na wydajność pracy, na efektywność pracy. Pewnie nie mamy dostatecznej infrastruktury dotyczącej jakichś stacji ładujących. No i druga bariera no to jest bariera opłacalności, czyli po prostu z uwagi na konieczność wdrożenia pewnych dyrektyw, pewnych systemów, trzeba ponosić duże koszty inwestycyjne, a potencjalne oszczędności z tego wynikające no zwracają się... stopa zwrotu jest po prostu bardzo długa. Ewentualnie awaryjność poszczególnych systemów powoduje, że tak naprawdę nigdy pewne inwestycje się nie skalkulują z punktu widzenia biznesowego i takiego finansowego.”

„Przy jakiejś kwestii wody, zużywania tej wody, pewnych nawyków codziennych, które mamy też pracując w biurze, jest dużo do zrobienia i też trzeba takimi małymi krokami trochę niektórych zachęcać. Uczyć też, że można dojeżdżać rowerem, a czasami są trywialne rzeczy, że po prostu nie ma gdzie tego roweru postawić przy firmie, więc można powiedzieć, że takie równoległe działania na poziomie takim, naszym pracowniczym, ale też na poziomie firm, no i regulacji, ale to już jest bardziej zadanie instytucji, ministerstw, no i myślę, że właśnie administracji tej centralnej i lokalnej, żeby taka synergia była.”

W obliczu licznych trudności i deficytów informacyjnych świadomość nadchodzących zmian związanych z koniecznością obligatoryjnego wprowadzania działań i rozwiązań zrównoważonych w przedsiębiorstwach w ciągu najbliższych lat jest dla wielu przedsiębiorców źródłem stresu i niepokoju. Przedstawiciele średnich firm wskazywali na wiele obszarów niewiadomych, zastanawiając się, jak przepisy wpłyną na ich przyszłe funkcjonowanie.

„Firmy te niedługo będą musiały w jakimś stopniu zmienić też właśnie czy elementy, z których produkuje swoje rzeczy, czy ofertę, którą kieruje do jakichś innych firm, no bo my, nawet my za chwilę będziemy odpytywani z tego łańcucha dostaw, jak on wygląda, jaki jest poziom emisji CO2, chociażby osiągając jakieś tam komponenty czy elementy tej układanki. Więc my jakby mamy świadomość i myślę, że to powinno być. Podmioty inne również mają tego świadomość, że to są naczynia powiązane i tutaj się nie da tego przeprowadzić z totalnym dryfowaniem i poczuciem, że jest się samą niezależną wyspą.”

„(...) my będziemy wprowadzali jakby kaskadowo jakieś takie projekty, w którym będziemy jednak chcieli docenić tych, którzy faktycznie tworzą swoją ofertę w sposób zielony i taki podążający zgodnie z naszą ścieżką i konsekwencja lat i tego postępowania będzie dążyła do tego, że faktycznie będziemy się starali, żeby ten nasz wachlarz tych osób, od których bierzemy te usługi, będzie bardziej przemyślany.”

Badani uczestnicy IDI zostali poproszeni o wskazywanie potencjalnych konsekwencji i dostrzegalne ryzyka braku wdrożeń z zakresu zrównoważonego rozwoju. Przedsiębiorcy wskazywali na ryzyko kar finansowych, ale i spadek opłacalności podejmowanych działań i wzrostu kosztów własnych, przy np. braku inwestycji w OZE. Dla grona rozmówców brak implementacji przepisów może wpływać na opinię klientów o firmie. Do innych wymienianych czynników potencjalnych konsekwencji braku implementacji celów zrównoważonego rozwoju zaliczono: ryzyko utraty partnerów biznesowych, narażanie pracowników na niebezpieczeństwo, przyczynianie się do globalnego ocieplenia i katastrofy klimatycznej, pogorszenie wizerunku firmy wśród potencjalnych partnerów biznesowych, brak współpracy międzynarodowej, brak dobrej relacji międzyludzkiej w miejscu pracy, brak akceptacji społecznej oraz brak oszczędności.

„W przyszłości no to pewnie mogą być jakieś kary finansowe za brak przestrzegania norm, ale na dzisiaj nie widzę nic takiego.”

„Jeśli będzie podmiot, który nie będzie szedł z duchem czasu, to prawdopodobnie jest takie ryzyko, że opłacalność tej produkcji może się okazać na bardzo niskim poziomie.”

„Jakieś skutki prawne, jeżeli się czegoś nie zrobi. Czasem takie są, że trzeba coś wykonać, bo inaczej zostaje się obciążonym jakąś karą.”

„Być może niektórzy klienci będą na nas patrzeć troszkę mniej przychylnym okiem (...), jeśli nie zobaczą u nas działań takich proekologicznych czy jakichś innych. Podejrzewam, że w przyszłości coraz więcej klientów może zacząć zwracać uwagę na tego typu działania i na wygląd firmy w takim aspekcie.”

W zależności od regulacji branży konsekwencje mogą być natychmiastowe (np. przepisy w branży kolejowej są rygorystycznie egzekwowane) lub odroczone w czasie. Nie pojawiały się natomiast opinie wyrażające przekonanie, że konsekwencji braku działań nie będzie.

„Wcześniej przykładem była wymiana wstawek kolejowych do 2030 roku. My jesteśmy rynkiem bardzo mocno regulowanym, czyli działamy na zasadzie certyfikatów i licencji. Żeby zostać przewoźnikiem kolejowym musi uzyskać licencję od Urzędu Transportu Kolejowego, czyli spełnić określone wymagania. (...) Prezes Urzędu Transportu Kolejowego może pani zamknąć biznes z dnia na dzień wycofując licencję.”

W opinii części badanych dyrektywy i przepisy narzucają wymagania nieproporcjonalne do możliwości niektórych przedsiębiorstw, a potencjalne konsekwencje nieprzestrzegania wprowadzanych nimi rozwiązań mogą być zbyt dokuczliwe i mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie firmy.

„Jeżeli ktoś pisze taką dyrektywę, to najpierw powinien oszacować, jaki będzie koszt zmian. (...) Po oszacowaniu takich zmian można wtedy zadać pytanie, czy po wydaniu takiej dyrektywy ktoś jest w stanie ponieść czy zebrać takie środki.”

4. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W RELACJACH BIZNESOWYCH

Respondenci, zapytani o to, czy otrzymują zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględnienia kwestii zrównoważonego rozwoju, w przeważającej większości odpowiedzieli, że nie – wskazało tak 66,8% badanych. Co piąty badany odpowiedział, że trudno powiedzieć, a tylko 11,8% odpowiedziało twierdząco. Wyniki pokazują, że nie ma wielu zapytań i nacisku z zewnątrz na temat stosowania polityki zrównoważonego rozwoju.

Wykres 18. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględnienia kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Zapytania lub ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględnienia kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności otrzymują częściej firmy średnie, a rzadziej mikroprzedsiębiorstwa. Częściej – przedsiębiorstwa przemysłowe, a rzadziej – firmy o profilu budowlanym lub usługowym. Interesujące wydaje się także, że blisko jeden na pięciu respondentów nie był w stanie udzielić odpowiedzi na to pytanie.

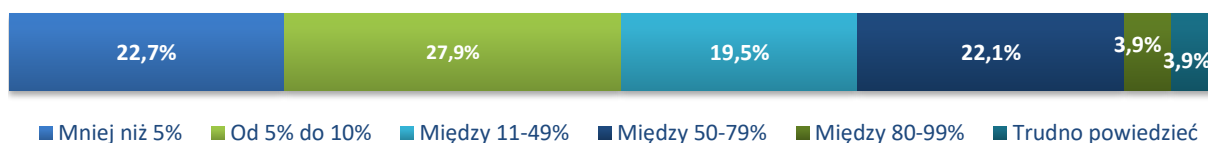
Tabela 8. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności?
– rozkład odpowiedzi

		Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	9,2%	69,0%	21,8%
	Małe przedsiębiorstwo	15,4%	63,8%	20,8%
	Średnie przedsiębiorstwo	28,8%	52,3%	18,9%
Profil działalności	Profil budowlany	9,4%	61,5%	29,1%
	Profil handlowy	13,2%	62,2%	24,6%
	Profil przemysłowy	18,3%	58,7%	23,0%
	Profil usługowy	10,9%	71,5%	17,6%
Zasięg działania	Lokalny	7,2%	70,2%	22,6%
	Regionalny	11,6%	63,7%	24,7%
	Ogólnopolski	18,9%	66,4%	14,7%
	Międzynarodowy – eksporter	8,0%	72,0%	20,0%
	Międzynarodowy – importer	16,7%	66,6%	16,7%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	27,1%	49,2%	23,7%
OGÓŁEM		11,8%	66,8%	21,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Przedsiębiorstwa, które wskazały, że otrzymują tego typu zapytania od partnerów biznesowych, czyli 12% badanych, zostały zapytane, jaka część partnerów biznesowych przesyła tego typu zapytania. Największa liczba badanych odpowiedziała, że ta grupa stanowi od 5-10% partnerów – odpowiedziało tak 27,9% badanych; 22,7% wskazało, że jest to mniej niż 5%, a 22,1% odpowiedziało, że jest to między 50-79%.

Wykres 19. Proszę ocenić, jaka część partnerów biznesowych Pana(-i) przedsiębiorstwa przesyła Państwu tego rodzaju zapytania?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 154.

Największa grupa badanych wskazała, iż otrzymują coraz więcej zapytań i ankiet od partnerów biznesowych, wskazało tak 36,0% badanych; 30,0% odpowiedziało, że ta liczba się waha – raz jest tych zapytań więcej, a raz mniej.

Wykres 20. Czy Pana(-i) zdaniem liczba zapytań i ankiet dotyczących uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w Państwa działalności zmienia się w ostatnim czasie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 154.

Wydaje się, że wraz z rozwojem firmy (wzrostem lub wchodzeniem na międzynarodowe rynki) zainteresowanie zrównoważonym rozwojem w działalności partnerów biznesowych jest coraz większe. Objęci wywiadami IDI przedstawiciele firm średnich wprowadzający działania w zakresie zrównoważonego rozwoju wskazywali, że są to działania nie tylko wynikające z potrzeb i przekonań ich firmy, ale także działania, które są od nich oczekiwane zewnątrz i są motywowane współpracą z kontrahentami i klientami oczekującymi zmian w tym zakresie. Średnie firmy prowadzące działalność eksportową w branżach usługowych i przemysłowych wykazywały zdecydowanie wyższy poziom świadomości w zakresie ESG, CSR, SDG (Sustainable Development Goals; Cele Zrównoważonego Rozwoju), Taksonomii UE, SFDR czy obliczania śladu węglowego, wodnego oraz modelu gospodarki o obiegu zamkniętym i dbałości o zrównoważony rozwój łańcucha dostaw. Wydaje się zatem, że konieczność dostosowania się do bardziej restrykcyjnych niż rodzime norm przestrzeganych przez firmy zagraniczne może stymulować polskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność międzynarodową do większego zainteresowania problematyką zrównoważonego rozwoju oraz liczniejszych i bardziej efektywnych aktywności na tym polu.

„Przede wszystkim my chcemy się zmieniać od wewnątrz, ale też to zewnętrzne środowisko, nasi interesariusze jak najbardziej też oczekują tej zmiany i konkretnych kroków, które tak de facto przybliżają do tych wyższych celów. Mam na myśli dążenie do zeroemisyjności albo chociażby jak po drodze spełnienie tych kroków miłowych, żeby na tej ścieżce być i nią podążać.”

„Zależy w jakim obszarze działalności, czasem z racji wyższych celów, zrównoważony obszar schodzi na dalszy plan, ale firmy norweskie narzucają nam pewne zasady współdziałania i współpracy. Dla nich jest to istotny obszar.”

W opinii rozmówców coraz więcej firm, zwłaszcza dużych przedsiębiorstw, zwraca uwagę na ESG u swoich partnerów biznesowych i to od realizacji tych postulatów w praktyce uzależnia podjęcie decyzji o współpracy. Niedostosowanie się do tych wymogów skutkuje dla średnich firm możliwością utraty pozycji na rynku, wiarygodności firmy, utratą kontrahentów, współpracowników.

„W przypadku braku wprowadzenia odpowiednich procesów i wymagań, które będą nakreślone przez klientów, to firma może stracić kontrakty na przyszłość na budowę komponentów.”

„Ma się opłacać finansowo. Niestosowanie się może skutkować zerwaniem kontraktów z dużymi firmami.”

„Utrata współpracy z kontrahentami, utrata konkurencyjności oraz popularności i zaufania społeczeństwa. Coraz szerzej się mówi o zrównoważonym rozwoju.”

„Zakładam, że prędzej czy później będzie trzeba to zrobić i w momencie, kiedy odpowiednio wcześniej nie zaczniemy przygotowywać się do wdrażania tego typu systemów, to mogą się w pewnym

momencie zmieniać przepisy, mogą być tutaj dostosowania się do nowych przepisów i w momencie, kiedy zawczasu nie zaczniemy się do tego przygotowywać no to później będzie problem z tym, że wszystko na raz będzie trzeba wdrożyć tak. Albo będziemy w tyle i nie będziemy spełniali pewnych założeń, pewnych obostrzeń, w związku z czym być może nie będziemy mogli na przykład dystrybuować naszych produktów na rynki europejskie, zachodnie. No to są takie rzeczy, które mi na myśl przychodzą."

„Wypadnięcie z łańcucha dostaw i wypadnięcie z rynku w kontekście konkurencyjności."

„To, że nas wykluczą w ogóle z rynków europejskich i innych, gdzie takie regulacje są."

„W najbliższej przyszłości problem z dystrybucją produktów na rynku holenderskim – zaczną się pojawiać ograniczenia, Francja planuje wprowadzić opodatkowanie produktów od kg, jeśli nie podda się recyklingowi, na rynku krajowym w najbliższych 2-3 latach nie będzie to problemem, ale później na rynku polskim również."

„Ja uważam przede wszystkim, że bez wdrażania tych wszystkich rozwiązań dla zrównoważonego rozwoju wcześniej czy później taka firma będzie wykluczona biznesowo. Nie ma szansy przetrwać bez zmieniania siebie, bez zmieniania podejścia czy produktu. Rynek nie będzie w stanie zaakceptować rozwiązania, które nie wpisuje się w obecne trendy."

Na wdrażanie ESG uwagę zwracają, zdaniem przedsiębiorców, nie tylko inne firmy i ich kontrahenci biznesowi, ale także banki oraz inne źródła zewnętrznego finansowania (np. grantodawcy), od współpracy z którymi uzależnione jest istnienie większości przedsiębiorstw.

„Z tego co jest mi wiadomo na przełomie lat 2024/2025 będzie tak, że ci, którzy nie będą się włączali w ten tok działań, to po prostu zostaną zwyczajnie odcięci od przepływu finansowej."

„Banki będą też chciały inwestować w tych, którzy inwestują w zrównoważony rozwój."

„Przy kredytach posiadanie ESG będzie punktowane o parę punktów kredytowych niżej."

„Dla firmy to jest tak – pozyskujemy pieniądze ze środków unijnych więc nie możemy być firmą, która tego nie robi."

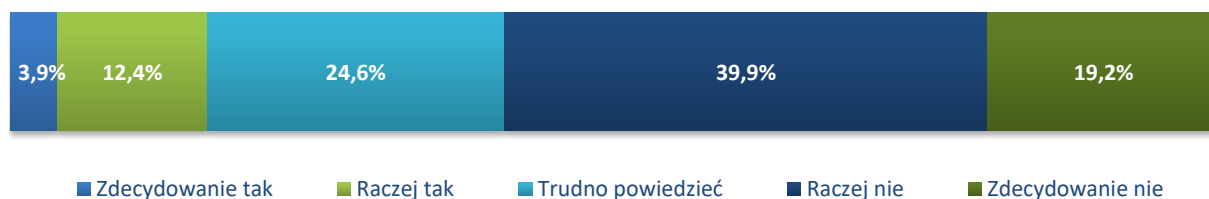
Chociaż wprowadzenie kwestii zrównoważonego rozwoju na stałe do relacjach biznesowych wydaje się respondentom nieuniknione, niektórzy z nich zwrócili uwagę na fakt, że będzie to dla części, szczególnie dla mikro i małych, przedsiębiorców bardzo duże obciążenie. Na pierwszy plan wysuwa się zatem potrzeba wsparcia tych podmiotów we wdrażaniu nowoczesnych, zrównoważonych rozwiązań i procesów.

„Wybór nowych kontrahentów będzie w oparciu o strategię zrównoważonego rozwoju -- małe firmy mogą nie przetrwać, jeśli nie spełnią wymogów. Dostawców surowców nie jest prosto zmienić, ale np. zaopatrzenie biura czy dział zakupów w obszarze ogólnym i IT mamy możliwość od razu. Jeśli firma ma politykę zrównoważonego rozwoju to rezygnujemy z małych firm i one upadną. Ogromne ryzyko przetrwania, jeśli nie zaczną pośrednio uczestniczyć w tym. Dla nich to są ogromne koszty czasem nie do udźwignięcia i chyba im największa pomoc jest potrzebna."

5. WSPARCIE W DOSTOSOWANIU DZIAŁALNOŚCI DO REGULACJI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Jedno z ostatnich zagadnień dotyczyło tego, czy przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju. Wyniki badań pokazują, że 59,1% badanych jest zdania, że nie potrzebuje takiego wsparcia, 24,6% nie wie, czy potrzebuje, a tylko 16,3% wskazało, że takiego wsparcia potrzebuje.

Wykres 21. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Pamiętając, że zdaniem badanych przedstawicieli sektora MŚP wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju potrzebuje jedynie co szósta firma, można w pewnym uproszczeniu powiedzieć, że najczęściej są to jednak firmy średnie oraz firmy o dużym zasięgu działania. Najbardziej na potrzebę otrzymania wsparcia wskazywały natomiast mikroprzedsiębiorstwa, firmy budowlane i usługowe oraz importerzy.

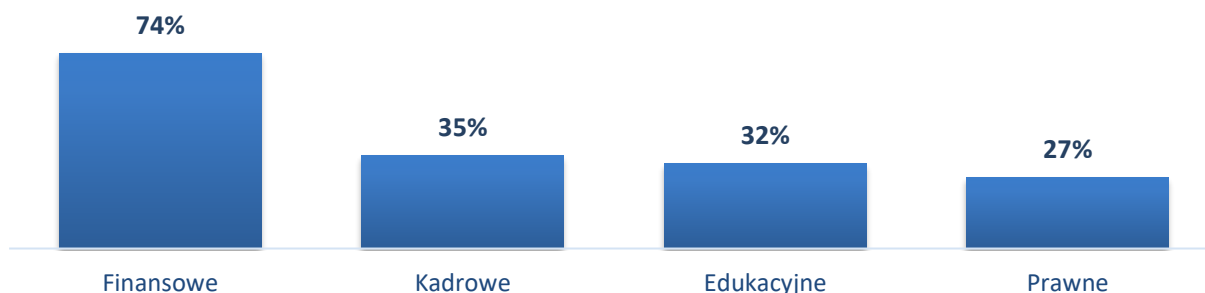
Tabela 9. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi

		Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowa nie nie
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	3,5%	10,6%	25,7%	39,8%	20,4%
	Małe przedsiębiorstwo	4,6%	17,7%	17,7%	45,4%	14,6%
	Średnie przedsiębiorstwo	6,8%	21,2%	22,0%	35,6%	14,4%
Profil działalności	Profil budowlany	2,0%	13,3%	28,1%	38,4%	18,2%
	Profil handlowy	2,2%	15,4%	24,3%	37,1%	21,0%
	Profil przemysłowy	7,1%	15,1%	20,6%	38,9%	18,3%
	Profil usługowy	4,6%	10,4%	24,3%	41,7%	19,0%
Zasięg działania	Lokalny	2,9%	8,3%	25,5%	42,2%	21,1%
	Regionalny	2,1%	15,2%	26,5%	39,0%	17,2%
	Ogólnopolski	8,0%	14,4%	21,0%	36,7%	19,9%
	Międzynarodowy – eksporter	0,0%	16,0%	28,0%	36,0%	20,0%
	Międzynarodowy – importer	0,0%	0,0%	16,7%	50,0%	33,3%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	6,8%	27,1%	20,3%	39,0%	6,8%
OGÓŁEM		3,9%	12,4%	24,6%	39,9%	19,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Wśród form wsparcia potrzebnego w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju, wymienionych przez tych przedstawicieli sektora MŚP, który zadeklarowali, że jest im ono potrzebne, najczęściej wskazywano na wsparcie finansowe – 74,0%; wsparcia kadrowego lub edukacyjnego potrzebuje jedynie co trzeci z nich, a wsparcia prawnego jeden na czterech.

Wykres 22. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebowałoby Pana(-i) przedsiębiorstwo?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 212.

Wśród kluczowych źródeł wsparcia wymienianych przez przedstawicieli sektora średnich firm uczestniczących w badaniu IDI najczęściej akcentowane były dwa rodzaje wsparcia: finansowe i edukacyjne.

Wsparcie finansowe definiowane było często jako dotacje ze środków unijnych, z mniejszym wkładem własnym, ale również systemowe zapewnienie wsparcia dla krajowych, a nie zewnętrznych przedsiębiorstw, aby mogły skupić się na wprowadzaniu zrównoważonego rozwoju, a nie na podstawowych potrzebach firmy – „tak, żeby dostosowanie do unijnych wymogów nie było walką o przetrwanie”.

„Jeśli państwo chce wprowadzić zmiany dla przedsiębiorców, to musi od razu liczyć się z tym, że pokryje wydatki tych zmian. (...) Wydaje się dyrektywy, wydaje się przepisy i przerzuca się to na przedsiębiorcę i mówi – proszę się dostosować.”

Wskazywane wsparcie o informacyjnym, edukacyjnym charakterze wymaga systemowej edukacji na wielu poziomach i płaszczyznach – począwszy od kadry zarządzającej, właścicieli, pracowników, po samych konsumentów, społeczeństwo.

„Z mojego punktu widzenia myślę, że to jest kwestia świadomości śladu węglowego i emisji, która za tym idzie. To, co jest ważne, to edukacja. Dla mnie to jest kluczowy element tej układanki, bo myślę, że od tego wszystko się zaczyna, jeżeli mówimy o tych kwestiach środowiskowych. I to, co też bym widziała, to na pewno kwestia takiego właśnie edukowania przedsiębiorstw, bo my też jesteśmy w przededniu takiej edukacji naszych pracowników w ogóle tego, z czego to wynika, po co to robimy. Jak konkretne działania mogą wpłynąć na to, że te nasze wybory są bardzo ważne, takiego dnia codziennego. I myślę, że to jest też ogromny jakby taki element tej układanki, żeby w ogóle firmy, bo to, że na przykład dział, tak jak ja, CSR-u i zrównoważonego rozwoju wie, po co my to robimy, tak? to jest według mnie ogromna sztuka, żeby organizacja to zrozumiała na każdym szczeblu, a po drugie właśnie to najbliższe otoczenie każdej z firm.”

„(...) klienci czy ci pracownicy mogą jakby też się osadzić w tym i świadomie jakby wiedzieć, z czym to się je, o co chodzi, żeby też to, co jest przed nami nie przerażało, a wręcz zachęcało do tego, aby być też częścią tej zmiany, bo to myślę jest ważne i w ogóle jakby idąc dalej, bo to oczywiście nie tylko ślad węglowy, ale też cały tak jakby spektrum tych celów, które są chociażby z poziomu ONZ-u, czyli te 17 celów zwykłych zrównoważonego rozwoju, żeby też może nadal ta świadomość, jak się patrzy na badania, jednak świadomość tych celów i w ogóle też jakie to ma przełożenie na codzienne życie nas wszystkich, to też ja jednak nadal czuję taką lukę, że jakby to nadal nie jest do końca zrozumiałe. Ludzie kojarzą, wiedzą, że są te cele, ale nie do końca wiedzą, jak to zaimplementować, jak to przełożyć na swoje życie.”

„(...) definitywnie bardziej zmierzałbym, zwłaszcza dla MŚP, żeby dać im jakąś taką platformę wiedzy, dzielenia się wiedzą, ale po drugiej stronie jakiegoś przyjaznego, doświadczonego urzędnika, który będzie dla nich partnerem.”

Kampanie informacyjne, uświadamianie ludzi, zdaniem badanych, powinny mieć bardziej przystępną i nowoczesną formę – kampanii społecznych i większej obecności w social mediach.

„Wyjaśnić konferencjami czy wideo blogami. Tak żeby ludzie wiedzieli co jest czym, jakie są zagrożenia, jakie są plusy, na co stawiamy.”

„Stworzenie bazy rozwiązań sfinansowanych przez państwo, w których mniejsze podmioty mogłyby korzystać jako gotowe narzędzia i rozwiązania – np. gotowe oprogramowanie do mierzenia śladu węglowego.”

Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, ale również i instytucje lokalnego, samorządowego szczebla relatywnie często wskazywane były jako podmioty odpowiedzialne za wsparcie, głównie w informacyjnym, lecz także szkoleniowym zakresie. Inne często pojawiające się podmioty wskazywane przez rozmówców to Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), a także instytucje dysponujące środkami w ramach projektów Krajowego Planu Odbudowy (KPO).

„Przede wszystkim, żeby mniej formalizmu było dla małych firm, bo to jest trudne, żeby zrozumieć, składanie tych formularzy (...) Musi być jakaś motywacja, bonusy, wsparcie namacalnych rzeczy.”

Jako ważne czynniki przedsiębiorcy wymieniali również konsultacje z przedsiębiorstwami, wzajemną komunikację, potrzebę szkoleń oraz umiejętność odpowiedniego identyfikowania potrzeb i możliwości. Ważnym elementem wsparcia jest, w opiniach badanych, wyraźny rozdział małych przedsiębiorstw od średnich i dużych i możliwość dofinansowania do rozwiązań ESG na podstawie oddzielnych i „szytych na miarę konkursów, umożliwiających sprawiedliwe rozdanie środków.”

„Istnienie dopłat do wprowadzania takich rozwiązań też by poprawiło funkcjonowanie i taki consulting tego typu rzeczy, żeby zidentyfikować co w firmie jest, zobaczyć, jak to funkcjonuje i działa, wyznaczyć te obszary, żeby można było to zrobić.”

„W pierwszej kolejności zawsze warto skorzystać ze szkoleń, żeby były jakieś punkty informacyjne, które gdzieś tam może tłumaczą, albo pokazują te możliwości jak uzyskać środki lub pewne rzeczy zrobić lepiej.”

„Dobre, merytoryczne szkolenia, które są systematycznie powtarzane (...) u nas w Pomorskiem takie szkolenia są prowadzone w Urzędzie Marszałkowskim i ja z nich korzystam.”

Przedsiębiorcy zwracali również uwagę na konieczność indywidualizacji szkoleń dla poszczególnych branż, tak żeby zminimalizować poziom ich ogólności, a praktyczne przykłady rozwiązań były gotowe do zastosowania bez konieczności modyfikacji.

„Wsparcie finansowe, zwolnienia podatkowe, zachęty finansowe. Kampania informacyjne – przedsiębiorcy nie wiedzą czym dokładnie jest ESG, ale taka kampania skoncentrowana na danym typie przedsiębiorstw i produktów, a nie ogólna.”

W kontekście ustawodawczym rozmówcy podkreślali potrzebę jasnych, klarownych przepisów, zminimalizowanych formularzy sprawozdawczości oraz większej stabilności legislacyjnej.

„Mniej biurokracji, tak żeby nie było trzeba zatrudniać nowych ludzi lub zlecać to zewnątrz.”

„Odpowiednie rozwiązania legislacyjne w Polsce – czytelnie i stabilnie. Przepisy zbyt często się zmieniają, unieważniając poprzednie przepisy – relatywnie nowe.”

„Dużo jest tych przepisów różnych i tych dyrektyw i tego wszystkiego. Nie wiem, czy jeżeli nie ma się specjalnej osoby w przedsiębiorstwie, która za tym podąży, to czy to jakoś jasno przedziera się do przedsiębiorstwa.”

PROJEKT WYTYCZNYCH ESRS DLA SEKTORA MŚP

8 listopada 2023 r. EFRAG opublikował projekt ESRS (wytycznych do raportowania zrównoważonego rozwoju) dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Obecnie standardy ESRS dla MŚP są dobrowolne, ale już dziś obserwuje się dużą rolę MŚP w łańcuchu dostaw dla dużych koncernów i przedsiębiorstw notowanych, pozostając we współpracy z którymi firmy MŚP będą musiały wprowadzić raportowanie.

Celem Standardu jest wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców w:

- przyczynianiu się do bardziej zrównoważonej i włączającej gospodarki;
- poprawie zarządzania kwestiami zrównoważonego rozwoju, przed którymi stoją, tj. wyzwaniami środowiskowymi i społecznymi, takimi jak zanieczyszczenia, zdrowie i bezpieczeństwo siły roboczej; będzie to wspierać ich konkurencyjność i wzrost oraz zwiększać ich odporność w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej;
- dostarczaniu informacji, które pomogą zaspokoić zapotrzebowanie na dane ze strony pożyczkodawców/kredytodawców i inwestorów, pomagając w ten sposób przedsiębiorstwom w dostępie do finansowania;
- dostarczaniu informacji, które pomogą zaspokoić zapotrzebowanie na dane dużych przedsiębiorstw zwracających się do swoich dostawców o informacje dotyczące zrównoważonego rozwoju.

Źródło:[Draft] Voluntary ESRS for non-listed Small- and Medium-Sized Enterprises – Exposure Draft (VSME ESRS ED)

<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F2305101045339288%2F03-02%20EFRAG%20SR%20TEG%20231108%20VSME%20ESRS%20ED%20clean.pdf>.

Badani doszukiwali się również wsparcia w ulgach podatkowych i możliwości szeroko zakrojonych konsultacji z decydentami w zakresie ustawodawstwa, którzy służyliby konkretną radą i wskazówką dla konkretnej branży, a nie tylko na poziomie ogólnym.

„Nagradzać ludzi za to, że wprowadzają te funkcje zrównoważonego rozwoju właśnie poprzez ulgi podatkowe czy coś w tym stylu. (...) Osoby, które serio są w to zaangażowane mogłyby to rozwijać dalej, a z drugiej strony osoby, które nigdy w życiu o tym nie słyszały, zainteresowałyby się po prostu tematem, co by zwiększyło popularyzację.”

„Upraszczenie przepisów, tworzenie miejsc, gdzie łatwo można pozyskać wiedzę na temat tych przepisów, na temat samego ich istnienia i na temat tego jak one działają. Może jakieś punkty konsultacyjne, gdzie przedsiębiorca będzie w stanie w łatwy, prosty i szybki sposób po prostu upewnić się, które przepisy jego dotyczą i czego musi pilnować. No i stworzenie sieci firm czy konsultantów, które będą w stanie wspomóc przedsiębiorcę, kiedy już się okaże, że on te przepisy musi spełnić – właśnie w spełnianiu tych przepisów. Kiedy ja szukałem firmy, która nam pomoże z tym BDO, to nie ukrywam, że miałem z tym problem.”

„Na pewno powinny pojawić się jakieś szkolenia, spotkania, gdzie osoby doświadczone, pracujące w podobnym sektorze (...), mają u siebie osoby dbające o ten zrównoważony rozwój podzieliłyby się swoją wiedzą i swoim doświadczeniem czemu to ma służyć, ewentualnie w czym może pomóc.”

Niektórzy przedstawiciele średnich firm wskazywali, iż aktywnie poszukują informacji o szkoleniach i możliwych źródłach wsparcia, jednak w ich ocenie dostępność, liczba miejsc i łatwość w dotarciu do informacji powinny ulec poprawie.

„Tak – szkolenia są organizowane przez Ministerstwo, ale nie było już ostatnio miejsc – bardzo chcieliśmy skorzystać, ale się nie udało. Super jakby się pojawiły kolejne edycje.”

„Rzadko korzystamy ze wsparcia zewnętrznego, nauczyliśmy się polegać na sobie. Nie zwykłem oglądać się na instytucje państwowe, zakładam, że to ja będę musiał wyszkolić pracownika – fajnie by było mieć na szkolenia dla ludzi, podnosić świadomość i też praktyczna strona – jakie są technologie i wiedza nowoczesna. teraz pozyskujemy sami – podróżując na targi, czytając. Portal wymiany informacji byłby fajny, jak i programy rozwoju wsparcia i badań i rozwoju.”

Niektórzy z badanych postulowali bezpośrednie wsparcie kadrowe w pisaniu projektów / merytoryczne wsparcie m.in. dotyczące ESG, od Centrum Unijnych Projektów Transportowych (CUPT), Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), tak aby ograniczać wynajem firm zewnętrznych w procesach aplikacji o środki i dotacje, bez gwarancji otrzymania dofinansowania.

„Szkolenie pracowników – co to jest, jak to się stosuje i jaki to ma wpływ, tak, żeby uzyskać taką samoświadomość. Ja osobiście powiem, że na tematy zrównoważonego rozwoju no to się sam po prostu na podstawie tego co robiłem dowiadywałem na poszczególnych etapach, a fajnie by było, gdyby istniał taki cykl szkoleń dla przedsiębiorców. (...) Od początku zrozumieć co to jest, po drugie zrozumieć istotę wpływu na ich przedsiębiorstwo, po trzecie przeprowadzić z nimi wywiady, consulting jak to działa na poszczególnych przypadkach.”

„Z jednej strony bym powiedział tak, że byłoby to bardzo potrzebne, żeby był jakiś podmiot, który radzi i pomaga, z drugiej strony jestem anty tworzenie jakichś tworów urzędów, które często gęsto pobierają pieniądze, a nie spełniają swojej roli.”

„To na pewno, bo myślę, że takie wsparcie finansowe i w ogóle przede wszystkim nie pozostawienie niektórych firm samym sobie, tylko i wyłącznie stawianie ich przed takim obowiązkiem przykrym, że tak to nazwę, no bo oni też mogą tak to odbierać, to myślę, że to zawsze zachęca do tego, aby jednak być częścią takiego procesu, a niekoniecznie być tylko przykrym wykonawcą.”

Jedną z ostatnich kwestii poruszonych w badaniach ilościowych (CATI) i jakościowych (IDI) była kwestia korzystania ze wsparcia z funduszy europejskich przy implementacji zrównoważonego rozwoju. Zdecydowana większość uczestników badań CATI (75,6%) nie korzystała z tego źródła wsparcia, 10,7% doświadczała trudności w jednoznacznym określeniu, czy korzystała ze wsparcia, czy nie, pozostali z badanych posiadali przeszłe i obecne doświadczenia, aplikując o unijne środki (13,7%).

Wykres 23. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Wśród nielicznych firm MŚP, które miały okazję korzystać z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG częściej niż inne rodzaje firm spotkać można było ponownie przedsiębiorstwa średnie, przemysłowe oraz działające międzynarodowo (prowadzące zarówno eksport, jak i import).

Tabela 10. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG? – rozkład odpowiedzi

		Tak, korzystamy obecnie	Tak, korzystaliśmy zarówno w przeszłości, jak i obecnie	Tak, korzystaliśmy w przeszłości	Nie	Trudno powiedzieć
Wielkość firmy	Mikroprzedsiębiorstwo	3,7%	3,4%	2,4%	82,5%	8,0%
	Małe przedsiębiorstwo	16,2%	8,5%	6,2%	52,3%	16,8%
	Średnie przedsiębiorstwo	12,9%	7,6%	9,8%	43,9%	25,8%
Profil działalności	Profil budowlany	5,9%	6,9%	2,0%	73,4%	11,8%
	Profil handlowy	9,2%	5,9%	3,3%	71,0%	10,6%
	Profil przemysłowy	9,5%	7,1%	8,7%	57,9%	16,8%
	Profil usługowy	4,0%	2,4%	3,1%	81,1%	9,4%
Zasięg działania	Lokalny	2,7%	1,5%	1,5%	85,0%	9,3%
	Regionalny	7,1%	7,7%	2,4%	72,9%	9,9%
	Ogólnopolski	10,5%	4,5%	6,6%	66,8%	11,6%
	Międzynarodowy – eksporter	4,0%	4,0%	8,0%	68,0%	16,0%
	Międzynarodowy – importer	0,0%	0,0%	0,0%	83,3%	16,7%
	Międzynarodowy – importer i eksporter	10,2%	11,9%	13,6%	40,7%	23,6%
OGÓŁEM		5,9%	4,3%	3,5%	75,6%	10,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CATI, listopad 2023, n = 1300.

Zdecydowana większość uczestników badań jakościowych (IDI) również deklarowała brak korzystania z funduszy europejskich pomagających wdrażać rozwiązania z zakresu zrównoważonego rozwoju. Spośród tych, którzy mieli lub mają takie doświadczenia, zdecydowana większość nie była w stanie jednoznacznie określić, na ile przyczyniły się one do implementacji celów zrównoważonego rozwoju w firmie. Wkład ten oceniany był w większości jako znaczący i bezpośrednio przyczyniający się do rozwoju i konkurencyjności firmy.

„Nie jestem pewien, nie mogę powiedzieć na 100 %. Na pewno korzystaliśmy z dotacji na różne tam usprawnienia procesowe i i produktowe, i one tam często wymagały różnych właśnie tutaj tych zasad zrównoważonego rozwoju, ale to nie było stricte na to nie. Ale nie jestem pewien tak na 100% czy korzystaliśmy.”

„Znaczna pomoc, wewnętrzny start up który pozwolił nam na nowe gałęzie produkcji, nie zmienił naszej oferty, ale pozwolił znacznie ją rozszerzyć i być konkurencyjnym.”

„Projekt PFU, te projekty funkcjonalno-użytkowe były robione 4-5 lat wcześniej. To nie jest taka prosta sprawa realizować teraz projekt, gdzie są koszty brane pod uwagę 4-5 lat wcześniej w obecnej sytuacji związanej z pozycją złotego, ale bez środków unijnych modernizacja byłaby niemożliwa i przedsiębiorstwo miałoby poważny problem, a gmina problem finansowy.”

Narracje badanych wskazały na wyzwania i trudności, które towarzyszą procesom ubiegania się o środki zewnętrzne, w tym unijne dofinansowania: długi czas procedowania wniosków, unijne przepisy stawiające na równi małe, rodzinne firmy i duże przedsiębiorstwa w momencie aplikowania o środki i tym samym nadmierna

przewaga dużych firm; skomplikowane procedury administracyjne związane ze złożeniem i rozliczeniem projektu.

„Po złożeniu wniosku w październiku tamtego roku, do tej pory nawet nie wiemy co się z wnioskiem dzieje, kiedy będzie rozpatrzony – nic nie wiemy.”

„To jest duży problem firm rodzinnych – jeśli my jako firma produkująca buty, a brat ma inną firmę produkującą obuwie to przez nasze powiązania rodzinne, w świetle wymogów unijnych nasze firmy są sumowane i wg prawa nie można się ubiegać o dofinansowania jako średnia firma, a według prawa unijnego już jako duża firma. To bardzo ogranicza dostęp do finansowania średnim firmom, bo są pieniądze do wzięcia, ale przez tego rodzaju problemy, my nie możemy z tego finansowania korzystać. Poprzez powiązania rodzinne i założyciela nie możemy i to jest słabe. Chciałoby się sięgnąć po pomoc, ale się nie da jak.”

Nieliczni z rozmówców jednoznacznie wskazywali, iż pomoc unijnych dotacji była kluczowym i pozytywnym sposobem realizacji części z celów zrównoważonego rozwoju w firmie.

„Wkład jest bardzo pozytywny. Bez wkładu nie bylibyśmy w stanie zrealizować właściwie żadnego z tych projektów.”

„ (...) na pewno przełożyło się na rozwój firmy i się udoskonalilo nasze działanie, jesteśmy na rynku i się rozwijamy.”

PODSUMOWANIE USTALEŃ BADANIA

Celem badania było pogłębienie wiedzy na temat świadomości przedsiębiorstw działających w sektorze MŚP na temat zmian wynikających z wymogów regulacyjnych w zakresie zrównoważonego rozwoju, zbadanie gotowości na wdrożenie wymaganych zmian oraz poziomu zaawansowania MŚP w zakresie wdrażania nowych wymogów regulacyjnych, w tym Dyrektywy o sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSRD) czy Dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDD). W badaniu wzięło udział łącznie 1410 przedsiębiorców, z udziałem których zrealizowano:

- Badanie CATI na reprezentatywnej kwotowo próbie 1300 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.
- Wywiady TDI wśród 110 średnich przedsiębiorstw działających w Polsce.

Poziom identyfikacji i zrozumienia problematyki zrównoważonego rozwoju jest niski zarówno wśród przedsiębiorców z sektora MŚP objętych badaniem ankietowym, jak i wśród przedstawicieli firm średnich, którzy wzięli udział w wywiadach pogłębionych.

Jedynie niespełna połowa (47%) przedstawicieli przedsiębiorstw MŚP uważa, że zrównoważony rozwój to ważna kwestia w ich działalności biznesowej, a co piąty badany (20%) udzielił odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Problematyka zrównoważonego rozwoju staje się ważniejsza wraz z rozwojem przedsiębiorstwa (jako ważna jest określana zdecydowanie częściej w firmach średnich, a najrzadziej w firmach mikro). Jednocześnie zrównoważony rozwój jest ważniejszy dla firm przemysłowych niż firm o pozostałych profilach, a najczęściej jako nieważny określają go przedsiębiorstwa z branży budowlanej (co zaskakuje, biorąc pod uwagę regulacje dotyczące funkcjonowania tego obszaru). Znaczenie zrównoważonego rozwoju w działalności biznesowej firmy rośnie także wraz z rozwojem zasięgu jej działania – najczęściej jako istotny określają go firmy o zasięgu międzynarodowym (od których zagraniczni kontrahenci niejednokrotnie oczekują już realizacji tych idei w praktyce), a najrzadziej firmy lokalne.

Poziom rozpoznawania terminów związanych ze zrównoważonym rozwojem wśród respondentów ankiety także nie był wysoki. Najwyższą znajomością cieszyły się takie terminy, jak: ślad węglowy (55,5%), należyta staranność (50,7%), ślad wodny (48,5%), zrównoważony łańcuch dostaw (46,2%) oraz gospodarka obiegu zamkniętego (44,1%). Druga grupa to terminy, które rozpoznawał jedynie jeden na czterech lub pięciu ankietowanych: ESG (environmental, social responsibility, corporate governance) – (27,7%); greenwashing (26,3%); Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030 (24,6%); CSR (corporate social responsibility) (21,8%) oraz Taksonomia UE (18,8%). Podobnie wyglądają oceny istotności poszczególnych obszarów w działalności przedsiębiorstwa.

Natomiast zdania uczestników badań jakościowych co do znaczenia kwestii zrównoważonego rozwoju w prowadzonej przez siebie działalności biznesowej były podzielone i różnorodne. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby, które w ogóle nie znały terminu „zrównoważony rozwój” lub spotkały się z nim, ale nie znały jego znaczenia. W konsekwencji ocena kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem w działalności biznesowej własnych przedsiębiorstw była dla tych rozmówców znacznie utrudniona. Niektórzy z rozmówców błędnie utożsamiali zrównoważony rozwój z ogólnym rozwojem firmy, który przebiega w sposób harmonijny, a definiując go, wymieniali wszelkie działania, które w ich ocenie sprzyjają wzrostowi prowadzonego przedsiębiorstwa. Wśród (zdecydowanie mniej licznej) grupy średnich przedsiębiorców, którzy deklarowali choćby pobieżną znajomość problematyki zrównoważonego rozwoju byli zarówno tacy, którzy przyznawali, iż nie ma on realnego znaczenia w działalności firmy (zarówno ze względu na profil jej działań, jak i na brak zainteresowania ze strony kierownictwa), jak i tacy, według których wynikające z niego postulaty są realizowane w firmie jako zgodne ze strategią i misją firmy. Wśród nielicznych przedsiębiorców prawidłowo identyfikujących istotę zrównoważonego rozwoju najczęściej pojawiali się ci, którzy znali to go dość pobieżnie i kojarzyli najczęściej z działaniami

i rozwiązaniami proekologicznymi. Rozbudowane definicje prawidłowo wskazujące na różne aspekty problematyki związanej ze zrównoważonym rozwojem zdarzały się bardzo rzadko, a ich autorzy byli zazwyczaj osobami silnie zaangażowanymi w tę problematykę. Rozmówcy w wywiadach nie identyfikowali także w większości poszczególnych zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem i poszczególne terminy wymagały wyjaśnień ze strony moderatorów. Ponownie w toku rozmowy okazywało się czasem, że za deficytami w wiedzy teoretycznej i umiejętnościach zdefiniowania terminów związanych ze zrównoważonym rozwojem kryją się jednak prowadzone w tych obszarach działania, którym przedsiębiorcy nie przypisywali znaczenia w kontekście zrównoważonego rozwoju. Pokazuje to, że realizacja postulatów zrównoważonego rozwoju nie zawsze idzie w parze ze znajomością samej problematyki, a zrównoważone rozwiązania wynikają czasem z ogólnego przekonania o ich słuszności, ale nie są definiowane jako zrównoważony rozwój, ze względu na niewystarczającą znajomość tego zagadnienia.

Jak pokazują wyniki badania ankietowego, poziom znajomości problematyki zrównoważonego rozwoju, zaangażowania w realizację właściwych mu idei oraz implementacji właściwych mu rozwiązań wydaje się silnie zależny od sytuacji konkretnej firmy, na którą składają się: jej wielkość (im większa firma, tym większa wiedza i więcej działań); profil działalności (najbardziej zaangażowane w problematykę zrównoważonego rozwoju są firmy przemysłowe) oraz zasięg działania (podobnie jak w przypadku wielkości firmy – im większy, tym większa wiedza i zaangażowanie). Ustalenia wywiadów pogłębionych pozwalają rozszerzyć tę listę o takie kryteria, jak: osobiste zaangażowanie i poglądy kadry zarządzającej przedsiębiorstwa; nawiązywane współpracy biznesowe (np. współpraca z dużymi firmami pośrednio wymusza na przedsiębiorstwach MŚP wprowadzanie standardów i raportowanie zgodne z wymogami) oraz plany rozwoju przedsiębiorstwa (np. firmy, które w planach na najbliższą przyszłość wskazywały na aspiracje wejścia na giełdę, miały dużo bardziej rozbudowane kompetencje i działania w zakresie zrównoważonego rozwoju niż inne podmioty).

Przedsiębiorcy z sektora MŚP wydają się bagatelizować związek swojej działalności z problematyką zrównoważonego rozwoju. Dystans ten potęguje dodatkowo różnorodność branż (i w konsekwencji np. różnice w generowanym przez nie obciążeniu dla środowiska naturalnego oraz różnice w możliwości implementacji rozwiązań związanych ze zrównoważonym rozwojem), która była przywoływana przez badanych jako argument przemawiający za niepodejmowaniem przez niektóre firmy działań z zakresu zrównoważonego rozwoju (kojarzonych nadal głównie z działaniami proekologicznymi).

Jednocześnie bardziej świadomi średni przedsiębiorcy, niezależnie od branży, wprowadzają w swojej działalności różnego rodzaju zrównoważone rozwiązania, które są o tyle ważne, że ich implementacja w przedsiębiorstwie nie jest zależna od sektora, branży i skali działania; jest niemal bezkosztowa; wpływa pozytywnie nie tylko na minimalizację negatywnego wpływu przedsiębiorstwa na środowisko naturalne (który był podkreślany najczęściej przez przedsiębiorców przy okazji rozmów o zrównoważonym rozwoju), ale także na bieżącą działalność firmy, zadowolenie pracowników oraz relacje przedsiębiorstwa z otoczeniem i lokalną społecznością. Mogą to być np.:

- oszczędzanie energii, np. zewnętrzne kolokacje obsługi serwerów;
- oszczędzanie papieru – np. brak katalogów w wersji drukowanej, tylko cyfrowe wersje; elektroniczny obieg dokumentów;
- odzysk i ponowne wykorzystanie opakowań;
- zdalna praca, przyczyniająca się do zmniejszenia wytwarzania śladu węglowego poprzez brak konieczności dojazdu do pracy;
- zwiększanie szans zatrudnienia dla grup zagrożonych wykluczeniem, m.in. kobiet, osób z niepełnosprawnościami;

- demokratyczny sposób podejmowania decyzji (rozumiany przede wszystkim jako włączanie w proces decyzyjny pracowników wszystkich szczebli);
- transparentność firmy;
- działania na rzecz społeczności lokalnych – szlachetna paczka, zbiórki dla schronisk dla zwierząt;
- dbałość o well-being i work life balance, np. darmowy dla pracowników dostęp do usług medycznych, sportowych, wsparcia psychologicznego.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym zarówno w ankiecie, jak i w czasie wywiadów jakościowych, była tematyka norm prawnych regulujących wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju oraz poziom znajomości wybranych przepisów go dotyczących. Tematyka ta jest o tyle istotna, że wymienione przepisy dotyczyć będą w najbliższej przyszłości coraz większej liczby przedsiębiorstw działających na terenie UE i jedynie szczegółowe poznanie ich i związanych z nimi wymagań zapewni płynne wprowadzenie nowych regulacji w badanych firmach. Tymczasem aż 63% badanych nie zna żadnego z wymienionych w ankiecie przepisów, a wybrane akty prawne są identyfikowane przez przeciętnie co dziesiątego z nich. Chociaż rozmówcy IDI w większości deklarowali, iż znają przepisy, nie byli w stanie wymienić nazw dokumentów obowiązujących w firmie ani dotyczących realizacji unijnych rozporządzeń czy dyrektyw w zakresie zrównoważonego rozwoju. Badani odnosili się do wspomnianych uwarunkowań prawnych z dystansem. Wielu z nich nie miało jeszcze z nimi bezpośredniej styczności i są zdania, że nie dotyczą one ich przedsiębiorstw albo dopiero rozpoczynają swoją drogę w ich wdrażaniu. W szczegółach najczęściej wskazywali na przepisy dotyczące konieczności gospodarowania odpadami; regulacje dotyczące utylizacji baterii, przetwarzania szkła, plastiku i metali kolorowych oraz nowe wymogi produkcji opakowań. Wśród rozmówców deklarujących bieżącą znajomość zmieniających się przepisów znajdowali się niemal wyłącznie ci, na których konieczność śledzenia tych zmian nakładała specyfika branży, w której działała ich firma. Warto odnotować, że wśród przedstawicieli średnich przedsiębiorstw pojawiały się nawet opinie nieprzychylnie, określające normy w zakresie zrównoważonego rozwoju jako zbędne.

W opinii 43,1% (31,3% odpowiedzi „raczej nie” oraz 11,8% – „zdecydowanie nie”) biorących udział w badaniu ankietowym przedstawicieli sektora MŚP przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (CSRD, CSDD) nie mają wpływu na działalność biznesową ich przedsiębiorstwa. Jedynie niespełna ¼ z nich dostrzega taki wpływ (23,3%, w tym 18,2% wskazań odpowiedzi „raczej tak” oraz 5,1% „zdecydowanie tak”). Jednocześnie ponad ½ badanych (33,6%) nie ma zdania na ten temat – jak można przypuszczać nie ma wystarczającej wiedzy na temat tych regulacji, która pozwoliłaby na ocenę ich związku z działalnością biznesową firmy. O bezpośrednim lub pośrednim wpływie przepisów z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) na działalność biznesową firmy w najmniejszym stopniu przekonani są reprezentanci mikroprzedsiębiorstw oraz firm o zasięgu lokalnym. Podczas gdy najsilniejszy ich wpływ odczuwają przedstawiciele firm średnich, działających w branży przemysłowej oraz prowadzących działalność eksportową. Badani, którzy wskazali, iż przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju mają wpływ na przedsiębiorstwo najczęściej określali, że wpływ ten jest średni (38,3% badanych) lub duży (32,0% badanych).

Co ciekawe, przedstawiciele średnich firm biorący udział w wywiadach jakościowych, oceniając wpływ przepisów z zakresu zrównoważonego rozwoju na biznesową działalność firmy, najczęściej deklarowali, iż nie widzą żadnego wpływu na bieżącą aktywność. Z jednej strony byli to (liczniejsi) przedsiębiorcy, którzy w ogóle nie zajmują się w działalności biznesowej tematyką zrównoważonego rozwoju. Z drugiej natomiast przedsiębiorcy, którzy ze względu na osobiste przekonania, misję i wizję firmy oraz wysoki poziom świadomości realizują postulaty dotyczące zrównoważonego rozwoju, niezależnie od norm i wymogów prawnych. Wpływ przepisów na działalność firm zdecydowanie silniej odczuwają przedstawiciele branż objętych już przepisami oraz firmy, które wschodzą we współpracę biznesową z dużymi firmami lub działają na rynkach międzynarodowych. Zmieniające się normy prawne i zwyczaje biznesowe na rynkach międzynarodowych oddziałują na polskich przedsiębiorców

zaangażowanych chociażby w handel międzynarodowy, a zmieniająca się narracja i obowiązujące wartości zmieniają tam rynek oraz potrzeby i oczekiwania klientów, wprowadzając do nich także kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem. Sam wpływ, jaki mają przepisy dotyczące implementowania idei zrównoważonego rozwoju w polskich firmach, był natomiast oceniany bardzo różnorodnie. W zależności od światopoglądu przedsiębiorców, ich osobistego zaangażowania w problematykę oraz zaawansowania ich firmy we wprowadzaniu zrównoważonych rozwiązań wpływ na działalności biznesową przedsiębiorstwa został oceniony zarówno jako pozytywny, jak i negatywny.

Za największe trudności we wdrażaniu rozwiązań i działań przewidzianych w przepisach w oczach średnich przedsiębiorców, można uznać:

- brak odpowiedniego przygotowania i wsparcia w procesie wdrażania nowych regulacji;
- nieelastyczny charakter międzynarodowych regulacji prawnych, które z jednej strony nie uwzględniają zindywidualizowanego charakteru i potrzeb przedsiębiorstwa;
- braku gotowości rodzimych przedsiębiorców do wdrażania wymaganych przepisami rozwiązań, w efekcie czego nie są one wdrażane efektywnie, a wiele działań ma charakter pozorny;
- kosztowność procesu wdrażania rozwiązań i działań przewidzianych w regulacjach, który wymaga zaangażowania zarówno dodatkowych nakładów pracy, jak i nakładów finansowych, a także konieczności zaangażowania w proces nowych specjalistów lub przeszkolenia oddelegowanego do tych zadań personelu.

Jednocześnie, jak zauważali niektórzy przedsiębiorcy, biorąc pod uwagę potencjalne trudności i negatywne aspekty procesu wprowadzania ogólnych regulacji prawnych, które odczuwają przedsiębiorcy, oraz uciążliwość tego procesu, część firm będzie gotowa do wprowadzania zmian tylko w efekcie zewnętrznych nacisków. Regulacyjny charakter ogólnych, precyzyjnych przepisów może w tej sytuacji stanowić rodzaj instrukcji lub drogowskazu oraz gwarantować zachowanie w nich minimalnych standardów. Sama treść tych regulacji stanowi natomiast konsekwencję szerszych i pozytywnych zmian obserwowanych na arenie międzynarodowej.

Wyniki badań pokazują, że w połowie badanych przedsiębiorstw MŚP nie jest obecnie znany zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (ESRS), a kolejne 30,1% przedstawicieli sektora MŚP wskazało, że nie wie, czy w ich firmie zakres ten jest znany. Jedynie co piąty (20,4%) ankietowany był zdania, że w jego przedsiębiorstwie problematyka ta jest znana. Zakres ESRS jest zdecydowanie najłatwiej rozpoznawany przez firmy mikro oraz firmy działające lokalnie. O ile znajomość ESRS rośnie wraz ze wzrostem przedsiębiorstwa i jest najwyższa wśród firm średnich, o tyle w odniesieniu do zasięgu działania przedsiębiorstwa najwyższy odsetek badanych potwierdzających ich znajomość zaobserwowano wśród firm działających ponadlokalnie, ale wyłącznie na terenie kraju. Według profilu działania firmy zakres ESRS jest znany najlepiej przez przedsiębiorstwa przemysłowe, podczas gdy w pozostałych branżach poziom ich identyfikacji jest niższy i stosunkowo podobny. Warto w tym miejscu zwrócić jednak uwagę na krótki czas, jaki upłynął od publikacji ESRS do realizacji przedmiotowego badania oraz deklarowany przez wielu respondentów badania jakościowego (i jak można przypuszczać, właściwy także dla badanych w badaniu ankietowym) brak związku i zainteresowania problematyką zrównoważonego rozwoju w ich firmach. Wśród poszczególnych elementów ESRS, które dotyczą lub w ciągu najbliższych lat będą dotyczyć badanych firm, w sposób dość naturalny najliczniej (przez 54% badanych) wskazywane były „wymogi ogólne”. Do kolejnej grupy, standardów wskazywanych przez co najmniej jednego na trzech przedstawicieli MŚP w badaniu należały: konsumenci i użytkownicy końcowi – 38,1% badanych; prowadzenie działalności gospodarczej – 37,7% badanych; zanieczyszczenia – 37,4% badanych; zmiany klimatu – 36,6% badanych oraz ogólne ujawnianie informacji – 35,1% badanych.

Zdecydowana większość średnich firm, których przedstawiciele wzięli udział w wywiadach IDI, nie zatrudnia osoby odpowiedzialnej za zrównoważony rozwój. W nielicznych przypadkach byli to pracownicy działów CSR, a najczęściej właściciele, prezesi i kadra zarządzająca, pracownicy działów innowacji i rozwoju (jeśli są w firmie), dodatkowo zajmujący się zagadnieniami zrównoważonego rozwoju niejako przy okazji – w ramach dodatkowych obowiązków. Część badanych firm decyduje się zlecać kwestie formalno-prawne prawnikom, firmom zewnętrznym, a część dzieli zadania pośród własnych pracowników, np.: gospodarowanie odpadami – kierownikom administracyjnym, działom kontroli jakości, materiały recyklingowe – działom zakupów. Część zadań delegowana jest do działów HR, BHP, marketingu oraz pracownikom od standardów ISO. Nieliczni z rozmówców, posiadający dział CSR i osobnego pracownika (najczęściej w jednoosobowej komórce współpracującej ściśle z kadra zarządzającą), zdają sobie sprawę, że są w zdecydowanej mniejszości. Kolejna niewielka grupa średnich przedsiębiorców myśli obecnie o potrzebie zatrudnienia specjalisty, który będzie mógł wesprzeć firmę w sprawozdawczości, ocenie ryzyka, dokonać analizę wskaźników i wspomóc przedsiębiorstwo w nieznanym do tej pory zadaniach. Zatrudnienie specjalisty w tym zakresie jest jednak oceniane jako trudne i kosztowne.

Opowiadając o podjętych już działaniach, strategiach i politykach zrównoważonego rozwoju / ESG w firmie, rozmówcy IDI wskazywali najczęściej na dostosowania w zakresie utylizacji odpadów, certyfikacji ISO oraz zmniejszania energochłonności. Część z badanych deklaruje śledzenie na bieżąco zmian w technologiach, aby je sukcesywnie wprowadzać do swojej działalności. Do pozostałych działań podejmowanych przez średnie firmy objęte badaniem należą:

- opracowywanie mniej zasobochłonnych sposobów i technologii produkcji i popularyzowanie tych rozwiązań wśród klientów;
- wprowadzanie w funkcjonowaniu firmy rozwiązań dbających o równość i komfort pracowników, włączanie pracowników wszystkich szczebli w partycypacyjny model zarządzania firmą;
- promowanie idei zrównoważonego rozwoju wśród klientów i współpracowników oraz informacyjno-edukacyjny charakter działań podejmowanych wśród pracowników;
- zbieranie i analiza danych o bieżącej działalności w przedsiębiorstwie, które będą potrzebne do budowania strategii zrównoważonego rozwoju w firmie;
- działania rekultywujące zagospodarowanie nowego życia dla posiadanych majątków – np. przekazywanie pogórniczego majątku dla firm wykazujących aktywności na rzecz lokalnych społeczności;
- rozwiązania OZE: instalacje fotowoltaiczne, magazyny energii cieplnej czy innowacyjne sposoby wykorzystanie spadku wody do generowania energii.

Wyniki badania ankietowego pokazują, że do tej pory tylko 12% badanych firm wdrożyło działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG. 60% firm nie wdrażało dotychczas ESG w swojej działalności, a co trzeci badany stwierdził, że nie wie i trudno mu powiedzieć, czy zostało to w firmie wdrożone. Wśród przedsiębiorstw, które wdrożyły w swojej działalności jakieś działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG znalazły się przede wszystkim firmy średnie oraz, choć rzadziej, małe, przedsiębiorstwa przemysłowe oraz firmy o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Istotną informacją są także wyjątkowo wysokie odsetki wskazań dla odpowiedzi „trudno powiedzieć”, której w zależności od grupy udzieliło od 1/3 do blisko 70% badanych. Wydaje się, że gdyby problematyka zrównoważonego rozwoju / ESG była przedmiotem działań firm, to respondenci badania powinni posiadać wiedzę na ten temat. Przedstawiciele przedsiębiorstw, którzy zadeklarowali, że zostały u nich wdrożone działania, strategie i polityki zrównoważonego rozwoju, zapytani o to, jak długo przedsiębiorstwo podejmuje tą problematykę wskazywali: 40,6% – od kilku lat (2-3 lata); 31,6% – dłużej niż 3 lata.

Wśród najważniejszych powodów, dla których przedsiębiorstwa zdecydowały się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju wymieniana była najczęściej chęć podjęcia konkretnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, która została wskazana przez 60,6% badanych. Blisko połowa respondentów (46,5%) wskazała, że wynikało to z oczekiwań klientów i interesariuszy, a jeden na trzech ankietowanych (36,1%) wskazał na oczekiwania dostawców/kontrahentów/ubezpieczyli. Potwierdzają to opinie rozmówców w wywiadach IDI, którzy wskazywali na:

- motywy finansowe – wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju powodowane było najczęściej kwestiami finansowymi, w tym zarówno oszczędnościami, tj. chęcią minimalizacji zużycia wody i prądu, jak i drogą ułatwiającą aplikowanie o finansowanie zewnętrzne, w tym środki unijne;
- motywy ideologiczne – dla niektórych z rozmówców aspekt zrównoważonego rozwoju był istotny również prywatnie i wiązał się bezpośrednio ze strategią i misją firmy, w takich przypadkach ESG nie ograniczało się najczęściej do samej ekologii, ale obejmowało dbanie o kwestie środowiskowe oraz o kwestie społeczne, a często także kwestie ładu korporacyjnego;
- oczekiwania kontrahentów – chęć nawiązania współpracy z dużymi, często zagranicznymi przedsiębiorstwami, które zwracają uwagę na zrównoważony rozwój w działalności swoich partnerów biznesowych zaczyna mieć coraz istotniejsze znaczenie w motywacjach sprzyjających implementacji postulatów zrównoważonego rozwoju wśród rodzimych przedsiębiorców;
- oczekiwania klientów – rozmówcy IDI dostrzegają zmianę generacyjną w pokoleniach klientów i kontrahentów, która stanowi często dodatkową motywację do podejmowania starań o dbałość w realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Do dodatkowych czynników motywujących średnie firmy do wdrażania działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju należały także: pandemia i wynikające z niej szerokie przemiany społeczne oraz oddziałujące na cały rynek zmiany w biznesowym otoczeniu międzynarodowym, w tym przede wszystkim: wejście Polski do UE, konieczność implementacji certyfikatów ISO, chęć eksportowania produktów i usług poza Polskę oraz budowanie konkurencyjności na tle innych krajowych i zagranicznych marek, a także możliwość obserwowania innych, większych firm podejmujących już obligatoryjne działania w tym zakresie.

Tylko 16,8% badanych przedsiębiorstw MŚP zamierza w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach. Pozostałe badane przedsiębiorstwa albo zdecydowanie nie mają takich planów (41,5%) lub nie potrafią określić, czy ich firmy takie plany posiadają (41,7%). Podjęcie problematyki zrównoważonego rozwoju / ESG w swoich działaniach/strategiach/politykach w najbliższym czasie planują przede wszystkim średnie przedsiębiorstwa, firmy przemysłowe oraz firmy ogólnopolskie i międzynarodowi eksporterzy. Najrzadziej posiadanie planów w tym zakresie deklarują natomiast firmy lokalne, przedsiębiorstwa budowlane oraz mikroprzedsiębiorstwa. Warto zwrócić uwagę na, po raz kolejny, bardzo wysokie odsetki wskazań dla odpowiedzi „trudno powiedzieć”, które mogą wskazywać, że problematyka ta nie tylko nie znajduje się w planach na najbliższe działania firm, ale także nie była w badanych przedsiębiorstwach przedmiotem analizy.

W badaniu ankietowym przedstawiciele firm sektora MŚP zapytano także o kwestie związane z raportowaniem. Ponad połowa (51,8%) respondentów zadeklarowała, że ich firmy jeszcze nie przygotowują, ale planują w najbliższej przyszłości przygotować raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju, a co trzeci nie miał w tej kwestii skonkretyzowanych planów (29,9% badanych wskazało na odpowiedź „trudno powiedzieć”). Jedynie mniej niż co piąta (18,3%) firma planuje (5,3% – „tak”; 13,0% – „raczej tak”) takie działania – są to najczęściej po raz kolejny firmy przemysłowe oraz działające w skali ogólnopolskiej lub prowadzące działalność eksportową. Najniższe odsetki odpowiedzi twierdzących odnotowano wśród przedstawicieli mikroprzedsiębiorstw i firm o zasięgu lokalnym. Dla wielu przedstawicieli średnich firm biorących udział w wywiadach dopiero moment obligatoryjnego i obowiązkowego implementowania postulatów

zrównoważonego rozwoju w działaniach firm będzie momentem aktywnego podejmowania przez nich systemowych działań na tym polu. Stosunkowo niewielka grupa badanych widzi obecnie pewne zmiany w kierunku włączenia działań, strategii i polityk zrównoważonego rozwoju / ESG w swojej firmie oraz jej otoczeniu biznesowym. Ma to jednak dla nich wymiar raczej powolnych zmian świadomościowych.

Wśród badanych przedstawicieli firm z sektora MŚP jedynie 21,1% stanowią te, dla których ważne są zagadnienia związane z ESG, co trzeci badany nie miał w tej kwestii ugruntowanej opinii, a dla reszty badanych nie jest to istotne. Co ciekawe, pomimo ogólnie częstszego kojarzenia problematyki zrównoważonego rozwoju wprost z kwestiami oddziaływania na środowisko naturalne i ekologią, częściej jako ważne w działalności firmy oceniane były poszczególne zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów społecznych oraz kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego.

Przedstawiciele średnich firm zapytani w wywiadach IDI o bariery i trudności związane z implementacją działań w zakresie ESG w swoich firmach najczęściej wskazywali na bariery finansowe oraz brak programów wspierających przedsiębiorców w zakresie implementacji celów zrównoważonego rozwoju, które zostały już wcześniej w raporcie omówione. Poza nimi przedsiębiorcy wskazywali także na demotywujący wpływ:

- braku świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego rozwoju, który ma przełożenie na podejmowane przez konsumentów decyzje o wyborze tańszych produktów, nawet jeśli są wyprodukowane bez uwzględnienia zasad ESG;
- dużej konkurencyjności (głównie ekonomicznej) usług i produktów zagranicznych, które nie są obciążone koniecznością spełniania kryteriów unijnych;
- niskiego poziomu świadomości społeczeństwa oraz niedostatków infrastruktury umożliwiającej samodzielną realizację postulatów zrównoważonego rozwoju w codziennym życiu (np. powszechnego systemu skupu butelek i puszek, jako zachęty do recyklingu), która miałaby prowadzić do zmian światopoglądowych u konsumentów, a w efekcie także do zwiększenia zapotrzebowania na usługi i produkty firm zaangażowanych w ESG;
- nadmiernej biurokratyzacji i zbytniego skomplikowania procedur oraz niejasnych przepisów prawa, którym towarzyszy brak odpowiedniego wsparcia ze strony instytucji państwowych (a zdaniem niektórych przedsiębiorców także unijnych);
- nadmiernie obciążający wymiar sprawozdawczości i raportowania związanych z wdrażaniem ESG, które same w sobie stanowią dodatkowe, narzucone odgórnie zadanie dla firmy, wymagają nabycia przez pracowników specjalistycznych kompetencji oraz zajmują im dużo czasu;
- braku doświadczeń i dobrych nawyków związanych z wdrażaniem ESG w działalność polskich firm, kiedy te dopiero wchodziły na szersze rynki – wydaje się, że w opinii części badanych odpowiedni moment na powszechne wdrażanie ESG został niejako przegapiony;
- deficytów myślenia w szerszej perspektywie oraz nadmierną koncentrację na „tu i teraz” wśród partnerów biznesowych oraz firm konkurencyjnych; rozmówcy twierdzili, że to właśnie mentalność biznesowa w Polsce stanowi dla nich, w odniesieniu do doświadczeń zagranicznych, niejednokrotnie największe wyzwanie w rozpowszechnianiu idei zrównoważonego rozwoju;
- niedostatków w rozwijaniu u decydentów w firmach kompetencji zarządczych potrzebnych zarówno do zrozumienia istoty zrównoważonego rozwoju ich firmy oraz całej gospodarki, jak i umiejętności niezbędnych do ich rzeczywistego wdrożenia w przedsiębiorstwie, któremu towarzyszy często także hermetyczne funkcjonowanie firmy na rynku oraz niechęć do zatrudniania specjalistów z zewnątrz;
- oporu i niechęci ze strony pracowników, którzy nie posiadają wiedzy potrzebnej do zrozumienia idei ESG (oraz odbierają dodatkowe działania i obowiązki jako niechciane i niepotrzebne obciążenie);
- konieczności przeszkolenia personelu w zakresie nowych obowiązków;
- braku gotowości rynku oraz zaplecza infrastrukturalnego do wprowadzenia na szerszą skalę produktów firmy (np. brak zainteresowania montażem zespołu dla bio-paliwa lub brak możliwości ładowania samochodów elektrycznych).

W obliczu licznych trudności i deficytów informacyjnych świadomość nadchodzących zmian związanych z koniecznością obligatoryjnego wprowadzania działań i rozwiązań zrównoważonych w przedsiębiorstwach w ciągu najbliższych lat jest dla wielu przedsiębiorców źródłem stresu i niepokoju. Przedstawiciele średnich firm wskazywali na wiele obszarów niewiadomych, zastanawiając się, jak przepisy wpłyną na ich przyszłe funkcjonowanie. Badani uczestnicy IDI zostali poproszeni o wskazywanie potencjalnych konsekwencji i dostrzegalne ryzyka braku wdrożeń z zakresu zrównoważonego rozwoju. Przedsiębiorcy wskazywali na ryzyko kar finansowych, ale i spadek opłacalności podejmowanych działań i wzrostu kosztów własnych, przy np. braku inwestycji w OZE (odnawialne źródła energii). Dla grona rozmówców brak implementacji przepisów może wpływać na opinię klientów o firmie. Do innych wymienianych skutków potencjalnych konsekwencji braku implementacji celów zrównoważonego rozwoju zaliczono: ryzyko utraty partnerów biznesowych, narażanie pracowników (np. w efekcie niedostatecznego dbania o ich warunki pracy i przestrzegania praw pracowniczych oraz zasad BHP), przyczynienie się do wzrostu globalnego ocieplenia i katastrofy klimatycznej, pogorszenie wizerunku firmy wśród potencjalnych partnerów biznesowych, brak możliwości współpracy międzynarodowej, brak dobrych relacji międzyludzkich w miejscu pracy, brak akceptacji społecznej oraz brak oszczędności wynikających z wprowadzania do działalności firmy zasobooszczędnych rozwiązań.

Respondenci zapytani o to, czy otrzymują zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględnienia kwestii zrównoważonego rozwoju, w przeważającej większości odpowiedzieli, że nie – wskazało tak 66,8% badanych. Co piąty badany odpowiedział, że trudno powiedzieć, a tylko 11,8%, że tak. Wyniki pokazują, że jeszcze nie ma wielu zapytań i nacisku z zewnątrz dotyczących stosowania polityki zrównoważonego rozwoju. Zapytania lub ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględnienia kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności otrzymują częściej firmy średnie, a rzadziej mikroprzedsiębiorstwa; częściej przedsiębiorstwa przemysłowe, a rzadziej firmy o profilu budowlanym lub usługowym. Interesujące wydaje się także, że blisko jeden na pięciu respondentów nie był w stanie udzielić odpowiedzi na to pytanie. Najczęściej zapytania tego rodzaju badani otrzymują od 5-10% partnerów – odpowiedziało tak 27,9% badanych; 22,7% wskazało, że jest to mniej niż 5%, a 22,1% wskazało, że jest to 50-79%. Największa grupa badanych, których przedsiębiorstwa otrzymują takie zapytania i ankiety od partnerów biznesowych, wskazała, iż otrzymują ich coraz więcej (36,0% badanych); 30,0% odpowiedziało, że ta liczba się waha – raz jest tych zapytań więcej, a raz mniej.

W opinii rozmówców coraz więcej firm, zwłaszcza dużych przedsiębiorstw, zwraca uwagę na ESG u swoich partnerów biznesowych i to od realizacji tych postulatów w praktyce uzależnia podjęcie decyzji o współpracy. Niedostosowanie się do tych wymogów skutkuje dla średnich firm możliwością utraty pozycji na rynku, wiarygodności firmy, utratą kontrahentów, współpracowników. Działania te są od firm oczekiwane zewnętrznie i są motywowane współpracą z kontrahentami i klientami oczekującymi zmian w tym zakresie. Średnie firmy prowadzące działalność eksportową w branżach usługowych i przemysłowych wykazywały zdecydowanie wyższy poziom świadomości w zakresie ESG, CSR, SDG, Taksonomii UE, SFDR czy obliczania śladu węglowego, wodnego oraz modelu gospodarki o obiegu zamkniętym i dbałości o zrównoważony rozwój łańcucha dostaw. Wydaje się zatem, że konieczność dostosowania się do bardziej restrykcyjnych niż krajowe norm przestrzeganych przez firmy zagraniczne, może stymulować polskie przedsiębiorstwa prowadzące działalność międzynarodową do większego zainteresowania problematyką zrównoważonego rozwoju oraz liczniejszych i bardziej efektywnych aktywności na tym polu. Na wdrażanie ESG uwagę zwracać mają, zdaniem przedsiębiorców, nie tylko inne firmy i ich kontrahenci biznesowi, ale także banki oraz inne źródła zewnętrznego finansowania (np. grantodawcy), od współpracy z którymi uzależnione jest istnienie większości przedsiębiorstw.

Jedno z ostatnich zagadnień dotyczyło tego, czy przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju. Wyniki badań pokazują, że 59,1% badanych jest zdania, że nie potrzebuje takiego wsparcia, 24,6% nie wie, czy potrzebuje, a tylko 16,3% wskazało, że go potrzebuje.

Pamiętając, że zdaniem badanych przedstawicieli sektora MŚP wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju potrzebuje jedynie co szósta firma, w pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że najczęściej są to jednak firmy średnie oraz firmy o dużym zasięgu działania. Najrzadziej na potrzebę otrzymania wsparcia wskazywały natomiast mikroprzedsiębiorstwa, firmy budowlane i usługowe oraz importerzy. Wśród form wsparcia potrzebnego w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju, wymienionych przez tych przedstawicieli sektora MŚP, który zadeklarowali, że jest im ono potrzebne, najczęściej wskazywano na wsparcie finansowe – 74,0%; wsparcia kadrowego lub edukacyjnego potrzebuje jedynie co trzeci z nich, a wsparcia prawnego jeden na czterech.

Wśród kluczowych źródeł wsparcia wymienianych przez przedstawicieli sektora średnich firm uczestniczących w badaniu IDI najczęściej akcentowane było wsparcie o finansowym i wsparcie o edukacyjnym charakterze. Wsparcie finansowe definiowane było często jako dotacje ze środków unijnych, z mniejszym wkładem własnym, ale również systemowe zapewnienie wsparcia dla krajowych, a nie zewnętrznych przedsiębiorstw, aby mogły skupić się na wprowadzaniu zrównoważonego rozwoju, a nie na podstawowych potrzebach firmy. Wskazywane wsparcie o informacyjnym, edukacyjnym charakterze, wymaga systemowej edukacji na wielu poziomach i płaszczyznach – począwszy od kadry zarządzającej i właścicieli, poprzez pracowników, po samych konsumentów i społeczeństwo. Działania edukacyjne powinny mieć zdaniem badanych bardziej przystępną i nowoczesną formę – kampanii społecznych i większej obecności w social mediach. Jako ważne czynniki przedsiębiorcy wymieniali również konsultacje z przedsiębiorstwami, wzajemną komunikację, potrzebę szkoleń oraz umiejętność odpowiedniego identyfikowania potrzeb i możliwości. Ważnym elementem wsparcia w opiniach badanych, jest wyraźny rozdział małych przedsiębiorstw od średnich i dużych i możliwość dofinansowania do rozwiązań ESG poprzez „*szyte na miarę konkursy, umożliwiające sprawiedliwe rozdanie środków*”. Przedsiębiorcy zwracali również uwagę na konieczność indywidualizacji szkoleń dla poszczególnych branż, tak żeby zminimalizować poziom ich ogólności, a praktyczne przykłady rozwiązań były gotowe do zastosowania bez konieczności modyfikacji.

Niektórzy z badanych postulowali bezpośrednie wsparcie kadrowe w pisaniu projektów / merytoryczne wsparcie m.in. dotyczące ESG od Centrum Unijnych Projektów Transportowych (CUPT), Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) oraz Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), tak aby ograniczać wynajem firm zewnętrznych w procesach aplikacji o środki i dotacje, bez gwarancji otrzymania dofinansowania.

Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, ale również i instytucje lokalnego, samorządowego szczebla relatywnie często wskazywane były jako podmioty odpowiedzialne za wsparcie, głównie w informacyjnym jak i szkoleniowym zakresie. Inne często pojawiające się podmioty wskazywane przez rozmówców to NCBiR, PARP oraz instytucje dysponujące środkami w ramach projektów z Krajowego Planu Odbudowy (KPO).

W badaniach ilościowych (CATI) i jakościowych (IDI) poruszono także kwestię korzystania ze wsparcia z funduszy europejskich przy implementacji celów zrównoważonego rozwoju. Zdecydowana większość uczestników badań CATI (76%) nie korzystała z tego źródła wsparcia, 11% doświadczała trudności w jednoznacznym określeniu, czy korzystała ze wsparcia, czy nie, pozostali z badanych posiadali przeszłe i obecne doświadczenia, aplikując o unijne środki (14%). Wśród nielicznych firm MŚP, które miały okazję korzystać z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG częściej niż inne rodzaje firm, spotkać można było ponownie przedsiębiorstwa średnie, przemysłowe oraz działające międzynarodowo (prowadzące zarówno eksport, jak i import). Zdecydowana większość uczestników badań jakościowych (IDI) również deklarowała brak korzystania z funduszy europejskich pomagających wdrażać rozwiązania z zakresu zrównoważonego rozwoju. Spośród tych, którzy mieli lub mają takie doświadczenia zdecydowana większość nie była w stanie jednoznacznie określić, na ile przyczyniły się one do implementacji celów zrównoważonego rozwoju w firmie. Wkład ten

oceniany był w większości jako znaczący i bezpośrednio przyczyniający się do rozwoju i konkurencyjności firmy. Narracje badanych wskazały na wyzwania i trudności, które towarzyszą procesom ubiegania się o środki zewnętrzne, w tym unijne dofinansowania: długi czas procedowania wniosków, unijne przepisy zrównujące w wymaganiach rodzinne, średnie firmy i duże przedsiębiorstwa w momencie aplikowania o środki i tym samym zbyt wysoka przewaga dużych firm; skomplikowane procedury administracyjne związane ze złożeniem i rozliczeniem projektu.

Jak wynika z przeprowadzonego badania, w sektorze MŚP najbardziej zaangażowane w problematykę zrównoważonego rozwoju są firmy średnie, przedsiębiorstwa przemysłowe, firmy prowadzące działalność o dużym zasięgu (krajowym lub międzynarodowym), firmy współpracujące z dużymi przedsiębiorstwami (np. jako element ich łańcuchów dostaw), firmy planujące wejście na giełdę oraz firmy posiadające zaangażowaną w zrównoważony rozwój kadrę kierowniczą. Celem podejmowanych w przyszłości działań powinno być rozszerzenie idei zrównoważonego rozwoju na pozostałe podmioty gospodarcze.

Wobec powyższych ustaleń działania zwiększające świadomość i gotowość na wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju w sektorze MŚP w Polsce powinny obejmować:

→ Wsparcie edukacyjne

Poziom wiedzy na temat problematyki zrównoważonego rozwoju oraz możliwości implementacji zrównoważonych rozwiązań w firmach sektora MŚP wydaje się wśród polskich mikro, małych i średnich przedsiębiorców bardzo niski. W analizie wyników badania na pierwszy plan wysuwa się niedostatek wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju i jego uwarunkowań legislacyjnych, bagatelizowanie tej problematyki w bieżącej działalności firmy oraz dystans do norm prawnych nakładających konieczność jej implementacji.

Chociaż problematyka ta jest w ostatnich latach coraz bardziej popularna medialnie, a informacje na ten temat powszechnie dostępne, wiedza wielu przedsiębiorców jest znikoma. Towarzyszy temu przekonanie, że kwestie zrównoważonego rozwoju dotyczą (i dotyczyć będą) tylko nielicznych firm (dużych, międzynarodowych lub działających w określonych branżach). W efekcie znaczna część przedsiębiorców nie wykazuje samodzielnego zainteresowania problematyką oraz wdrażaniem polityk zrównoważonego rozwoju, świadomie odraczając ten moment do chwili, kiedy staną się one dla nich obowiązkowe.

W tej sytuacji działania informacyjno-promocyjne powinny:

- zawierać informacje syntetyczne i opisane prostym językiem (zrównoważony rozwój jest postrzegany jako zagadnienie trudne i wymagające szczególnych kompetencji);
- obejmować kompleksowo przedsiębiorców MŚP, niezależnie od wielkości, profilu i zasięgu działania;
- mieć zindywidualizowany charakter, tzn. być konstruowane w taki sposób, żeby każda firma (z uwzględnieniem różnych wielkości, profili i zasięgu działania) mogła odnaleźć się w ich treści, a jednocześnie być na tyle uniwersalne, żeby mogły zostać, przynajmniej początkowo, zaadresowane do ogółu;
- stanowić jak najmniejsze obciążenie dla przedsiębiorców – być przystępne i łatwe w odbiorze;
- uwypuklać znaczenie kryteriów społecznych oraz ładu korporacyjnego, które w bieżącej działalności firm MŚP są częściej uznawane za istotne niż kwestie środowiskowe, ale jednocześnie są zdecydowanie rzadziej niż one kojarzone ze zrównoważonym rozwojem;
- wskazywać na rzeczywiste i praktyczne związki zrównoważonego rozwoju z działalnością firm (w opinii wielu przedsiębiorców, temat ten ich nie dotyczy) oraz pokazywać praktyczne implikacje polityk zrównoważonego rozwoju w działaniach przedsiębiorstw (część respondentów podejmuje w swoich firmach takie działania, nie mając świadomości, że są one w jakiś sposób związane z ESG);
- przekonywać o nieuchronności zmian w kierunku zrównoważonego rozwoju, które dotyczyć będą docelowo wszystkich przedsiębiorców (np. ze względu na kompleksowe powiązania w relacjach biznes–biznes i biznes–konsument);

- wskazywać wymierne korzyści związane z podjęciem problematyki zrównoważonego rozwoju, bez odkładania tego do czasu wejścia w życie przepisów obligujących ich do tego;
- być adresowane do całej kadry firm (niezależnie od stanowiska i zakresu zadań).

Warto rozważyć:

- wykorzystanie w komunikacji istniejących już kanałów komunikacji z przedsiębiorcami – platformy biznes.gov, wsparcia IOB oraz zrzeszeń i klastrów branżowych, a także takich instytucji, jak: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) oraz jednostki samorządu terytorialnego (zarówno jako pośredników w przekazywaniu informacji, jak i np. organizatorów inicjatyw szkoleniowych);
- wykorzystanie różnych dróg i kanałów komunikacyjnych (choć działania informacyjne na tym polu były już prowadzone, świadomość przedsiębiorców nadal jest niska, co wynika w dużej mierze z ich niewielkiego zaangażowania w problematykę, ale należy przyjąć, że do niektórych z nich te informacje nie dotarły);
- podzielenie materiałów informacyjnych na wstępne (ogólne) oraz adresowane do określonych rodzajów i grup przedsiębiorstw (o dużym poziomie szczegółowości, z podawaniem konkretnych przykładów).

Jednocześnie należy mieć świadomość, że podobne działania edukacyjne w zakresie zrównoważonego rozwoju były dotychczas prowadzone (np. Kurs: Zrównoważony rozwój w MŚP – Akademia PARP lub cykl konferencji online #idearozwojubiznesu) i cieszyły się pewnym zainteresowaniem wybranej grupy odbiorców. Podstawową barierą w upowszechnianiu się tej wiedzy i wykorzystaniu dostępnych materiałów przez szersze grono przedsiębiorców wydaje się opór przedstawicieli firm oraz ich ogólna niechęć do podejmowania dodatkowych aktywności wynikająca z braku dalekowzroczności i holistycznego podejścia do prowadzonej działalności – umiejscowienia jej w całokształcie zjawisk i procesów tworzących jej otoczenie.

➔ Wsparcie specjalistyczne

Dla przedsiębiorców z sektora MŚP istotnym problemem (poza ogólną trudnością w poznaniu idei i pełnym zrozumieniu problematyki zrównoważonego rozwoju) jest praktyczne zastosowanie wynikających z ESG uwarunkowań działania firm oraz konieczność prowadzenia w przyszłości określonego rodzaju sprawozdawczości. Odpowiednie przygotowanie się firmy jest procesem kosztochłonnym i wymaga przeszkolenia pracowników, powiększenia zespołu lub korzystania z usług firm zewnętrznych. Jest to szczególnie duże obciążenie dla mikro i małych przedsiębiorstw, które nie dysponują wystarczającymi zasobami do samodzielnego wdrażania tych rozwiązań.

Rozwiązanie tego problemu może obejmować działania na różnych polach:

- opracowanie materiałów edukacyjno-instruktażowych dotyczących uwarunkowań prawnych zrównoważonego rozwoju w sektorze MŚP oraz obowiązków, jakie z nich wynikają dla poszczególnych firm (szczególnie istotne wydają się praktyczne przykłady i pragmatyczne wskazówki, ponieważ tematyka ta wydaje się przedsiębiorcom dość abstrakcyjna i trudna do zrozumienia);
- uwzględnienie w ww. materiałach specyfiki i indywidualnego charakteru różnego rodzaju firm (w zależności od branży, wielkości i zasięgu działania), tak żeby zminimalizować ryzyko uznania ich przez przedsiębiorców za niedostosowane do ich działalności, a przez to nieprzydatne;
- promocja ww. materiałów różnymi drogami i kanałami informacyjnymi (np. wymienionymi wyżej – przy okazji omawiania wsparcia edukacyjnego);

- opracowanie i upowszechnienie narzędzi (np. online) stanowiących wsparcie w procesie raportowania, z których mogliby korzystać przedsiębiorcy samodzielnie podejmujący się sprawozdawczości i raportowania;
- realizacja szkoleń/warsztatów przygotowujących wybrane osoby (przedsiębiorców / pracowników / przyszłych specjalistów) do przyszłej sprawozdawczości;
- promocja rozwiązań opartych na współdzieleniu usług specjalistów przez kilka podmiotów lub outsourcingu tych usług do wyspecjalizowanych podmiotów;
- utworzenie punktów kontaktowych (np. infolinia, dedykowana skrzynka mailowa, okienko w urzędach), w których przeszkoleni (zarówno z samego raportowania, jak i z wspierania w tym procesie mniej przygotowanych przedsiębiorców) urzędnicy mogliby służyć radą i wsparciem.

Należy przy tym pamiętać, że stosunkowo niewielu przedsiębiorców jest zdania, że potrzebuje jakiegokolwiek wsparcia w procesie realizowania idei, wdrażania polityk zrównoważonego rozwoju oraz wykonywania obowiązku sprawozdawczego. Wynika to prawdopodobnie z przekonania, że kwestie te nie dotyczą sektora MŚP. Wsparcie specjalistyczne ma szansę być zatem powszechnie skuteczne dopiero w sytuacji wypracowania zmian świadomościowych wśród przedsiębiorców.

Warto wykorzystać w tych działaniach ogólne przekonanie przedsiębiorców o braku systemowego wsparcia i pomocy z zewnątrz w implementowaniu nowych rozwiązań i obowiązków. Wydaje się bowiem, że pomimo niedeklarowania przez większość badanych wprost potrzeby otrzymania wsparcia, przedsiębiorcy mają swego rodzaju poczucie osamotnienia i braku zaplecza systemowego, które potęguje w nich niechęć w stosunku do nowo nakładanych na nich obowiązków.

➔ Wsparcie finansowe

Wsparcie finansowe było najczęściej postulowane przez samych (choć nadal stosunkowo nielicznych) przedsiębiorców. Można mieć jednak wątpliwości, czy potrzeba ta wynika z rzeczywistej autodiagnozy realnych potrzeb i najbardziej optymalnych sposobów ich zaspokojenia, czy też jest rodzajem najprostszej w ich odczuciu opcji lub sposobem na pozyskanie dodatkowych środków finansowych, które w prowadzeniu firmy zawsze są deficytowe.

W tej sytuacji wsparcie finansowe może okazać się korzystne, ale nie powinno to być wsparcie czysto dotacyjne, a będące elementem innych działań. Warto rozważyć wprowadzenie:

- preferencyjnych warunków w przyznawaniu dodatkowych funduszy (np. grantowych) dla firm realizujących polityki zrównoważonego rozwoju;
- przyznawaniu środków celowych na takie inicjatywy, jak:
 - implementowanie zrównoważonych rozwiązań w firmach MŚP;
 - opracowywanie polityk, strategii i działań zrównoważonego rozwoju;
 - kształcenie kadry w zakresie nowych zadań i obowiązków (a przy okazji rozbudowywanie świadomości dotyczącej zrównoważonego rozwoju wśród pracowników).

Wsparciem o pośrednio finansowym charakterze mogłoby być także wskazanie przedsiębiorcom finansowych korzyści, które mogą odczuć w bieżącej działalności swojej firmy przy wdrożeniu w niej niektórych wysoko oszczędnych zrównoważonych rozwiązań. O ile nie ma wątpliwości, że nowe obowiązki, konieczność przestrzegania norm i prowadzenia sprawozdawczości nakładają na przedsiębiorców dodatkowe obciążenia, to wiele zrównoważonych rozwiązań już teraz jest przez nich postrzegane jako prowadzące do oszczędności zasobów oraz pieniędzy. Warto przy okazji pamiętać o dostosowaniu oferty tych inicjatyw do indywidualnej

sytuacji, potrzeb i możliwości poszczególnych firm – ryzyko uznania ich przez przedsiębiorców za nieodpowiednie i niedopasowane, a w efekcie brak zainteresowania nimi, wydają się obecnie realnym zagrożeniem dla promowania oszczędnych rozwiązań zrównoważonego rozwoju w sektorze MŚP.

→ **Ochrona przed działaniami pozornymi**

Niektórzy z uczestników badania wyrazili obawę, że wprowadzanie ogólnych norm i zasad oraz nakładanie na przedsiębiorstwa MŚP obowiązków ich realizacji może prowadzić do wypracowania przez firmy mechanizmów ich pozornego wypełniania dla potrzeb sprawozdawczości, bez rzeczywistego rozumienia implementowania idei zrównoważonego rozwoju w firmach. Obawa ta nie wydaje się do końca zasadna, ale wymaga uwzględnienia w projektowanych w przyszłości działaniach.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na fakt, że implementacja idei ESG realizowana będzie w Polsce stopniowo, co powinno umożliwić firmom MŚP powolne zapoznawanie się z nową sytuacją, podczas gdy jej praktyczne rozwiązania będą wypracowywane w tym czasie przez większe podmioty, dysponujące znacznie większym zapleczem kadrowym i finansowym. Nałożenie obowiązkowej realizacji tych postulatów na MŚP wymusi niejako na tych podmiotach zapoznanie się z problematyką i wynikającymi z niej możliwościami i obowiązkami, a to właśnie deficyty wiedzy i kompetencji wydają się, jeśli nie największą, to na pewno pierwszą przeszkodą wprowadzania rozwiązań z zakresu zrównoważonego rozwoju i ESG w Polsce.

Połączenie wsparcia informacyjno-edukacyjnego, wsparcia specjalistycznego oraz elementów wsparcia finansowego powinno stanowić wystarczającą zachętę i stymulację do podjęcia w działalności firm MŚP kwestii zrównoważonego rozwoju i ESG. Jednocześnie w działaniach tych, właśnie ze względu na obawę ich częściowej pozorności, szczególny nacisk powinien zostać położony na rzeczywistą aplikację w firmie i trwałość działań podejmowanych w poszczególnych podmiotach. Szczególnie w przypadku działań dotowanych, w przypadku których zagrożenie pozornością może być wyższe.

BIBLIOGRAFIA

- [Draft] Voluntary ESRS for non-listed Small- and Medium-Sized Enterprises – Exposure Draft (VSME ESRS ED), <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F2305101045339288%2F03-02%20EFRAG%20SR%20TEG%20231108%20VSME%20ESRS%20ED%20clean.pdf> , [16.01.2024]
- [Draft] European Sustainability Reporting Standard for listed SMEs (LSME ESRS ED) <https://www.efrag.org/Meetings/2302241039480334/EFrag-SRB-Meeting-13-December-2023> [25.01.2024];
- 2022 Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ROSS_2022_ost.pdf [16.01.2024].
- Analiza tematyczna „Zrównoważony łańcuch dostaw: trendy i innowacje”, Forum Odpowiedzialnego Biznesu 2013, 3, https://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2014/04/FOB_AnalizaTematyczna_3_2013_%C5%82a%C5%84cuch-dostaw.pdf [19.01.2024].
- Badanie EY: Czy polski biznes jest zrównoważony? Strategie zrównoważonego rozwoju polskich przedsiębiorstw, EY Polska, https://www.ey.com/pl_pl/climate-change-sustainability-services/badanie-ey-czy-polski-biznes-jest-zrownowazony [16.01.2024].
- Brdulak H. (red.), *Logistyka przyszłości*, PWE.
- Cele Zrównoważonego Rozwoju. UN, <https://www.un.org.pl/> [19.01.2024].
- CSR – Społeczna odpowiedzialność biznesu. PARP, <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/csr> [19.01.2024].
- ESRS – unijne standardy raportowania zagadnień zrównoważonego rozwoju. Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, <https://seg.org.pl/regulacje/kategorie/pl-raportowanie-esg/pl-esrs> [19.01.2024].
- *Gospodarka o obiegu zamkniętym: definicja, znaczenie i korzyści*. Parlament Europejski, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/economy/20151201STO05603/gospodarka-o-obiegu-zamknietym-definicja-znaczenie-i-korzysci-wideo> [19.01.2024].
- *Greenwashing – czym jest i jak się przed nim bronić? Analiza zjawiska z perspektywy przedsiębiorców i konsumentów*, Climate Strategies Poland, <https://climatestrategiespoland.pl/blog/czym-jest-greenwashing-i-jak-sie-przed-nim-bronic-analiza-zjawiska-z-perspektywy-przedsiębiorcow-i-konsumentow/> [16.01.2022].
- Jakubczak A., *Strategie greenwashing w wybranych sieciach handlowych w Polsce*, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing 2018, 20(69).
- Kołosowski A., Józwiak A., *Zrównoważony łańcuch dostaw*”, Systemy Logistyczne Wojsk 2012, 38
- Komisja Europejska https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/due-diligence-ready/due-diligence-explained_pl [16.01.2024].
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów EMPT. Strategia dotycząca finansowania transformacji w stronę gospodarki zrównoważonej, Komisja Europejska, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0390> , [16.01.2024].
- Maruszkin R., *Czym jest Taksonomia? O nowym prawie UE dotyczącym klasyfikowania działalności gospodarczej jako zrównoważonej środowiskowo*, PARP Biuletyn Euro Info 2021, 7.

- *Nowy kurs Akademii PARP: „Zrównoważony rozwój w MŚP”*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/85051:nowy-kurs-akademii-parp-zrownowazony-rozwoj-w-msp> [19.12.2023].
- OECD, „Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w odpowiedzialnym prowadzeniu działalności biznesowej”
- Piłacik J., *Raportowanie społecznej odpowiedzialności w kontekście dyrektywy Unii Europejskiej o ujawnianiu informacji niefinansowych*, Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance
- Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. „Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030”, www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf [19.01.2024]
- *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw – CSR – Dialog Społeczny*. Gov.pl, www.gov.pl [19.12.2023]; *CSR – Społeczna odpowiedzialność biznesu*. PARP, <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/csr> [19.01.2024]
- Wróbel-Jędrzejewska M., Steplewska U., Pola E., *Analiza śladu wodnego przykładowych produktów rolno-spożywczych*, Postępy Nauki i Technologii Przemysłu Rolno-Spożywczego 2019, 74(2).
- *Wytyczne do raportowania ESG. Przewodnik dla spółek*. GPW, https://gpw.pl/pub/GPW/ESG/Wytyczne_do_raportowania_ESG.pdf [19.01.2024].
- Zarczuk J., Klepacki B., *Pojęcie, znaczenie i pomiar śladu węglowego (carbon footprint)*, Economics and Organization of Logistics 2021, 6(1), 85-95.
- *Zrównoważony łańcuch dostaw: Twój przewodnik po budowaniu zrównoważonego łańcucha dostaw*. Fourkites, <https://www.fourkites.com/pl/sustainable-supply-chain/> [19.01.2024]
- *Zrównoważony rozwój i wyzwania MŚP*. GazetaPrawna.pl, <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/9372031,zrownowazony-rozwoj-i-wyzwania-msp.html> [19.01.2024].
- *Zrównoważony rozwój nie taki łatwy. MSP wciąż mają pod górkę*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Zrownowazony-rozwoj-nie-taki-latwy-MSP-wciaz-maja-pod-gorke-8626891.html> [16.01.2024].

SPIS ELEMENTÓW GRAFICZNYCH

SPIS TABEL

Tabela 1. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ważne są kwestie zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi.....	14
Tabela 2. Czy w Pana(-i) opinii przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa? – rozkład odpowiedzi.....	25
Tabela 3. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znany jest zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (przedstawionych przez KE w akcie delegowanym z 31 lipca 2023 r.)? – rozkład odpowiedzi	29
Tabela 4. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG? – rozkład odpowiedzi	33
Tabela 5. Czy Pana(-i) firma planuje w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach? – rozkład odpowiedzi	36
Tabela 6. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi	37
Tabela 7. Czy zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są obecnie ważne dla Pana(-i) przedsiębiorstwa? – rozkład odpowiedzi	39
Tabela 8. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności? – rozkład odpowiedzi	48
Tabela 9. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju? – rozkład odpowiedzi.....	51
Tabela 10. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG? – rozkład odpowiedzi	56

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Znajomość terminów dotyczących zrównoważonego rozwoju.	13
Wykres 2. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ważne są kwestie zrównoważonego rozwoju?	14
Wykres 3. Na ile ważne w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa są obszary związane z poniższymi określeniami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju?.....	16
Wykres 4. Jakie przepisy dotyczące zrównoważonego rozwoju są znane Pana(-i) przedsiębiorstwie?.....	23

Wykres 5. Czy w Pana(-i) opinii przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa?.....	25
Wykres 6. Jak określił(a)by Pan(i) ten wpływ?	26
Wykres 7. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znany jest zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (przedstawionych przez KE w akcie delegowanym z 31 lipca 2023 r.)?	29
Wykres 8. Jak Pan(i) sądzi, które z elementów Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego rozwoju mogą dotyczyć obecnie lub w najbliższych latach (za kilka lat) Pana(-i) przedsiębiorstwa?	30
Wykres 9. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG?	32
Wykres 10. Od kiedy Pana (-i) przedsiębiorstwo podejmuje tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach?.....	33
Wykres 11. Dlaczego Pana(-i) przedsiębiorstwo zdecydowało się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju?	34
Wykres 12. Czy Pana(-i) firma planuje w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach/strategiach/politykach?.....	36
Wykres 13. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju?	37
Wykres 14. Czy zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są obecnie ważne dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?	39
Wykres 15. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów środowiskowych, dotyczących realizacji strategii i polityki środowiskowej, zarządzania środowiskiem, wywiązywania się z zasad odpowiedzialności i troski o środowisko.	41
Wykres 16. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów społecznych, obejmujących relacje z udziałowcami na rynku (dostawcami, klientami, partnerami), warunki pracy i przestrzeganie praw pracowniczych i zasad BHP, politykę jakości (zarówno w stosunku do procedur zarządzania, jak i jakości produktu) oraz politykę informacyjną przedsiębiorstwa i jego transparentność.	42
Wykres 17. Ważność zagadnień związanych z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego, obejmujących takie czynniki jak: struktura zarządu przedsiębiorstwa, respektowanie praw udziałowców, respektowanie obowiązków informacyjnych względem wszystkich udziałowców, niezależność decyzyjna oraz umiejętności zarządcze.....	43
Wykres 18. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności?	47
Wykres 19. Proszę ocenić, jaka część partnerów biznesowych Pana(-i) przedsiębiorstwa przesyła Państwu tego rodzaju zapytania?	48

Wykres 20. Czy Pana(-i) zdaniem liczba zapytań i ankiet dotyczących uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w Państwa działalności zmienia się w ostatnim czasie?.....	49
Wykres 21. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju?	51
Wykres 22. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebowałoby Pana(-i) przedsiębiorstwo?	52
Wykres 23. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG?.....	55

KWESTIONARIUSZ – WSPOMAGANY KOMPUTEROWY WYWIAD TELEFONICZNY (CATI)

ARANŻACJA

Jesteśmy przedstawicielami Agencji Badawczej EDBAD. Na zlecenie Ministerstwa Rozwoju i Technologii realizujemy badanie dotyczące diagnozy w zakresie świadomości małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w zakresie zmian wynikających z wymogów regulacyjnych w zakresie zrównoważonego rozwoju, gotowości na wdrożenie wymaganych zmian oraz poziomu zaawansowania tych przedsiębiorstw w zakresie wdrażania wymogów regulacyjnych.

Chcielibyśmy prosić Pana/Panią o podzielenie się z nami kilkoma informacjami o działalności biznesowej Pana/Pani firmy oraz jej zaangażowania w problematykę zrównoważonego rozwoju.

Udzielenie odpowiedzi na pytania w ankiecie powinno zająć Panu(-i) około 20 minut.

Dziękujemy!

PYTANIA ANKIETOWE

1. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znane są poniższe określenia dotyczące zrównoważonego rozwoju?

	a. Zdecydowanie tak	b. Raczej tak	c. Raczej nie	d. Zdecydowanie nie	e. Trudno powiedzieć
1.1. ESG (environmental, social responsibility, corporate governance)					
2.2. CSR (corporate social responsibility)					
2.3. Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030					
2.4. Taksonomia UE					
2.5. Gospodarka obiegu zamkniętego					
2.6. Ślad węglowy					
2.7. Ślad wodny					
2.8. Greenwashing					
2.9. Zrównoważony łańcuch dostaw					
2.10. Należyta staranność (due dilligence)					

2. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ważne są kwestie zrównoważonego rozwoju?
- Zdecydowanie tak
 - Raczej tak
 - Raczej nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]

- d. Zdecydowanie nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
- e. Trudno powiedzieć [filtr: pomiń kolejne pytanie]

3. Na ile ważne w działalność biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa są obszary związane z poniższymi określeniami dotyczącymi zrównoważonego rozwoju?

	a. Bardzo ważne	b. Średnio ważne	c. M mało ważne	d. W ogóle nieważne	e. Trudno powiedzieć
2.1. ESG (environmental, social responsibility, corporate governance)					
2.2. CSR (corporate social responsibility)					
2.3. Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030					
2.4. Taksonomia UE					
2.5. Gospodarka obiegu zamkniętego					
2.6. Ślad węglowy					
2.7. Ślad wodny					
2.8. Greenwashing					
2.9. Zrównoważony łańcuch dostaw					
2.10. Należyta staranność (due dilligence)					

4. Jakie przepisy dotyczące zrównoważonego rozwoju są znane w Pana(-i) przedsiębiorstwie?

- a. Dyrektywa w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSRD)
- b. Rozporządzenie delegowane przyjmujące Europejskie Standardy Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (tzw. ESRS)
- c. Projekt dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSDD)
- d. Dyrektywa w sprawie informacji niefinansowych (czyli: Dyrektywa 2014/95/UE zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy, tzw. NFRD))
- e. Rozporządzenie w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych (tzw. SFDR)
- f. Rozporządzenie (UE) 2020/852 w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (tzw. Taksonomia UE)
- g. Inne, jakie?
- h. Żadne z powyższych

5. Czy w Pana(-i) opinii, przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa?

- a. Zdecydowanie tak
- b. Raczej tak

- c. Raczej nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - d. Zdecydowanie nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - e. *Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń kolejne pytanie]
6. Jak określił(a)by Pan(i) ten wpływ?
- a. Bardzo duży
 - b. Duży
 - c. Średni
 - d. Mały
 - e. Bardzo mały
 - f. *Trudno powiedzieć*
7. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie znany jest zakres Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (przedstawionych przez Komisję Europejską w akcie delegowanym z 31 lipca 2023 r.)?
- a. Zdecydowanie tak
 - b. Raczej tak
 - c. Zdecydowanie nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - d. Raczej nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - e. *Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń kolejne pytanie]
8. Jak Pan(i) sądzi, które z elementów Europejskich Standardów Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju mogą dotyczyć obecnie lub w najbliższej przyszłości (za kilka lat) Pana(-i) przedsiębiorstwa?
- a. ESRS 1 Wymogi ogólne
 - b. ESRS 2 Ogólne ujawnianie informacji
 - c. ESRS E1 Zmiana klimatu
 - d. ESRS E2 Zanieczyszczenie
 - e. ESRS E3 Woda i zasoby morskie
 - f. ESRS E4 Różnorodność biologiczna i ekosystemy
 - g. ESRS E5 Wykorzystanie zasobów oraz gospodarka o obiegu zamkniętym
 - h. ESRS S1 Właśni pracownicy
 - i. ESRS S2 Pracownicy w łańcuchu wartości
 - j. ESRS S3 Dotknięte społeczności
 - k. ESRS S4 Konsumenci i użytkownicy końcowi
 - l. ESRS G1 Prowadzenie działalności gospodarczej
9. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategię lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG?
- a. Tak
 - b. Nie [filtr: pomiń kolejne 2 pytania]
 - c. *Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń kolejne 2 pytania]

10. Od kiedy Pana(-i) przedsiębiorstwo podejmuje tę problematykę w swoich działaniach / strategiach / politykach?
- Od bieżącego roku
 - Od kilku lat (2-3 lat)
 - Dłżej
 - Trudno powiedzieć*
11. Dlaczego Pana(-i) przedsiębiorstwo zdecydowało się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju?
- Oczekiwanie dostawców/kontrahentów biznesowych/institucji finansowych/ubezpieczycieli
 - Oczekiwanie klientów/interesariuszy
 - Chęć podjęcia konkretnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju
 - Inne, jakie?
12. Czy Pana(-i) firma planuje w najbliższym czasie podejmować tę problematykę w swoich działaniach / strategiach / politykach?
- Tak
 - Nie
 - Trudno powiedzieć*
13. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo przygotowuje (lub planuje w przyszłości sporządzić) raport z danymi w zakresie zrównoważonego rozwoju?
- Tak
 - Raczej tak
 - Nie
 - Raczej nie
 - Trudno powiedzieć*
14. Czy zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem są obecnie ważne dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?
- Zdecydowanie tak
 - Raczej tak
 - Raczej nie [filtr: pomiń kolejne 3 pytania]
 - Zdecydowanie nie [filtr: pomiń kolejne 3 pytania]
 - Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń kolejne 3 pytania]
15. Które zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów środowiskowych, dotyczących realizacji strategii i polityki środowiskowej, zarządzania środowiskiem, wywiązywania się z zasad odpowiedzialności i troski o środowisko, są obecnie najważniejsze dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?
Proszę ocenić każdy z wymienionych obszarów tematycznych na skali od 0 do 10, gdzie 0 oznacza: „Ta kwestia w ogóle nie ma dla nas znaczenia” do 10 – „Ta kwestia jest dla nas bardzo ważna”. Jeśli problem nie dotyczy Pana(-i) przedsiębiorstwa, proszę zaznaczyć odpowiedź „Nie dotyczy”.

	Ocena na skali 0-10	Nie dotyczy
17.1. Efektywność energetyczna		
17.2. Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE)		
17.3. Zarządzanie odpadami (w tym odpadami niebezpiecznymi)		
17.4. Wdrażanie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym		
17.5. Ograniczanie zanieczyszczeń (wody, powietrza, gleby) generowanych przez firmę		

17.6. Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych generowanych przez firmę		
17.7. Ograniczanie wylesiania terenów		
17.8. Ochrona zasobów naturalnych		
17.9. Zarządzanie bioróżnorodnością		
17.10. Oszczędzanie wody		

16. Które zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kryteriów społecznych, obejmujących relacje z udziałowcami na rynku (dostawcami, klientami, partnerami), warunki pracy i przestrzeganie praw pracowniczych i zasad BHP, polityka jakości (zarówno w stosunku do procedur zarządzania, jak i jakość produktu) oraz polityka informacyjna przedsiębiorstwa i jego transparentność, są obecnie najważniejsze dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?

Proszę ocenić każdy z wymienionych obszarów tematycznych na skali od 0 do 10, gdzie 0 oznacza: „Ta kwestia w ogóle nie ma dla nas znaczenia” do 10 – „Ta kwestia jest dla nas bardzo ważna”. Jeśli problem nie dotyczy Pana(-i) przedsiębiorstwa, proszę zaznaczyć odpowiedź „Nie dotyczy”.

	Ocena na skali 0-10	Nie dotyczy
18.1. Warunki pracy (bezpieczeństwo i zdrowie pracowników)		
18.2. Relacje pracownicze		
18.3. Działania firmy na rzecz lokalnej społeczności		
18.4. Jakość relacji biznesowych firmy		
18.5. Współpraca z dostawcami, którzy wyznają te same wartości		
18.6. Zachęcanie pracowników do wolontariatu		
18.7. Zarządzanie relacjami z interesariuszami		
18.8. Wdrażanie praktyk work-life balance		
18.9. Równouprawnienie w miejscu pracy		
18.10. Zatrudnienie i integracja osób z niepełnosprawnościami		

17. Które zagadnienia związane z ESG i zrównoważonym rozwojem w ramach tzw. kwestii zarządczych i kryteriów ładu korporacyjnego, obejmujących takie czynniki jak: struktura zarządu przedsiębiorstwa, respektowanie praw udziałowców, respektowanie obowiązków informacyjnych względem wszystkich udziałowców, niezależność decyzyjna oraz umiejętności zarządcze, są obecnie najważniejsze dla Pana(-i) przedsiębiorstwa?

Proszę ocenić każdy z wymienionych obszarów tematycznych na skali od 0 do 10, gdzie 0 oznacza: „Ta kwestia w ogóle nie ma dla nas znaczenia” do 10 – „Ta kwestia jest dla nas bardzo ważna”. Jeśli problem nie dotyczy Pana(-i) przedsiębiorstwa, proszę zaznaczyć odpowiedź „Nie dotyczy”.

	Ocena na skali 0-10	Nie dotyczy
19.1. Stosowanie dokładnych i przejrzystych metod księgowych		
19.2. Jawne i uczciwe strategie podatkowe		
19.3. Możliwość głosowania akcjonariuszy we wszystkich ważnych kwestiach dotyczących firmy		
19.4. Unikanie konfliktu interesów przy wyborze członków zarządu		
19.5. Niewykorzystywanie datków na cele polityczne (np. w celu uzyskania nadmiernie korzystnego traktowania)		
19.6. Nieangażowanie się w nielegalne praktyki		
19.7. Jawna i jasna polityka darowizn		
19.8. Jawna i jasna polityka zaangażowania publicznego / politycznego		
19.9. Niedopuszczanie do korupcji		
19.10. Jasna i uczciwa struktura płac		

18. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo otrzymuje zapytania, ankiety od partnerów biznesowych dotyczące uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w swojej działalności?
- Tak
 - Nie [filtr: pomiń 2 kolejne pytania]
 - Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń 2 kolejne pytania]
19. Proszę ocenić jaka część partnerów biznesowych Pana(-i) przedsiębiorstwa przesyła Państwu tego rodzaju zapytania? Proszę wybrać właściwy przedział.
- Mniej niż 5%
 - Od 5% do 10%
 - Między 11-49%
 - Między 50-79%
 - Między 80-99%
 - Wszyscy (100%)
 - Trudno powiedzieć*
20. Czy Pana(-i) zdaniem liczba zapytań i ankiet dotyczących uwzględniania kwestii zrównoważonego rozwoju w Państwa działalności zmienia się w ostatnim czasie? W ocenie proszę wziąć pod uwagę zarówno zmiany odsetka partnerów biznesowych, którzy przesyłają Państwu takie zapytania, jak i zmianę liczby samych zapytań.
- Tak, w kolejnych latach otrzymujemy ich coraz więcej
 - Tak, w kolejnych latach otrzymujemy ich coraz mniej
 - Tak, ale ich liczba się waha, raz jest ich więcej, a raz mniej

- d. Nie
 - e. *Trudno powiedzieć*
21. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju?
- a. Zdecydowanie tak
 - b. Raczej tak
 - c. Raczej nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - d. Zdecydowanie nie [filtr: pomiń kolejne pytanie]
 - e. *Trudno powiedzieć* [filtr: pomiń kolejne pytanie]
22. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebowałoby Pana(-i) przedsiębiorstwo?
- a. Finansowe
 - b. Kadrowe
 - c. Prawne
 - d. Edukacyjne
 - e. Inne
23. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG?
- a. Tak, korzystaliśmy w przeszłości
 - b. Tak, korzystamy obecnie
 - c. Tak, korzystaliśmy zarówno w przeszłości, jak i obecnie
 - d. Nie
 - e. *Trudno powiedzieć*

METRYCZKA

1. W jakim sektorze działa Pana(-i) firma?
 - a. sektor rolniczy – rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myślistwo oraz przemysł wydobywczy
 - b. sektor przemysłowy – przemysł przetwórczy, budownictwo
 - c. sektor usługowy – handel, transport, łączność, gospodarka komunalna, ochrona zdrowia, edukacja, turystyka i kultura

2. W jakiej dokładnie branży prowadzi Pan(i) firmę? Proszę podać kod PKD (grupę PKD), który określa główną i najważniejszą działalność Pani przedsiębiorstwa. –
[lista rozwijana]

3. Jaka jest wielkość Pana(-i) firmy?
 - a. Mikroprzedsiębiorstwo – zatrudniające średniorocznie nie więcej niż 9 pracowników
 - b. Małe przedsiębiorstwo – zatrudniające średniorocznie od 10 do 49 pracowników
 - c. Średnie przedsiębiorstwo – zatrudniające od 50 do 249 pracowników

4. W oparciu o jaki model biznesowy prowadzi działalność Pana(-i) firma (profil wiodący)?
 - a. Business to Business (B2B) – współpraca z klientami biznesowymi, instytucjonalnymi
 - b. Business to Consumer (B2C) – współpraca z klientami indywidualnymi

5. Jak długo działa Pana(-i) firma? Proszę podać rok założenia/zarejestrowania firmy.

6. W jakim województwie działa / ma siedzibę / została założona Pana(-i) firma?
 - a. Dolnośląskie
 - b. Kujawsko-pomorskie
 - c. Lubelskie

- d. Lubuskie
- e. Łódzkie
- f. Małopolskie
- g. Mazowieckie
- h. Opolskie
- i. Podkarpackie
- j. Podlaskie
- k. Pomorskie
- l. Śląskie
- m. Świętokrzyskie
- n. Warmińsko-mazurskie
- o. Wielkopolskie
- p. Zachodniopomorskie

7. Jaki jest zasięg działania Pana(-i) firmy?

- a. Lokalny
- b. Regionalny
- c. Ogólnopolski
- d. Międzynarodowy – firma jest importerem i eksporterem
- e. Międzynarodowy – firma jest importerem
- f. Międzynarodowy – firma jest eksporterem

8. Czy firma, którą Pan(i) reprezentuje, należy do izby gospodarczej / przemysłowej / regionalnej lub innej społeczności biznesowej? Jeśli tak, prosimy o podanie nazwy

SCENARIUSZ POGŁĘBIONEGO WYWIADU JAKOŚCIOWEGO (IDI)

ARANŻACJA

[INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): Celem tego bloku tematycznego jest oswojenie respondenta z sytuacją wywiadu. W tym miejscu rozmowa powinna mieć możliwie swobodny charakter.]

Dzień dobry. Nazywam się i Reprezentuję Agencję Badawczą Na zlecenie Ministerstwa Rozwoju i Technologii (MRiT) realizujemy badanie dotyczące diagnozy w zakresie świadomości małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie zmian wynikających z wymogów regulacyjnych w zakresie zrównoważonego rozwoju, gotowości na wdrożenie wymaganych zmian oraz poziomu zaawansowania tych przedsiębiorstw w zakresie wdrażania wymogów regulacyjnych.

Chcielibyśmy prosić Pana/Panią o podzielenie się z nami kilkoma informacjami o działalności biznesowej Pana/Pani firmy oraz jej zaangażowania w problematykę zrównoważonego rozwoju.

Nasza rozmowa powinna potrwać około godziny.

Bardzo mi zależy, by opowiedział(a) Pan(i) swobodnie o swoich doświadczeniach. Proszę pamiętać, że nie ma tu ani dobrych, ani złych odpowiedzi. Dla nas ważna jest każda opinia. Proszę pamiętać, że gdyby miał(a) Pan(i) jakieś wątpliwości w odniesieniu do zadawanych pytań, zawsze może Pan(i) poprosić mnie o dodatkowe wyjaśnienia.

Chcę też zapewnić, że wszystkie wypowiedzi traktowane są jako poufne – w raporcie zawierającym analizę wyników z badania nie będzie możliwości powiązania Pana/Pani wypowiedzi z konkretnym rozmówcą.

By nie pominąć żadnego istotnego szczegółu na etapie analizy, chciałabym/chciałbym nagrać naszą rozmowę, a następnie poddać transkrypcji. Oznacza to, że nasza rozmowa zostanie przepisana. Nagrania i zapis treści wywiadu nie zostaną udostępnione nikomu poza przedstawicielami zespołu badawczego oraz przedstawicielami zamawiającego. Zarówno nagranie, jak i wyniki badania, zostaną wykorzystane tylko do celów badawczych.

Czy wszystko jest dla Pana/Pani zrozumiałe? Możemy zacząć?

[INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): Należy upewnić się, że Respondent wyraził świadomą zgodę.]

CZĘŚĆ ZASADNICZA WYWIADU

[INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): Celem tego bloku jest zebranie pogłębionych i szczegółowych informacji problemowych. Należy, w miarę możliwości i dynamiki wywiadu, dążyć do pozyskania wszystkich informacji przewidzianych w pytaniach głównych i pomocniczych.]

ZNACZENIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W DZIAŁALNOŚCI BIZNESOWEJ FIRMY

24. Czy w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa ma znaczenie kwestia zrównoważonego rozwoju?
- a. Jakie obszary tej problematyki uważa Pan(i) za najważniejsze w działalności swojej firmy?
- [INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): w przypadku trudności z samodzielnym udzieleniem informacji przez Respondenta / niedostateczną szczegółowością uzyskanych informacji dopytać o znaczenie poniższych:*
- ESG (environmental, social responsibility, corporate governance)
 - CSR (corporate social responsibility)
 - Cele Zrównoważonego Rozwoju i Agenda 2030
 - Taksonomia UE

- Gospodarka obiegu zamkniętego
 - Ślad węglowy
 - Ślad wodny
 - Greenwashing
 - Zrównoważony łańcuch dostaw
 - Należyta staranność (due dilligence)
- 1.2. Jakie inne obszary zrównoważonego rozwoju mają znaczenie w działalności biznesowej Pana(-i) przedsiębiorstwa

PRZEPISY DOTYCZĄCE ZRÓWNOWAZONEGO ROZWOJU

25. Jakie przepisy dotyczące zrównoważonego rozwoju są znane w Pana(-i) przedsiębiorstwie?

INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): w przypadku trudności z samodzielnym udzieleniem informacji przez Respondenta / niedostateczną szczegółowością uzyskanych informacji dopytać o znajomość poniższych:

- Dyrektywa w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSRD)
 - Rozporządzenie delegowane przyjmujące Europejskie Standardy Sprawozdawczości Zrównoważonego Rozwoju (tzw. ESRS)
 - Projekt dyrektywy w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (tzw. CSDD)
 - Dyrektywa w sprawie informacji niefinansowych (czyli: Dyrektywa 2014/95/UE zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy, tzw. NFRD))
 - Rozporządzenie w sprawie ujawniania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w sektorze usług finansowych (tzw. SFDR)
 - Rozporządzenie (UE) 2020/852 w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje (tzw. Taksonomia UE)
- a. Jakie inne przepisy dotyczące zrównoważonego rozwoju są znane w Pana(-i) przedsiębiorstwie?

26. Czy w Pana(-i) opinii, przepisy z zakresu zrównoważonego rozwoju (m.in. CSRD, CSDD) mają bezpośredni lub pośredni wpływ na działalność biznesową Pana(-i) przedsiębiorstwa?

- a. Dlaczego Pan(i) tak uważa?
- b. Jaki charakter ma ten wpływ? Jak jest przez Państwa odczuwany?
- c. Jak oceniają Państwo ten wpływ (pozytywny / negatywny / neutralny)?

DZIAŁANIA / STRATEGIE / POLITYKI ZRÓWNOWAZONEGO ROZWOJU / ESG W FIRMIE

27. Czy w Pana(-i) przedsiębiorstwie zostały dotychczas wdrożone działania, strategie lub polityki zrównoważonego rozwoju / ESG?

- a. Jeśli tak, to jakie?
- b. Od kiedy Pana(-i) przedsiębiorstwo podejmuje tę problematykę w swoich działaniach / strategiach / politykach?
- c. Dlaczego Pana(-i) przedsiębiorstwo zdecydowało się na wdrożenie działań/strategii/polityk zrównoważonego rozwoju? Proszę w kilku słowach wskazać najważniejsze przyczyny i motywy, które za tym stały.
- d. Jeśli nie, to dlaczego?
- e. Czy planują Państwo to zrobić? Kiedy?

28. Jakiego rodzaju bariery identyfikuje Pan(i) w kontekście wdrażania działań związanych z ESG / zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwie?
- Jakie jest ich źródło / przyczyna?
 - W jaki sposób można by zminimalizować ich wpływ?
29. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo zatrudnia osobę odpowiedzialną (osoby odpowiedzialne) za ESG/zrównoważony rozwój?
- Jeśli tak, prosimy o podanie nazwy stanowiska.
 - Jakie są zadania tej osoby?
 - Od jak dawna jest zatrudniona?
 - Jeśli nie, to czy planuje zatrudnienie takiej osoby w przyszłości?
 - Jeśli nie, to dlaczego?
30. Czy planuje Pan(i) rozwój kompetencji przedsiębiorstwa w obszarze zrównoważonego rozwoju?
- Jeśli nie, to dlaczego?
 - Jeśli tak, to w jaki sposób? Kiedy? Przy wykorzystaniu jakich narzędzi?
31. Jakie ryzyka i konsekwencje braku wdrożenia działań związanych ze zrównoważonym rozwojem dostrzega Pan(i) dla swojego przedsiębiorstwa?
- Czy widzi Pan(i) jakieś sposoby przewyżczenia ich? Jakież?

WSPARCIE DLA MŚP W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

32. Jakie rozwiązania uważa Pan(i) za kluczowe dla wsparcia sektora MŚP we wdrażaniu działań w zakresie zrównoważonego rozwoju?
- Kto i w jaki sposób powinien wprowadzać te rozwiązania?
33. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo potrzebuje wsparcia w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju?
- Jakiego rodzaju wsparcie finansowe byłoby Pana(-i) zdaniem potrzebne?
 - Jakiego rodzaju wsparcie kadrowe byłoby Pana(-i) zdaniem potrzebne?
 - Jakiego rodzaju wsparcie prawne byłoby Pana(-i) zdaniem potrzebne?
 - Jakiego rodzaju wsparcie edukacyjne byłoby Pana(-i) zdaniem potrzebne?
 - Jakiego rodzaju inne wsparcie byłoby Pana(-i) zdaniem potrzebne?
34. Czy Pana(-i) przedsiębiorstwo korzystało lub korzysta obecnie z funduszy europejskich pomagających wdrażać działania z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG?
- Z jakiego wsparcia korzystała Pana(-i) przedsiębiorstwo?
 - Proszę ocenić jego wkład do wdrażania w przedsiębiorstwie działań z zakresu zrównoważonego rozwoju / ESG oraz dostosowania działalności firmy do regulacji zrównoważonego rozwoju.

ZAKOŃCZENIE WYWIADU

To była ostatnia kwestia, jaką chciałem/chciałam poruszyć w naszym wywiadzie. Pozyskane w nim informacje oraz opinie będą cennym materiałem dla naszego zespołu badawczego i przyczynią się do realizacji celów badania.

Pytanie główne: Czy chciałby/chciałaby Pan(i) jeszcze coś dodać?
[INSTRUKCJA DLA ANKIETERA (NIE ODCZYTYWAĆ): Proszę poczekać na wypowiedź Respondenta, jeśli respondent zaprzecza, należy zakończyć wywiad]

Jeszcze raz bardzo dziękuję za rozmowę i poświęcony czas.

Realizator projektu:

